

RI WUJ RI CÄTZIJOX WI RI QUI BANOM RI APÓSTOLES

Ri Jesús cubij chi cäquevej na ru petbal ri Lok'alaj Espiritu

1 ¹Lok'alaj tat Teófilo: Pa ri nabe nu wuj^a ri xintz'ibaj che la, xintzijon chrij ronojel ri xuban ri Jesús, xukuje' chrij ronojel ri xuc'ut canok chquiwäch ri winak aretak xuchaplej u patänixic ri Dios waral chkaxol. ²Pa ri nabe nu wuj xintzijon chrij nimalaj ronojel ri xuban ri Are' c'ä xc'am na bi chicaj. Aretak mäja' que' chicaj, xuya takanic, xeupixbaj can ri apóstoles^b ri xeucha'. Rumal ri Lok'alaj Espiritu ri c'o ruc', xubij can chque jas ri rajwaxic cäca'no. ³Xurik c'äx ri Jesús, xcämisaxic, te c'u ri' xuc'ut rib chquiwäch ri apóstoles chwinakil rech k'alaj chi c'astajinak chic chquixol ri cäminakib. Q'uia ri xuban chquiwäch rech cäquicojo chi kas tzij c'asal chic ri Are'. Cawinak k'ij ri' xuc'ut na rib chquiwäch amak'el. Xukuje' xtzijon cuc' chrij ri cuban na ri Dios aretak cätakan pa qui wi' ri winak.

⁴Aretak ri Jesús c'ä c'o cuc' ri apóstoles, xubij chque chi mebel bic pa ri tinimit Jerusalén chanim, xane chi queye'nic. Je wa' xubij: Chiwevej na chi cäyataj chiwe ri bim lok rumal ri nu Tat, jas ri xinbij chiwe, —xcha chque. ⁵Kas tzij, ri tat Juan xuban qui kasna' ri winak ruc' ja', are c'u ri ix xa pa quieb oxib k'ij cäban na i kasna' ruc' ri Lok'alaj Espiritu, —xcha chque.

Cäpaki ri Jesús chicaj chquiwäch ri apóstoles

⁶Are c'u ri apóstoles qui mulim quib ruc' ri Jesús, xquita' c'u che ri Are', xquibij: Kajaw, ça mat xopan ri k'ij ri cäya la chque ri ka winakil chi

---

^a 1:1 Ri “nabe nu wuj” ri cubij waral are RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IBAJ RI SAN LUCAS (San Lucas 1:1-4). ^b 1:2 Ri tzij “apóstol” quel cubij “takom”. E cablajuj u tako'n ri Jesús ri e cha'tal rumal. Jun “apóstol” rajwaxic ri' chi cäcwin chuk'alajisaxic chi xc'astaj ri Jesús chquixol ri cäminakib (Hechos 1:21-26).

quetakan chi na jumul puwi' ri ka tinimit Israel rech man cäquitakej tä takanic ri niq'ui'aj winak chic pa ka wi'? —xecha che.

⁷Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Ri k'ij, ri ajilabal, man ya'tal tä chiwe ix chi quiwetamaj, xane xak xuwi pu k'ab ri ka Tat c'o wi ronojel wa'.

⁸Aretak c'ut cäpe ri Lok'alaj Espíritu pi wi', cäc'o'ji na i chuk'ab. Te c'u ri' quixe'c, quitzijo'j na jas ri i wilom chi xinban che qui to'ic ri winak, jas ri xinc'ulmaj aretak xincämisaxic, xukuje' aretak xinc'astaj chquixol ri cäminakib. Ronojel wa' quitzijo'j na pa Jerusalén, pa tak conojel ri tinimit re Judea, re Samaria, xukuje' c'ä pa tak ri qui tinimit ri winak ri sibalaj naj e c'o wi cho ruwächulew, —xcha chque.

⁹Aretak ri Jesús xto'taj chubixic wa' we tzij ri' chque ri apóstoles, xyac bi chicaj chquiwäch. Ri e are' tajin queca'y che aretak xpaki chicaj, xch'uktaj c'u rumal jun sutz', man xecowin tä chic xquilo. ¹⁰Ri e are' tajin queca'y chicaj che ri Jesús, xak c'u te'talic xquic'ut quib quieb achijab pa qui xc'ut ri sibalaj sak ri catz'iak.^c ¹¹We achijab ri' xech'awic, xquibij chque ri apóstoles: Tata'ib, alak ri' ri aj Galilea, çjas che xak c'o alak chi', tajin cäca'y alak chicaj? —quecha chque. We Jesús ri' ri xyac bi chxol alak, xpaki chicaj, cäpe chi na ri Are' jumul chic. Je c'u wa' ru petic jas ri xubano, xe' chicaj, —xecha ri achijab chque ri apóstoles.

Cächa' ri tat Matías chuq'uexel ri apóstol Judas

¹²Te c'u ri' xekaj lok ri apóstoles cho ri juyub ri xec'o'ji wi, ri cäbix Ujuyubal Olivos che. Xetzelejic, xebe' pa ri tinimit Jerusalén. Nakaj c'o wi ri juyub ri' che ri Jerusalén, man naj tä c'u ri cäbinibaxic, xuwi ri ya'talic chi cäbin jun pa ri k'ij re uxlanem (craj are jun kilómetro wa').

¹³Aretak xeopan pa ri tinimit, xepaki pa ru cawik ja re ri ja ri e jekel wi. Ri e c'olic e are' ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan, ri tat Andrés, ri tat Felipe, ri tat Tomás, ri tat Bartolomé, ri tat Mateo, ri tat Jacobo u c'ojol ri tat Alfeo, ri tat Simón ri cäbix “U Nimal Tinimit” che, rachi'l ri tat Judas, rachalal ri tat Jacobo. ¹⁴Conojel wa' we apóstoles ri' junam ri qui chomanic xquimulij quib amak'el rech cäca'n orar junam cuc' jujun ixokib cojonelab, cachi'l ri nan María ru nan ri Jesús, xukuje' tak ri rachalal.

¹⁵Pa tak ri k'ij ri' qui mulim quib ri cojonelab. Craj e are' jun ciento ruc' juwinak ri' ri qui mulim quib. Xwalij c'u ri tat Pedro, xtaq'ui chquiwäch ri kachalal che qui ch'abexic, xubij chque: ¹⁶Kachalal, tzrajwaxic wi chi cäbantajic jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, ri xubij lok ri Lok'alaj Espíritu chuchi' ri ka mam David ojer, —cächa'. Ri ka mam David xch'aw chrij ri Judas ri xc'amow qui be ri jumulaj winak ri xechapow ri Kajaw Jesús. ¹⁷Ri Judas jun ri are' chkaxol nabe, xyi' che

^c 1:10 Ri “quieb achijab” ri', e are' ángeles wa' ri e takom lok rumal ri Dios.

chi cächacun junam kuc'. ¹⁸Are c'u ri are' xulok' jun rulew ruc' ri puak, ri tojbal re ri etzelal ri xubano. Ch'iquilic xkajic, xtzak pulew, xrak'atin ru pam, xel lok juntir ri rixco'l, —cächa'. ¹⁹Xel c'u u tzijol wa' ri xuc'ulmaj ri Judas chquixol conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén. Xa je ri' ri winak xquicoj ri tzij Acéldama che ru bi' ri ulew ri'. Ri tzij ri' pa ri qui ch'abal ri winak quel cubij Ulew re Quic'. ²⁰Tz'ibtal c'u pa ri wuj Salmos, cubij:

Chtoli' can u pam ri rachoch, chwonobax canok,
mat c'o chi na jun cäc'oji chupam, —cächa'.

Xukuje' cubij:

Ri rekle'n ri are', chyo'k che jun winak chic, —cächa',
—xcha ri tat Pedro chque.

²¹E c'o c'u achijab chkaxol ri xujcachi'laj amak'el aretak xc'oji ri Kajaw Jesús kuc'. ²²Tzaretak ri xban u kasna' ri Jesús rumal ri tat Juan, c'ä aretak xc'am bi ri Are' chicaj chkaxol, e c'olinak we achijab ri' kuc'. Tzrajwaxic c'ut chi jun chque ri e are' coc kuc' chutzijoxic chi kas tzij xc'astaj bi ri Kajaw Jesús chquixol ri cäminakib, —xcha ri tat Pedro chque.

²³Xquichomaj c'u quij quieb achijab: E are' ri tat José ri cäbix Barsabás che, ri xukuje' cäbix Justo che, rachi'l ri tat Matías. ²⁴Xca'n orar, xquibij: Kajaw, etam la ri canima' conojel ri winak, c'utu ba' la chkawäch jachin chque we quieb achijab ri' are cha'tal umal la, ²⁵rech coc ri' che apóstol, cuc'am c'u ri ekle'n ri xuya can ri Judas aretak xkaj pa mac, xe' c'u chila' jawije' ri ya'tal wi che, —xecha che ri Dios.

²⁶Xquesaj c'u suerte che rilic jachin ri cäcanajic. Are c'u ri suerte xkaj chrii ri tat Matías. Xoc c'u ri are' cuc' ri julajuj apóstoles.

Ri Lok'alaj Espíritu cäkaj pa qui wi' ri kachalal cojonelab

2 ¹Aretak xurik ri nimak'ij ri cäbix Pentecostés^d che, conojel ri cojonelab junam qui wäch qui mulim quib pa jun ja. ²Xak te'talic xquita jun nimalaj jininem ri xpe chicaj, je' jas jun nimalaj quiäkik' ri xjinin pa ronojel ri ja jawije' ri e t'uuyul wi ri cojonelab. ³Te ri' c'o ri xquilo, je' ta ne jas jujun u xak k'ak' ri xkaj pa qui jolom chquijujunal. ⁴Je ri' ri Lok'alaj Espíritu xuchap canima' conojel, xquichaplej ch'awem pa jule' tak ch'abal chic ri xeuya ri Lok'alaj Espíritu chque.

⁵Pa tak ri k'ij ri' e jekel pa ri tinimit Jerusalén achijab aj Israel ri queniman che ri Dios, ri e petinak pa conojel tak ri tinimit cho ruwächulew. ⁶Aretak xquita wa' jas ri xquic'ulmaj ri cojonelab, xquimulij quib q'uia winak. Man xquirik taj jas cäca'no rumal chi chquijujunal ri

^d2:1 Ri winak aj Israel c'o jun qui nimak'ij, Pentecostés u bi'. Are ri k'ij ri que'to'taj che ru molixic ri cebada (jun grano ri je' quelic jas ri trigo). Cäban u banic wa' aretak oc'owinak 50 k'ij ri nimak'ij Pascua.

winak xquito chi ri cojonelab quech'aw pa ri jalajoj tak qui ch'abal ri e are'. ⁷Xquixej c'u quib, sibalaj xquicajmaj ri tajin cäbanic. Xquitzijobela quib, xquibij: iChiwilampe! ¿A mat aj Galilea conojel wa' we winak ri' ri tajin quech'awic? ⁸¿Jas lo u banic wa' chi quech'aw pa ri ka ch'abal uj ri ketamam lok tzpa ri ka ch'utinal? —quecha ri'. ⁹Q'uia u wäch ri tinimit ri uj petinak wi. Chkaxol uj, ri uj c'o waral, e c'o winak ri aj Partia, aj Media, aj Elam, aj Mesopotamia, aj Judea, aj Capadocia, aj Ponto, aj Asia. ¹⁰Xukuje' e c'o kuc' ri aj Frigia, aj Panfilia, aj Egipto. E c'o c'u niq'uiaj chic ri ajchila' pa África, ri e petinak jela' chrij ri tinimit Cirene. E c'o xukuje' winak aj Roma chkaxol. Jujun chque ri e are' e kas aj Israel, ri kas winak aj Israel ri qui nan qui tat. Jujun chic c'ut xa e oquinak cuc' ri aj Israel winak, junam ri qui chomanic chrij ri Dios. ¹¹Xukuje' e c'o winak aj Creta, xukuje' aj Arabia, —quecha'. Konojel c'ut quekato chi cäquitzijoj tzpa ri ka ch'abal uj chkajujunal ri nimak tak cajmabal ri u banom ri Dios, —xecha'.

¹²Sibalaj qui cajmam quib conojel ri winak, man xquirik tä c'u jas cäca'no. Xquitzijobela quib, xquitala chbil tak quib, xquibij: ¿Jas lo u banic wa'? —xecha'.

¹³E c'o jujun ri xa xquitze'j qui wäch ri cojonelab, xquibij c'ut: iWa' we winak ri' xa e k'abarelab! —xecha ri'.

Ri apóstol Pedro cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak

¹⁴Te c'u ri' ri tat Pedro, junam cuc' ri julajuj apóstoles chic, xwalijic, xtaq'ui chquiwäch ri winak che qui ch'abexic. Co xch'awic, xubij c'u chque conojel ri e c'olic: Tata'ib, alak aj Judea, xukuje' onojel alak ri jekel alak waral pa Jerusalén, tatabej na alak ri quinbij, chetamaj alak wa', —cächa chque. ¹⁵Konojel ri uj ri ka mulim kib waral, man uj k'abarelab taj jas ri cächomaj alak. C'ä te ne u belej hora rech ri ak'abil chanim ri'. ¹⁶Xane ri tajin quil alak cämíc ri' are wa' ru bim lok ri ka mam Joel ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Are c'u wa' ri xubij:

¹⁷Ri Dios cubij: Pa ri q'uisbal tak k'ij
quintak na bi ri Lok'alaj Espíritu wech in
pa qui wi' conojel winak, —cächa'.

Ri i c'ojol xukuje' ri i mia'l
cäquik'alajisaj na ri tzij
ri quinya chque.

Ri alabom ri e c'o chixol
c'o ri cäquil na ri quinc'ut chquiwäch,
ri tata'ib c'ut ri c'o chi ri qui junab
c'o ri cäquil na pa ri cachic', —cächa'.

¹⁸Xukuje' pa tak ri k'ij ri' quintak na bi
ri Espíritu wech in pa qui wi'

- ri patänil tak we, chi achijab chi ixokib,
 cäquik'alajisaj c'u na ri tzij
 ri quinya chque, —cächa'.
- 19 Quinban tak na cajmabal cho ri caj
 xukuje' cho ruwächulew.
 Ri quinbano e are' etal wa' chiwe.
 Xak apawije' quilitalj wi na ri quic',
 ri k'ak', xukuje' nimak tak sib
 je' jas ri sutz', —cächa'.
- 20 Ri k'ij cäk'ekumar na,
 ri ic' cäquiäkar na je' jas ri quic',
 cäc'ulmataj c'u wa' c'ä mäjäk curika na
 ri nimalaj u k'ij ri Kajaw Dios.
 Ri k'ij ri' kas tzij sibalaj nim u banic.
- 21 Conojel c'u ri cäquita' na tok'ob
 che ri Kajaw Dios, cäquirik na
 ru tobanic ri Are', —cächa',
 —xcha ri apóstol Pedro chque ri winak.
- 22 Xutakej tzij ri tat Pedro, xubij: Tata'ib, alak aj Israel, tatabej na alak
 ri quinbij, —cächa chque. Ri alak, etam alak chi ri Jesús aj Nazaret are
 wa' ri achi ri xyi' u k'ij rumal ri Dios chuc'utic chi are ri Are' takowinak
 lok. K'alaj wa' chuwäch alak cumal tak conojel ri cajmabal ri xubano,
 ri nimak tak c'utbal, xukuje' ri etal ri xeuban ri Dios chxol alak rumal
 ri Are', —cächa'. 23 Pune ta ne je ri', aretak xjach ri Jesús pa k'ab alak,
 xchap alak, xya alak pa qui k'ab itzel tak achijab chucämisaxic, xquirip
 c'u cho ri cruz. Je' xban alak wa' che rumal chi je wa' ru chomam lok ri
 Dios chrij ojer, —cächa ri tat Pedro chque. 24 Pune c'u je wa' ri xbantajic,
 xpe ri Dios, xresaj pu k'ab ri cämical, xuc'astajisaj chi na ri Jesús chquixol
 ri cäminakib, rumal chi man c'o tä jas cäcowin ri cämical chubanic che.
- 25 Kas ojer c'ut ch'awinak lok ri ka mam David chrij ri Kajaw Jesús, xubij:
 Ri in amak'el quinwil ri Kajaw c'o wuc'.
 C'o pa nu wiquiäk'ab rech man c'o tä
 jas ri cäcowin jun chubanic chwe
 chi quinxej wib, —cächa'.
- 26 Rumal ri' sibalaj cäquicot ri wanima',
 amak'el quintzijojoj tzij
 re quicotemal,
 cu'l c'u nu c'ux chrij ri Dios
 chi man c'o tä jun kas c'äxc'ol
 quinriko, cuxlan c'u ri wanima'.
- 27 Man quinya tä la can chquixol
 ri cäminakib,

man cäya tä la chi cäk'ay
 ri nu cuerpo in,
 in ri' ri lok'alaj patänil e la.

²⁸ C'utum la ri be chnuwäch ri cäc'aman
 bi pa ri kas c'aslemal,
 c'o c'u na nimalaj nu quicotemal
 aretak ri in c'o chi uc' la, —cächa',

—xcha ri tat Pedro.

²⁹ Kachalal, ri alak aj Israel, tampe alak ri quinbij: K'alaj ri' chi ri ka mam David xcäm ri' ri are!, xmuktajic. Ri jul ri xmuk wi xak are c'o waral kuc' uj cämïc, —cächa'. ³⁰ Ketam c'ut chi ri ka mam David are jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, ri are c'ut xucoj ri tzij ri xubij ri Dios che ruc' juramento, chi jun chque ri rachalaxic ri quil na u wäch pa tak ri k'ij ri quepe na, are ri Cristo^e ri cäyi' na takanic pu k'ab. Coc che Nim Takanel je' jas ri ka mam David. ³¹ Ri ka mam David je' ta ne chi ojer tajin cäiril lok ri cuc'ulmaj ri Cristo, xch'aw chrij ru c'astajibal. Xubij c'ut chi man cäcanaj tä can chquixol ri cäminakib, man cäk'ay tä na ru cuerpo, —cächa'. ³² Are c'u wa' we Jesús ri' ri xc'astajisax rumal ri Dios, ri uj konojel kas xkilo chi xc'astaj wa' chquixol ri cäminakib. ³³ Xwalijisax rumal ri Dios, xnimarisax u k'ij aretak xut'uyuba pa ru wiquiäk'ab. Aretak c'ut u c'amom chic pu k'ab ru Tat ri Lok'alaj Espíritu ri xuchi'l'j canok, xutak lok pa ka wi', are c'u wa' ronojel ri tajin quil alak, ri tajin cäta alak, —cächa'. ³⁴ Pune c'u man xpaki ri ka mam David chicaj, jas ri xuban ri Kajaw Jesús, tzare c'ut xbinic:

Xubij ri Kajaw ri ka Dios che ri Wajaw:

“Chatt'uyul pa ri nu wiquiäk'ab,

³⁵ c'ä quinya na chawe chi catch'acanic,
 cattakan pa qui wi' conojel
 ri cäca'n qui c'ulel chawe,” —cächa ri Dios,

—xcha ri ka mam David.

³⁶ Kas rajwaxic chi conojel ri winak aj Israel chquetamaj chi we Jesús ri' ri xcämisaj alak cho ri cruz, are wa' xcha'ic, xban Cristo che rumal ri Dios, xoc c'u che Rajaw ronojel, —xcha ri tat Pedro chque.

³⁷ Aretak ri winak xquita wa' we tzij ri', sibalaj c'äx xquina' pa canima', xquita' c'u che ri tat Pedro xukuje' chque ri niq'uiaj apóstoles chic, xquibij: Kachalal, ¿jas rajwaxic cäka'no? —xecha chque.

³⁸ Ri tat Pedro xubij chque: Chq'uexa ri anima' alak, xukuje' ri chomanic alak. Rajwaxic chi cäban kasna' alak chjunal alak pa ru bi' ri Jesucristo, xa je ri' cäsach mac alak rumal ri Dios, ri Are' c'ut cusipaj ri Lok'alaj Espíritu chech alak. ³⁹ Are chech alak ri Dios xuchi'l'j wi wa',

^e 2:30 Ri tzij “Cristo” o “Mesías” quel cubij “cha'tal rumal ri Dios”.

chque ri alc'ual alak, xukuje' chque ri winak ri naj e c'o wi, chque c'u conojel ri quesiq'uix na rumal ri Dios ri Kajaw rech quec'o'ji na ruc', — xcha chque.

⁴⁰Ri tat Pedro q'uaia xubij chque. Cuc' tak wa' we tzij ri' xeuch'abej, xeupixbaj, xubij chque: Chto' ib alak, ya' alak can ri itzel tak winak re we k'ij junab ri!, ri man jicom tä ri qui c'aslemal, —xcha ri tat Pedro chque.

⁴¹Conojel c'u ri xquic'am pa canima' ru Lok' Pixab ri Dios ri xutzijoj ri tat Pedro, xban c'u qui kasna'. Craj e oxib mil ri' ri xeboc cuc' ri cojonelab pa ri k'ij ri!. ⁴²Conojel c'u ri xecojonic, xquitakej u banic jas ri xquic'ut ri apóstoles chquiwäch, xquimulij quib ruc' quicotemal, junam xca'n orar, junam c'ut xquitij ri qui wa.

Waral cäkil wi jas ri qui c'aslemal ri nabe tak cojonelab

⁴³Sibalaj xquixej quib conojel ri winak, rumal chi q'uaia u wäch cajmabal xukuje' tak etal xeban cumal ri apóstoles. ⁴⁴Conojel ri e cojoninac che ri Cristo xa jun qui chomanic, xquijachala ri jastak que chbil tak quib. ⁴⁵Xquiq'uiyij ri culew, xukuje' ri jastak que. Are c'u ri rajil xquijachala chquiwäch ri c'o qui rajwaxic. ⁴⁶Ronojel k'ij xquimulij quib pa ri nimalaj rachoch Dios, xukuje' xquimulij quib cho tak cachoch ri cojonelab, xquijach ri wa chquiwäch conojel. Junam c'ut xewi'c, xequicotic, man c'o tä jun cuna' pa ranima' chi nim u banic. ⁴⁷Xquiya c'u u k'ij ri Dios, nim xe'il wi cumal conojel ri winak. Ri Dios xubano chi ronojel k'ij e c'o niq'uiyaj winak chic ri cäquirik ru tobanic ri Are!. Xeuya c'u ri winak ri' cuc' ri kachalal cojonelab.

C'o jun achi ri man cäcowin taj cäbinic, cäcunax cumal ri apóstoles

3 ¹Jun k'ij xepaki'c, xebe' ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan pa ri nimalaj rachoch Dios pa ri u rox hora re ri benak k'ij, ri hora ri cäban ri oración. ²Chila' c'ut c'o jun achi ri man xcowin taj xbinic rumal ri c'äx ri c'o che ri rakan tzpa tak ri k'ij ri xil u wäch. Xyi' c'u wa' chuchi' ri nimalaj rachoch Dios chi' ri uchibe ri cojom Sibalaj Je'lic che ru bi'. Je' c'u xban wa' che ri achi ronojel k'ij rech cuta' u limosna chque ri winak ri quebec bi pa ri nimalaj rachoch Dios. ³Aretak ri achi xeril ri quieb apóstoles, ri tat Pedro, ri tat Juan oquem que pa ri rachoch Dios, xuta' jun u limosna chque. ⁴Ri e are' c'ut co xeca'y che, xubij c'u ri tat Pedro: Chatca'y chke, —xcha che.

⁵Ri achi co xca'y chque, xuchomaj are' chi c'o jas cäyi' can che cumal. ⁶Are c'u ri tat Pedro xubij che: Man c'o tä nu rajil, man c'o tä sak puak, man c'o tä k'än puak. Are c'u ri c'o wuc' quinya na chawe. Rumal ri Jesucristo aj Nazaret, pa ru bi' ri Are', chatwalijok, chatbinok, —xcha che.

⁷Ri tat Pedro xuchap che ru wiquiäk'ab, xuyaco. Chanim c'ut xecowir ri rakan ri achi, xukuje' ru kul tak rakan. ⁸Xa je ri' ri achi ri u banom

c'äx ri rakan xuq'uiäk rib, xtaq'uiç, xuchaplej binem. Xoc c'u bi junam cuc' ri apóstoles pa ri nimalaj rachoch Dios, xbinic, xuq'uiäk rib, xuya u k'ij ri Dios. ⁹Conojel c'u ri winak xquilo chi tajin cäbinic, xukuje' chi tajin cuya u k'ij ri Dios. ¹⁰Sibalaj c'u xquicajmaj wa' ri xuc'ulmaj ri achi, man xquirik tä c'ut jas cäca'no rumal chi xquetamaj u wäch ri achi chi are ri cät'uyi ronojel k'ij chuta'ic u limosna chuwäch ri nimalaj rachoch Dios pa ri porta ri cojom Sibalaj Je'lic che ru bi'.

**Ri apóstol Pedro cutzizoj ru Lok' Pixab ri Dios
chuwäch ri nimalaj rachoch Dios**

¹¹Ri achi ri u banom c'äx ri rakan nabe, ri xcunatajic, ri are' man xutzokopij tä ri tat Pedro, ri tat Juan. Conojel c'u ri winak sibalaj qui cajmam quib, xquitij anim, xquimulij quib chquij ri quieb apóstoles pa ri rakan ja ru bi' Rakan Ja re Salomón ri e c'o wi ri e are'. ¹²Aretak ri tat Pedro xrilo chi xquimulij quib ri winak, xubij chque: Kachalal, alak aj Israel, ¿jas che cäcajmaj alak wa' ri xbantajic? ¿Jas che co cujca'yey alak? ¿A xa cächomaj alak chi ruc' ri ka chuk'ab uj o xa rumal chi sibalaj uj nimanelab che ri Dios xka'no chi cäbin we achi ri'? ¹³Man je' tä ri', xane are ru Dios ri ka mam Abraham, ri ka mam Isaac, xukuje' ri ka mam Jacob, are Dios wa' xa xunimarisaj u k'ij ri Jesús, ri lok'alaj u C'ojol ri xjach alak pa qui k'ab ri k'atal tak tzij. Aretak ri tat Pilato xuchomaj u tzokopixic bic, ri alak man xaj tä alak. ¹⁴Man xaj tä alak chi cätzokopix ri lok'alaj u C'ojol ri Dios ri kas jicom ranima', xane xbij alak chi are utz cätzokopix jun cämisanel chuq'uexwäch ri Are'. ¹⁵Xak je ri' xcämisaj alak ri Jesús, ri jun ri cäyo'w ri kas c'aslemal chque ri winak. Ri Dios c'ut xuc'astajisaj ri Are' chquixol ri cämínakib. Ri uj c'ut xkilo chi kas tzij xc'astajic. ¹⁶Rumal c'u ri cojoníc che ru bi' ri Jesús xutzir we achi ri' ri quil alak, ri etam alak u wäch. Ri cojoníc ri' che ri Jesús, are wa' xbanowic chi xutzir canok we achi ri' chuwäch onojel alak, —cächa ri tat Pedro.

¹⁷Wetam c'u in, kachalal, chi ri alak, xukuje' ri c'amal tak be alak, xcämisaj alak ri Jesús rumal chi man kas cäch'ob alak ri tajin cäban alak. ¹⁸Ri Dios c'ut xuya' chi je wa' xbanic, rech je' quel wi ri u bim lok ri Are' cumal conojel ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab, chi ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios curik na c'äx. ¹⁹Rumal ri' chquexa anima' alak, tzelej ba' alak ruc' ri Dios rech quesachtaj ri mac alak, —cächa'. We je' cäban alak wa', ri Dios cubano chi quepe na k'ij re jororemal rech cuxlan anima' alak. ²⁰Xukuje' cutak na lok ri Jesús ri ojer ri' cha'talic rech coc che Cristo che to'ic alak. ²¹Che we chanim ri' rajwaxic chi ri Jesucristo cäc'oji na can pa ri caj c'ä cutzirisax c'u na ronojel rumal ri Dios, cäban na u banic ronojel wa' jas ri u banom nabe, je' jas ri xubij lok ri Dios chquichi' ri lok'alaj tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ojer, —cächa ri tat

Pedro. ²²Rumal ri' ri ka mam Moisés xubij chque ri ka nan ka tat ojer: “Ri Kajaw ri ka Dios cucha' na jun chque ri i winakil, cutak c'u na rech coc che k'alajisal re ru Lok' Pixab, je' jas ri xinutak in. Rajwaxic c'ut chi quinimaj ronojel ri cubij chiwe,” —cächa'. ²³“Apachin c'u ri man cuta tä ri cubij ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri', quesax na bi pa ri tinimit Israel, cäsachisax c'u na u wäch,” —xcha ri ka mam Moisés, —cächa ri tat Pedro.

²⁴Conojel c'u ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, cächapletaj lok ruc' ri ka mam Samuel, xukuje' ri c'ä te xepe chic, conojel wa' ri xek'alajisanic, xquiya lok u bixic wa' ri tajin cäc'ulmataj cämïc, —cächa'. ²⁵Ronojel ri xuchi'j lok ri Dios cumal tak ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Are', ech alak wa'. Ri Dios c'ut xuban jun trato cuc' ri ka mam ojer chubanic utzil chech alak, aretak xubij che ri ka mam Abraham: “Conojel ri winak cho ruwächulew quetewchitaj c'u na cumal ri awachalaxic ri quil na qui wäch,” —xcha ri Dios. ²⁶Aretak ri Dios xuc'astajisaj ru C'ojol chquixol ri cämïnakib, nabe xutak bi uc' alak, alak ri' ri winak aj Israel, rech cätewchix na alak, rumal chi ri Are' cubano chi chjunal alak cätas ib alak chrij ri etzelal, —xcha ri tat Pedro chque.

Ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan xec'am bic chquiwäch ri k'atal tak tzij

4 ¹Ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan c'ä tajin cäquitzijobej ri winak aretak xepe ri sacerdotes aj Israel,^f cachi'l ri qui nimakil ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios, xukuje' ri tata'ib saduceos,^g xeopan c'u cuc'. ²Sibalaj yactajinak coyowal, rumal chi ri tat Pedro, ri tat Juan tajin quequitijoj ri winak, cäquibij chi kas tzij quec'astaj chi na ri cämïnakib. Cäquibij c'ut chi are c'utbal wa' chque conojel chi xc'astaj ri Jesús chquixol ri cämïnakib. ³Xequichapo, xequic'am bic, xequicoj c'u pa che' c'ä chucab k'ij, rumal chi ya na'tam chic. ⁴E q'uia chque ri xquita ru Lok' Pixab ri Dios ri xecojonc. We queajilax xak xuwi ri achijab, craj e job mil ri e are'.

⁵Chucab k'ij c'ut xquimulij quib pa Jerusalén ri c'amal tak qui be ri winak aj Israel, ri qui nimakil ri winak, xukuje' ri tijonelab re ri Pixab. ⁶Xquirik quib cuc' ri tat Anás rachi'l ri tat Caifás, ri kas qui nimakil sacerdotes. E c'o ri tat Juan, ri tat Alejandro, xukuje' conojel ri cachalal ri qui nimakil sacerdotes. ⁷Xquitac'aba c'u ri tat Pedro, ri tat Juan chquiwäch, xquic'ot qui chi', xquibij chque: ¿Jachin ri yo'winak pa i k'ab chi quiban ri tajin cäkilo? ¿Jas u bi' ri quicojo rech quixcowinic quiban wa'? —xecha chque.

^f4:1a “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento. ^g4:1b Ri tata'ib “saduceos” e are' winak wa' aj Israel ri nim qui banic ri man cäquicoj c'ut chi kas tzij quec'astaj na ri cämïnakib.

⁸Ri tat Pedro, kajinak ri Lok'alaj Espíritu puwi', xubij chque: Tata'ib, alak ri c'amal tak qui be ri winak, alak ri' ri qui nimakil ri winak aj Israel, ⁹cämïc cäc'ot alak ka chi' rumal ri utzil ri xbantaj che jun achi yawab che retamaxic jas ri xban chucunaxic. ¹⁰Chetamaj ba' alak xukuje' conojel ri winak aj Israel chi rumal ri Jesucristo aj Nazaret, pa ru bi' ri Are', xcunataj wa' we achi ri' ri c'o chuwäch alak. Ri Jesús ri xcämisaj alak cho ri cruz, ri xc'astajisax rumal ri Dios chquixol ri cämínakib, are ri Are' xcunan we achi ri'. ¹¹We Jesús ri' are wa' ri abaj ri man xaj tä alak, alak ri' ri yacal tak ja, are abaj wa' xcoj che tok'ebal re ri ja.^h ¹²Man cäriktaj tä ru tobanic ri Dios ruc' jachin jun winak, xane xak xuwi ruc' ri Jesús. Je ri', rumal chi ri Dios man u yo'm tä chke ru bi' jachin jun chic cho ronojel ruwächulew, ri ya'tal che chi rumal ri are' cuya' cäkarik na ru tobanic ri Dios, —xcha'.

¹³Aretak ri k'atal tak tzij xquilo chi ri tat Pedro, ri tat Juan man cäquixej tä quib quech'awic, xukuje' xquilo chi xak e winak ri man c'o tä ri q'uia quetamam chrij wuj, sibalaj xquicajmaj wa'. Te c'u ri' xquich'obo chi e are' tak wa' jujun chque ri xerachi'laj ri Jesús. ¹⁴Xukuje' xquilo chi c'o ri achi ri xcunatajic tac'al cuc' ri apóstoles, xa je ri' man xquirik tä chic jas cäquibij. ¹⁵Xquibij c'u chque ri apóstoles chi quebel bi chquiwäch, are c'u ri e are' xecanajic, xquitzijobela c'u quib. ¹⁶Xquibij: ¿Jas cäka'n chque we achijab ri'? Kas tzij c'ut etamtal chic cumal conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén ri cajmabal etal ri ca'nom. Man cuya' tä c'ut cäkabij chi man kas tzij taj. ¹⁷Je ba' ka'na wa', rech man cäbin tä más u tzijol ri xbantajic. Chekaxibij rech man quetzijon tä chic chuwek cäbij chrij ri Jesús che jachin jun, —xecha'.

¹⁸Xequisiq'uij c'ut, xetakan chque chi man c'o tä chi jumul cäquitzijoj chic ri Jesús, man cäquiya tä chi c'u tijonic pa ru bi' chque ri winak. ¹⁹Xech'aw c'u ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan, xquibij: Kas chomaj alak ri', ¿a are utz lo cäril ri Dios chi are cujniman chech alak chuq'uexwäch ri cäkanimaj ri Are'? ²⁰Ri uj c'ut man cujcowin taj ri mat cäkabij chi na ri kilom xukuje' ri ka tom, —xecha chque.

²¹Ri k'atal tak tzij xcax xequixibij ri apóstoles, q'uia ri xquibij chque, xequitzokopij c'u bic. Man xquirik taj jas cäca'n chuc'äjisaxic qui wäch, rumal chi conojel ri winak tajin cäquiya u k'ij ri Dios rumal ri xbantajic. ²²Ri achi ri xbantaj wi ri cajmabal cunaníc c'o chi na cawinak u junab ruc' u wi'.

**Ri cojonelab cäquita' che ri Dios chi cäyi' qui
chuk'ab, xukuje' chi man cäquixej tä quib**

²³Aretak ri tat Pedro, ri tat Juan e tzokopital chic, xebe' cuc' ri niq'uij cojonelab chic, xquitzijoj ronojel ri xbix chque cumal ri qui nimakil ri

^h 4:11 We abaj ri' are ri Jesús mismo.

sacerdotes xukuje' conojel ri qui nimakil ri winak. ²⁴Aretak xquita wa', junam xca'n orar, xquibij che ri Dios: Nimalaj Kajaw, lal ri' ri kas Dios ri xbanow ri caj, ri ulew, ri mar. Ronojel ri c'olic, xbantaj c'u wa' umal la. ²⁵Tzojer c'ut bim la lok rumal ri Lok'alaj Espíritu chuchi' ri ka mam David ri patänil e la, xbij la:

¿Jas lo wa' chi ri winak cho ruwächulew yactajinac coyowal, xak quetontiric, cäca'n c'u nimal?

¿Jas che wa' chi ri winak cäquichomaj u banic ch'oj ri man c'o tä u beyal?

²⁶Ri nimak tak takanelab cho ri uwächulew junam xquiwalijsaj quib, ri qui nimakil ri winak xquimulij quib rech cäquiyac quib chrij ri Kajaw Dios, xukuje' chrij ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios,

—xcha la, —quecha ri cojonelab.

²⁷Xquitakej oración, xquibij: Kas c'u tzij wi xquirik quib ri nim takanel Herodes ruc' ri tat Poncio Pilato waral ri' pa we tinimit junam cuc' ri niq'uij winak chic cachi'l ri winak aj Israel, xquimulij c'u quib chrij ri lok'alaj C'ojol la, ri Jesús, ri cha'tal umal la. ²⁸Je' xca'n wa' rech je' cäbantajic jas ri chomam la lok chi rajwaxic cäbanic. ²⁹Kajaw, chilampe la cämich ri' chi q'uia ri tajin cäquibij we winak ri' chkij. Ya la chke uj, ri uj patänil tak e la, chi cujcowinic cäkatziyoj ri Lok' Pixab la, man c'o tä cäkaxej wi kib. ³⁰Xukuje' cäkata' che la chi cäc'oji ke ri chuk'ab la chubanic cunanic chque ri yawabib, xukuje' che qui banic ri cajmabal tak etal, xukuje' nimak tak c'utbal pa ru bi' ri lok'alaj C'ojol la, ri Jesús, — xecha che ri Dios.

³¹Aretak xeto'taj chubanic orar, ri ja ri e c'o wi xslabisaxic, conojel c'ut xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', man xquixej tä quib xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios.

Conojel ri jastak que ri cojonelab are quech conojel wa'

³²Ri q'uia winak ri e cojoninac che ri Cristo, xa jun qui chomanic conojel, cäquina' pa anima' chi xa e jun. Man c'o tä jun cubij chi xak xuwi rech are' ri c'o ruc', xane conojel ri jastak que, are quech conojel wa'. ³³Ri apóstoles ruc' nimalaj chuk'ab xquitakej u tzijoxic chi kas tzij xc'astaj ri Kajaw Jesús chquixol ri cämínakib. Ri Dios c'ut cuya nimalaj tak tewchibal pa qui wi' conojel ri cojonelab. ³⁴Xa je ri' man c'o tä jun chquixol ri c'o u rajwaxic, rumal chi conojel ri c'o culew o ri c'o cachoch xquiq'uiyij wa'. Are c'u ri rajil xquic'am bi cuc' ri apóstoles. ³⁵Cäquiya wa' we puak ri' pa qui k'ab, ri e are' c'ut cäquijach wa' chquiwäch ri c'o qui rajwaxic. ³⁶Xak je ri', c'o jun tata', jun chque ri levitas, José u bi', ri xil u wäch pa Chipre, jun ch'äkap ulew wa' ri c'o pa ri mar. Ri tata' ri' xukuje' cäbix Bernabé che cumal ri apóstoles. Quel cubij wa' chi are

jun ri cucu'bisaj qui c'ux ri winak. ³⁷We achi ri' c'o jun ch'äkap rulew xuq'uiyij, xuc'am c'u bi ri rajil, xujach pa qui k'ab ri apóstoles.

**Ri tat Ananías rachi'l ri nan Safira ri rixokil
cäca'n jun mac re subunic cho ri Dios**

5 ¹C'o c'u jun achi chic u bi' Ananías, ri rixokil are Safira u bi'. Junam xquichomaj u q'uiyixic jun ch'äkap culew. ²Ri achi xresaj can jubik' che ri puak ri rajil ri ulew, retam c'u wa' ri rixokil. Je ri' xa niq'uiyaj ri puak xuc'am bic, xujach pa qui k'ab ri apóstoles, je' ta ne chi are tz'akat ri puak ri xyi' cumal. ³Xpe c'u ri tat Pedro, xubij che ri tat Ananías: Ananías, ¿jas che xya la che ri Satanás chi coc pa ri anima' la, xban la tzij che ri Lok'alaj Espíritu ruc' ri subunic ri xban la, xesaj c'u la can niq'uiyaj che ri rajil ri ulew ri xq'uiyij la? ⁴¿A mat ech la ri ulew aretak mäjok cäq'uiyij la? Aretak xq'uiyij la ri ulew, ¿a mat ech la ri puak? —cächa'. ¿Jas c'u che xchomaj la wa' pa anima' la? Man are tä chque ri winak ri xban wi la tzij ruc' ri subunic, xane are che ri Dios ri xban wi la, —xcha ri tat Pedro che.

⁵Aretak ri tat Ananías xuta wa' we tzij ri', xtzak pulew, xcämíc. Conojel c'u ri xetow ri xbantajic sibalaj xquixej quib. ⁶Xepe c'u ri alabom, xquipis ru cuerpo pa jun payu', xquic'am bic, xe'quimuku canok.

⁷Craj oc'owinak chi oxib horas xopan ri rixokil ri tat Ananías. Man retam tä c'ut jas ri xbantajic. ⁸Xubij c'u ri tat Pedro che: Bij la chwe, ¿a je' puak wa' ri xbij alak chi xyi' che ri ulew ri xq'uiyij alak? —cächa'.

Xubij c'u ri ixok: Je', jela' ri puak, —xcha che ri tat Pedro.

⁹Ri tat Pedro xubij che ri ixok: ¿Jas che xchomaj alak junam chi cäcowin alak chubanic ri subunic che ri Lok'alaj Espíritu rech ri Kajaw? —cächa'. Chilampe la, xak chi' ri porta chic e c'o wi ri alabom ri xe'quimuku can ri achajil la, cäc'am na bi la xukuje' cumal ri e are', —xcha ri tat Pedro che.

¹⁰Chanim xtzak ri nan Safira pulew chuwäch ri tat Pedro, xcämíc. Aretak xeboc bi ri alabom, c'ä te xquilo cäminak ri nan Safira. Xquic'am c'u bic, xe'quimuku can chuxcut ri rachajil. ¹¹Conojel ri kachalal cojonelab, xukuje' conojel ri xquita wa' ri xbantajic, sibalaj xquixej quib.

Ri apóstoles cäca'n q'uia u wäch tak cajmabal

¹²Sibalaj c'u q'uia u wäch tak cajmabal, xukuje' nimak tak c'utbal tajin quebantaj chquixol ri winak cumal ri apóstoles. Conojel ri cojonelab c'ut tajin cäquimulij quib amak'el pa ri rakan ja re ri nimalaj rachoch Dios, ri cäbix Rakan Ja re Salomón che. ¹³Man c'o tä jun chque ri niq'uiyaj winak chic cucoch'o coc cuc' ri cojonelab, pune sibalaj nim que'il wi cumal ri winak re ri tinimit. ¹⁴E q'uia c'u ri xecojon che ri Kajaw Jesús, chi achijab chi ixokib, je ri' chi sibalaj xeq'uiar ri cojonelab. ¹⁵Xa cumal ri

cajmabal ri tajin cäca'n ri apóstoles, ri winak xequesaj lok ri qui yawab pa tak ri be, xequiya pa tak ch'at, cho tak pop rech aretak coc'ow ri tat Pedro chquixcut, xuwi ta ne ru nanoch' cäkaj pa qui wi' rech queutziric. ¹⁶Xukuje' ne ri winak ri quebel pa tak ri tinimit ri e c'o chunakaj ri Jerusalén, xquic'am lok ri qui yawab cachi'l ri tajin cäquirik c'äx cumal ri itzelalaj tak espíritus ri e c'o chque. Conojel c'ut xecunatajic.

Ri tat Pedro, ri tat Juan queocsax pa che'

¹⁷Are c'u ri qui nimal sacerdotes, xukuje' conojel ri rachi'l, ri winak ri cäbix saduceos chque, sibalaj c'äx cäquina' chquij ri apóstoles rumal chi sibalaj nim que'il wi cumal ri winak. ¹⁸Xequichapo, xequicoj pa che' jawije' e c'o wi ronojel u wäch ajpache'. ¹⁹Xpe c'u jun ángel ri xtak lok rumal ri Kajaw Dios, chak'ab c'ut xujak ri porta rech ri che', xeresaj lok, xubij chque: ²⁰Jix pa ri nimalaj rachoch Dios, chixtac'al chila' che qui tzijobexic ri winak chrij wa' we c'ac' c'aslemal ri', —xcha ri ángel chque.

²¹Xquita ri xbix chque rumal ri ángel. Je c'u ri' chucab k'ij xeboc pa ri nimalaj rachoch Dios, xquichap c'u qui tijoxic ri winak.

E c'o ri apóstoles chila' aretak ri qui nimal sacerdotes cuc' ri rachi'l xequisiq'uij conojel ri qui nimakil ri winak aj Israel xukuje' conojel ri nimak tak tata'ib rech cäquimulij quib. E are' tak wa' xetakan bi che qui c'amic lok ri apóstoles pa che'. ²²Aretak c'ut xeopan ri tako'n pa che', man xequirik tä c'u ri apóstoles. Xetzelejic, xequiya u bixic wa'. ²³Je wa' xquibij: Aretak ri uj xujopanic xkilo chi ri che' utz banom che u tz'apixic, xukuje' chi ri chajinelab e c'o chi' tak ri porta. Aretak c'ut xkajako, c'ä te xkilo chi man c'o tä jun chupam, —xecha chque.

²⁴Aretak xquita wa' we tzij ri', ri kas qui nimal sacerdotes, xukuje' ri c'amal qui be ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios, xukuje' ri qui nimakil ri sacerdotes xquita'la chbil tak quib, xquibij: ¿Jas ta lo ri cäc'ulmataj chi na? —xecha'. ²⁵Chanim c'ut xopan jun achi, xubij chque: Ri achijab ri xcoj alak pa che', chanim e c'o pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin quequitijoj ri winak, —xcha chque.

²⁶Chanim ri c'amal qui be ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios, xe' che quilic ri apóstoles, xeuc'am c'u bi ri chajinelab che rachi'l. Xeuc'am lok ri tat Pedro, ri tat Juan ruc' utzil, man c'o tä c'u jas xuban chque rumal chi cuxej rib chquiwäch ri winak, we ne ri are' cäban che abaj cumal. ²⁷Aretak xec'amtaj lok, xequiya chquiwäch ri qui nimakil ri winak ri qui mulim quib. Xpe ri qui nimal sacerdotes, xuc'ot qui chi', xubij: ²⁸¿A mat xkabij chiwe ruc' pixbenic chi man queitijoj tä chic ri winak chrij ri Jesús? ¡Chiwilampe ri i banom! Cämíc c'ut i jabum ri i tjoníc pa ronojel we tinimit Jerusalén. Xukuje' quibij chi uj ri uj ajchak' mac che ru cämical we achi ri' ri Jesús, —xcha chque.

²⁹Ri tat Pedro, xukuje' ri niq'uiaj apóstoles chic xech'awic, xquibij che: Tzrajwaxic wi are cäkanimaj ri cubij ri Dios nabe chuwäch ri cäquibij

ri winak. ³⁰Ri qui Dios ri ka mam ojer xuc'astajisaj ri Jesús ri xcämisaj alak, ri xrip alak cho ri cruz. ³¹Tzare wa' we Dios ri' xunimarisaj u k'ij ri Jesús, xut'uyuba pa ru wiquiäk'ab, xucoj che C'amal Be chque ri winak, xukuje' xucoj che To'l Que. Je' xuban wa' rech ri winak aj Israel cäquiq'uex canima', cäquiq'uex qui chomanic, cäquirik c'u ri sachbal qui mac. ³²Ri uj xkilo chi xc'astaj ri Jesús, rumal ri' ri Dios uj u cojom che k'alajisal tak re chquiwäch ri winak junam ruc' ri Lok'alaj Espíritu ri u yo'm ri Dios chque ri queniman che, —xecha chque.

³³Ri qui nimakil ri winak, aretak xquita wa' sibalaj xpe coyowal. Are cäcaj quequicämisaj ri apóstoles. ³⁴C'o c'u jun tata' chquixol ri qui nimakil ri winak, Gamaliel u bi', are tijonel re ri Pixab, jun fariseo.ⁱ Nim quil wi ri are' cumal ri winak. Ri are' xtaq'ui ak'anok, xubij chi que'esax na bi jun rat ri apóstoles. ³⁵Te c'u ri' xubij chque ri qui nimakil ri winak: Kachalal, alak aj Israel, kas chomaj na alak jas ri cäban alak chque we achijab ri'. ³⁶Chna'taj chech alak chi xque' quieb oxib junab wa', xwalij jun achi, Teudas u bi', ri xuban che rib chi nim u banic. E quiejeb ciento achijab ri xeboc ruc'. Xcämisax c'u ri are', xa je ri' conojel ri e c'o ruc' xejabunic, xq'uis c'u u wäch juntir. ³⁷Bantajinak chi wa', xwalij chi jun tata', Judas u bi', aj Galilea, aretak tajin cäban ri censo, queajilax c'u ri winak. E q'uia c'ut ri xeboc ruc'. Xcämisax c'u ri are' xukuje'. Xa je ri' conojel ri e c'o ruc' xejabunic. ³⁸Rumal ri' quinbij chech alak chi are utz na we cäya can alak we achijab ri', mänim ib alak cuc'. We ri tajin cäquitzijoj o ri tajin cäca'no are quech ri winak, cäsach na u wäch wa'. ³⁹We c'u ne rech ri Dios, man cäcowin tä alak cäsach alak u wäch. Chilampe alak chi mäyac ne ib alak chrij ri Dios, mäch'ojin alak ruc' ri Are', —xcha chque.

⁴⁰Conojel ri qui nimakil ri winak xquinimaj ri xubij ri tat Gamaliel. Xequisiq'uij c'u ri apóstoles, xequich'ayo, xequirapuj. Te c'u ri' xquiya takanic chque chi man c'o tä chi jumul cäquitzijobej ri winak pa ru bi' ri Jesús. Te c'u ri' xequitzokopij bic. ⁴¹Ri apóstoles c'ut xebel bi chquiwäch ri qui nimakil ri winak, xequicotit rumal chi ri Dios xuya chque chi cäquirik q'uixbalalaj c'äxc'ol rumal ri Jesús. ⁴²Man xquitanaba tä c'u u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesucristo ronojel k'ij. Xequitijoj c'u ri winak pa ri nimalaj rachoch Dios, xukuje' cho tak ja.

Ri apóstoles quequicha' wukub diáconos^j

6 ¹Pa tak ri k'ij ri' sibalaj xeq'uiar ri cojonelab. Are c'u ri cojonelab ri quech'aw pa griego xquichap u yaquic tzij chquij ri cojonelab

ⁱ5:34 Ri tata'ib “fariseos” e are' winak wa' aj Israel ri sibalaj xquitakej u nimaxic ru Pixab ri Moisés. Xca'n c'u nimal, xquichomaj c'ut chi e utz na chquiwäch conojel ri winak. Q'uia qui nak'atisam wi quib ri man kas tä are ri cubij ru Tzij ri Dios. ^jCapítulo 6, Título: Ri diáconos e are' wa' c'o quekle'n che qui to'ic ri niq'uij cojonelab chic (1 Timoteo 3:8-13).

ri quech'aw pa hebreo. Ri winak ri quech'aw pa griego cäquibij chi ri malca'nib ri e c'o cuc' man junam tä cäban che quilic aretak cäjach ri wa. ²Are c'u ri apóstoles xequimulij conojel ri cojonelab, xquibij c'u chque: Uj ri', ri uj apóstoles, man utz taj chi mat cäkatakej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios mac rech uj cujjachow ri wa. ³Kachalal, tzucuj ba' alak wukub achijab chxol alak. We achijab ri' rajwaxic chi utz ri qui c'aslemal, k'alaj chi cätakan ri Lok'alaj Espíritu pa canima', c'o quetambal, cäkaya c'u pa qui k'ab ru jachic ri wa. ⁴Are c'u ri uj cäkatakej u banic orar, xukuje' cäkatakej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, —xecha ri apóstoles chque ri cojonelab.

⁵Conojel c'ut utz xquita ri xquibij ri apóstoles. Xquicha' c'u ri tat Esteban. Ri are' are jun tata' ri sibalaj cäcojon che ri Dios, xukuje' k'alaj chi ri Lok'alaj Espíritu cätakan pa ranima'. Xukuje' xquicha' ri tat Felipe, ri tat Prócoro, ri tat Nicanor, ri tat Timón, ri tat Parmenas, xukuje' ri tat Nicolás ri aj Antioquía ri ojer oquinak cuc' ri winak aj Israel, junam ru chomanic chrij ri Dios. ⁶Te c'u ri' xequiya we achijab ri' chquiwäch ri apóstoles. Ri e are' c'ut xquiya qui k'ab pa qui wi', xca'n orar.

⁷Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios xjabun u wäch, sibalaj xeq'uiar ri cojonelab pa ri tinimit Jerusalén. Xukuje' sibalaj e q'uia chque ri sacerdotes aj Israel xeniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

**Ri tat Esteban cächapic, cäc'am bic, cäyi' c'u
chquiwäch ri qui nimakil ri winak**

⁸Sibalaj nim c'u ru tok'ob ri Dios c'o puwi' ri tat Esteban, xukuje' yo'm nimalaj u chuk'ab rech cuban nimak tak etal chquixol ri winak, xukuje' nimak tak cajmabal. ⁹Xewalij c'u jujun achijab ri quepe pa jun rachoch Dios ri cojom “Quech Tzokopim Achijab” che ru bi', xquichap c'u tzij ruc' ri tat Esteban. Xepe chi c'u niq'uiaj achijab chic chrij. E c'o ri aj Cirene, aj Alejandría, aj Cilicia, xukuje' niq'uiaj chic ri e petinak pa tak ri tinimit re Asia. ¹⁰Man xecowin tä c'ut xquik'atej u wäch ru tzij ri tat Esteban, rumal chi ri are' c'o u nol', cäch'aw c'u ruc' ri etamanic ri yo'm che rumal ri Lok'alaj Espíritu. ¹¹Xequitoj c'u jujun achijab rech cäquibij chi kas tzij qui tom ri tat Esteban cubij ri äwas u bixic chrij ri ka mam Moisés xukuje' chrij ri Dios. ¹²Je ri' xca'no, xquicojola qui c'ux ri winak xukuje' ri nimak tak tata'ib cachi'l ri tijonelab re ri Pixab rech cäpe coyowal chrij ri tat Esteban. Xquimajij c'u ri tat Esteban, xquichapo, xquic'am bi chquiwäch ri qui nimakil ri winak. ¹³Xukuje' xequitzucuj achijab rech cäquibij ri man kas tzij taj chrij ri tat Esteban. We winak ri' cäquibij: We achi ri' man cäcos tä chubixic ri äwas u bixic chrij we lok'alaj rachoch Dios ri' ri kech uj, xukuje' chrij ru Pixab ri ka mam Moisés. ¹⁴Ka tom c'ut ri are' cubij chi we Jesús ri' ri aj Nazaret cusach na u wäch we nimalaj rachoch Dios ri', xukuje' cuq'uex na ronojel ri uj u nak'atajisam wi can ri ka mam Moisés, —xecha ri'.

¹⁵Te c'u ri' ri qui nimakil ri winak xukuje' conojel ri e t'uuyul pa ri k'atbal tzij, aretak xeca'y che ri tat Esteban, xquilo chi ru palaj are je' jas ru palaj jun ángel.

**Ri tat Esteban cuk'alajisaj ru Lok' Pixab ri Dios
chquiwäch ri qui nimakil ri winak**

7 ¹Xpe ri qui nimal sacerdotes, xuta' c'u che ri tat Esteban, xubij: ¿A kas tzij wa' ri tajin cäbix chawij? —xcha che.

²Xch'aw c'u ri tat Esteban, xubij chque conojel: Lok'alaj tak kachalal, alak c'amal tak ka be, tampe alak ri quinbij, —cächa'. Ri ka Dios, ri sibalaj nim u k'ij, xuc'ut rib chuwäch ri ka mam Abraham ojer aretak c'o pa tak ri juyub re Mesopotamia, c'ä mäjok cäk'ax are' pa ri tinimit Harán. ³Xubij che: “Chaya can ra tinimit, xukuje' conojel ri awachalaxic, rech cate' pa ri ulew ri quinc'ut na chawäch,” —xcha che. ⁴Xel c'u bi ri ka mam Abraham pa ri qui tinimit ri winak aj Caldea, xe'c, xc'oji pa Harán. Te c'u ri', aretak cäminak chi ru tat, xc'am lok rumal ri Dios waral pa we tinimit ri c'o wi alak cämíc. ⁵Man xyi' tä c'u ch'äkap ulew che rechbal ri ka mam Abraham pa we tinimit ri' rumal ri Dios, man c'o tä c'u ne jun alaj ch'äkap ri cuya' cäc'oji wi. Xubij c'u ri Dios che chi cäpe na ri k'ij aretak ri are' cärechbej na ri ulew, cäcanaj can wa' we ulew ri' chque ri ralc'ual aretak cäcäm ri are', pune ta ne mäja' c'o ralc'ual ri ka mam Abraham pa tak ri k'ij ri'. ⁶Xukuje' xubij ri Dios che chi ri ralc'ual ri quil na qui wäch quec'oji na pa jun tinimit chic, ri man qui tinimit taj. Quec'oji na pa qui k'ab ri winak jela', quepatänin na chque. Are quiejeb ciento junab cäquirik na c'äx chila', —xcha ri Dios. ⁷Xukuje' xubij ri Dios che: “Ri in quink'at na tzij pa qui wi' ri niq'uij winak chic ri quecojow na che patänil tak que. Quebel c'u na lok chila', quinquipatänij na waral ri,” —xcha ri Dios che. ⁸Xukuje' xuban jun trato ri Dios ruc' ri ka mam Abraham. Che retal ri trato xtakan ri Dios chi cäk'at ru cuerpo jun achi o jun ala.^k Rumal ri' ri ka mam Abraham, aretak ilom chi u wäch ri alaj a Isaac ru c'ojol, chuwajxak k'ij xucoj ri etal che ru cuerpo. Xukuje' je' xuban ri tat Isaac che ri a Jacob ru c'ojol, ri tat Jacob xukuje' xucoj ri retal ri trato chque ru c'ojol ri are', xk'at ri qui cuerpo. Ri cablajuj u c'ojol ri tat Jacob e are wa' ri ojer tak qui mam conojel ri winak aj Israel cämíc, —cächa'.

⁹Ri ralc'ual ri tat Jacob, ri ka mam ojer, c'äx xquina' che ri a José ri qui chak',^l xquiq'uiyij c'ut rech cäc'am bi pa Egipto. Ri Dios c'ut, c'o ri

^k7:8 Ri u cojic ri etal ri' che ru cuerpo jun ala o jun achi are wa' cäbix “circuncisión” che, retal ri trato ri xuban ri Dios ruc' ri Abraham ri ojer qui mam ri winak aj Israel. ^l7:9 Ri a José ri qui chak' ru c'ojol ri Jacob, are xukuje' jun chque ri ojer qui mam ri winak aj Israel cämíc.

Are! ruc' ri a José. ¹⁰Xuto' c'ut pa conojel tak ri c'äxc'ol ri xuriko. Xuya u no'j, xuya che chi utz quil wi rumal ri Faraón ri nim takanel puwi' ri Egipto. Aretak achi chic ri a José, ri Faraón xucoj ri are' che k'atal tzij puwi' ronojel ri Egipto, xukuje' xucoj ri are' che takanel puwi' ri rachoch. Ronojel c'ut xuya pu k'ab, —cächa'.

¹¹Xpe c'u wi'jal xukuje' nimalaj c'äxc'ol puwi' ronojel ri Egipto, xukuje' puwi' ronojel ri Canaán. Ri ka nan ka tat ojer man c'o tä chi ri cäquitijo. ¹²Are c'u ri tat Jacob, aretak xuto chi c'o trico pa Egipto, xeutak bi ri u c'ojol jela'. Ri cablajuj u c'ojol ri tat Jacob, e are c'u wa' ri ka mam ojer. Are c'u nabe mul wa' ri xebe' pa Egipto. ¹³Chucamul chic ri xebe'c, are chi' ri tat José xuc'ut rib chquiwäch ri rachalal, xretamaj c'u ri nim takanel, ri Faraón, jachin tak ri rachalaxic ri tat José. ¹⁴Xtakan c'u ri tat José chuc'amic ri Jacob ru tat, xukuje' conojel ri niq'uijaj rachalaxic. E oxc'al olajuj winak c'u wa' chconojel. ¹⁵Je' u k'axic wa' ri tat Jacob pa Egipto junam cuc' ri rachalaxic, chila' c'ut xcäm wi. Xukuje' chila' xecäm wi ri cablajuj u c'ojol, ri ojer tak ka mam. ¹⁶Xc'am c'u lok ri qui cuerpo pa Siquem rech quemuk pa ri mukubal ri xulok' ri ka mam Abraham chque ru c'ojol ri tat Hamor aj Siquem ruc' ru rajil ri are', —cächa'.

¹⁷Aretak c'ut xa jubik' craj man copan ri k'ij ri cäbantajic jas ru bim ri Dios ruc' juramento che ri ka mam Abraham, ri tinimit Israel xnimarc, sibalaj xeq'uiar c'u ri ka winakil pa Egipto. ¹⁸Are chi' c'ut xoc chi na jun takanel chic puwi' ri Egipto ri man retam tä u wäch ri tat José. ¹⁹We nim takanel ri' xna'w che qui subic ri ka winakil, xuban c'u etzelal chque ri ka nan ka tat ojer. Xuban c'äx chque, xeutako rech quequiwonoba can ri alaj tak calc'ual ri te' xil qui wäch rech xak quecäm. ²⁰Pa tak c'u ri k'ij ri' xil u wäch ri alaj a Moisés. Are sibalaj utz xil wi rumal ri Dios. Ru nan u tat xecowinic xquiq'uiyisaj na oxib ic' cho cachoch. ²¹Aretak c'ut xajwatajic chi xquiya canok, xriktaj rumal ru mia'l ri Faraón ri takanel puwi' ri Egipto, xuc'am bi cho rachoch, xuq'uiyisaj, xuban ralbal che. ²²Je ri' ri a Moisés xc'ut ronojel u wäch etambal re Egipto chuwäch, xukuje' ronojel u wäch no'j. Rumal wa' ri a Moisés xc'oji nimalaj u no'j. Nim chi c'u u k'ij ri are'. Xk'alajin c'u wa' aretak xch'awic, xukuje' pa ronojel ri xubano, —cächa'.

²³Aretak tz'akat chic cawinak u junab, xpe pa ranima' ri qui solixic ru winakil, ri winak aj Israel. ²⁴Chila' xril jun chque ru winakil ri tajin cäban c'äx che rumal jun aj Egipto. Xe' c'ut, xuto', xucämisaj c'u ri aj Egipto chutojic u q'uexel ri c'äx ri xuban che ri aj Israel. ²⁵Xuchomaj c'u ri tat Moisés chi ru winakil cäquich'ob na chi ri Dios cucoj na ri are' che qui tzokopixic. Ri e are' c'ut man xquich'ob tä wa'. ²⁶Chucab k'ij chic ri tat Moisés xeurik quieb winak aj Israel ri tajin quech'ojinic, craj c'ut cujach qui wäch, cuya utzil chquixol, xubij chque: “Ri alak achalal ib alak. ¿Jas che c'äx cäban alak chbil tak ib alak?” —xcha chque. ²⁷Are

c'u ri jun ri tajin cuban c'äx che ri rachi'l, xupakchij apan ri tat Moisés jela', xubij che: “¿Jachin xatcojow che takanel xukuje' che k'atal tzij pa ka wi'? ²⁸¿A cawaj quinacämisaj jas ri xaban che ri jun aj Egipto iwir?” —xcha che. ²⁹Aretak ri tat Moisés xuta wa' we tzij ri', xanimaj bic, xel bi pa Egipto, xe' pa Madián. Xc'oji c'u chquixol winak ri man u winakil taj. Chila' c'ut xc'uli'c. Xil qui wäch quieb u c'ojol, —cächa'.

³⁰Oc'owinak chi c'u cawinak junab, xuc'ut rib jun ángel chuwäch pa ri juyub ri cätz'inowic, nakaj che ri nim juyub, Sinaí u bi'. Ri ángel c'o pa ri k'ak' rech ri juwi' q'uix ri tajin cäc'atic. ³¹Sibalaj c'u xucajmaj wa' ri tat Moisés aretak xrilo. Aretak xkeb ruc' rech kas cärilo, xuto chi xch'aw lok ri Kajaw Dios, xubij: ³²“In ri' ri qui Dios ri a mam ojer, ru Dios ri a mam Abraham, ru Dios ri a mam Isaac, ru Dios ri a mam Jacob,” —xcha'. Are c'u ri tat Moisés xuxej rib, xbirbitic, man xucoch' tä chic xrilo. ³³Xubij c'u ri Kajaw Dios che: “Chewesaj ra xajäb, rumal chi ri ch'äkap ulew ri at c'o wi' are lok'alaj ulew wa'. ³⁴Kas tzij wilom ri c'äx ri tajin cäquirik ri nu winak pa Egipto. Nu tom ri cok'ej ri winak, rumal c'u ri' in kajinak lok che qui to'ic, rech quetzokopitajic. ¡Tasa'jmpe! Catintak na bi pa Egipto,” —xcha ri Kajaw Dios che, —cächa ri tat Esteban.

³⁵Are ri tat Moisés xetzela x u wäch cumal ri winak aj Israel. Xquibij che: “¿Jachin xatcojow pa ka wi' che takanel, xukuje' che k'atal tzij?” —xecha che. Pune je ri', are ri are' ri xutak bi ri Dios che takanel pa qui wi' xukuje' che to'l que. Je' xuban ri Dios rumal ri ángel ri xuc'ut rib chuwäch pa ri juwi' q'uix. ³⁶Ri tat Moisés are ri are' ri xeresaj lok ri ka nan ka tat ojer pa Egipto. Xuban nimak tak c'utbal xukuje' tak cajmabal pa Egipto, pa ri Quiäk Mar, xukuje' pa tak ri juyub ri cätz'inowic. Cawinak junab c'ut xuban wa'. ³⁷Are wa' ri tat Moisés ri xubij chque ri winak aj Israel: “Ri Dios cucha' na jun chque ri i winakil, cutak c'u na rech coc che k'alajisal re ru Lok' Pixab, je' jas ri xinutak in. Rajwaxic c'ut chi quinimaj ronojel ri cubij chiwe,” —xcha chque. ³⁸Tzare c'u ri' ri tat Moisés ri xc'oji chquixol ri winak aj Israel ri qui mulim quib pa ri juyub ri cätz'inowic, xukuje' xc'oji ri are' ruc' ri ángel ri xch'aw ruc' puwi' ri nim juyub, Sinaí u bi',^m xukuje' cuc' ri ka nan ka tat ojer. Xukuje' xuta ri tzij ri cuya ri kas c'aslemal, xuc'am c'ut, xuya lok wa' chke uj, —cächa ri tat Esteban chque.

³⁹Ri ka mam ojer c'ut, man xcaj taj xeniman che, xane xa xquetzelay u wäch. Xquipakchij ri ka mam Moisés, xquirayij pa canima' ri qui tzelejic jumul chic pa Egipto. ⁴⁰Xquibij che ri tat Aarón: “Cheabana jujun ka tiox ri quenabej na chkawäch, rumal chi man ketam taj jas xuc'ulmaj we tat Moisés ri xujesan lok pa Egipto,” —xecha che. ⁴¹Xca'n c'u jun qui tiox ri je' cäpe jun alaj ama' wacäx, xequicämisaj tak awaj, xequisipaj c'u cho ri

^m 7:38 Ri nim juyub Sinaí are xukuje' cäcoj juyub Horeb che ru bi'.

qui tiox ri xca'no. Xca'n c'u jun nimak'ij, xequicot ruc' ri jun tiox ri xak e are' xebanowic. ⁴²Rumal ri' ri Dios xutas rib chquij, xeutzokopij canok rech quequik'ijilaj ri k'ij, ri ic', ri ch'imil, je' jas ri cäbix pa ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios:

Winak aj Israel, pa tak ri cawinak junab ri xixc'oji pa ri juyub ri cätz'inowic, ¿a xeicämisaj lo awaj che quisipaxic wa' chnuwäch in?

⁴³Man je' taj xibano, xane are xeik'ijilaj niq'uij tak dioses. Are xitelej ri rachoch ri dios, Moloc u bi' (are jun carpa wa' ri rachoch ri qui dios Moloc),

xukuje' ru ca'yebal ru ch'imil ri i dios, Renfán u bi'.

Xak e tiox ri' ri ix xixbanowic rech queik'ijilaj.

Xa rumal wa' quixinwesaj na bi pa ri i tinimit ix, quixintak c'u na bi pa jun tinimit chic ri naj c'o wi, c'ä jela' ch'äkäp che ri tinimit Babilonia,

—xcha ri Dios chque.

⁴⁴Ri ka nan ka tat ojer, aretak xquibinibej ri juyub ri cätz'inowic, c'o ri rachoch Dios cuc'.ⁿ Are wa' ri banom ruc' manta, ri c'o wi ri tz'alam tak abaj re ri Pixab. Je' c'u u banic wa' jas ri xubij ri Dios che ri ka mam Moisés, aretak xubij che chi cuban jun rachoch Dios ri je' u banic jas ri c'utum chuwäch. ⁴⁵Ri ka nan ka tat ojer xquechbej wa' we rachoch Dios ri' pa qui k'ab ri qui nan qui tat ri e are'. Aretak c'ut ri winak ri' rachi'l ri tat Josué xeboquic, xec'oji pa ri culew ri niq'uij winak chic ri esam bi chquiwäch rumal ri Dios, xquic'am bi ri rachoch Dios cuc'. Xek'ijilan c'u chupam c'ä pa ru k'ijol ri ka mam David ojer. ⁴⁶Ri nim takanel David nim xil wi rumal ri Dios, je ri' chi xurik nimalaj utzil pa ru c'aslemal. Rumal ri' are u rayinic cuyac jun kas rachoch ri Dios. Are Dios wa' ru Dios ri ka mam Jacob ojer xukuje'. ⁴⁷Are c'u ri tat Salomón ru c'ojol ri tat David xyacow wa' we ja ri' che ri Dios aretak xoc che takanel. ⁴⁸Pune ri Nimalaj Dios aj Chicaj man cäc'oji tä pa jun ja ri xa banom cumal winak, jas ri xubij ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios:

⁴⁹Ri caj are nu t'uuyulibal
ri quintakan wi puwi' ronojel,
are c'u ri ulew je' ta ne ruxlanibal
ri wakan.

¿Jas c'u u wäch ri ja
ri quiwaj quiyac chwe?

—cächa ri Kajaw Dios,
¿o jawije' c'o wi ri uxlanibal
ri quinuxlan wi?

ⁿ 7:44 Chawila' ri tzij “rachoch Dios” pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

⁵⁰¿A mat are ri in ri xinbanow
ronojel ri c'olic?

—xcha ri Dios, —xcha ri tat Esteban.

⁵¹Ri tat Esteban xutakej u bixic chque ri qui nimakil ri winak: Ri alak sibalaj abajarinak ri anima' alak. Ri anima' alak man queniman tä che ri Dios, man coc tä c'u ru tzij pa jolom alak. Alak xak junam cuc' ri man e cojonelab taj. Ri alak amak'el cäk'atej alak u wäch ri Lok'alaj Espiritu. Junam alak cuc' ri mam alak ojer, —cächa'. ⁵²¿A c'o lo jun chque ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri mat xban c'äx che cumal ri mam alak ojer? Man c'o tä jun, xane xequicämisaj ri xeyo'w lok u bixic chi cäpe na ri Cristo ri Jicomalaj Patänil re ri Dios.^o Are c'u wa' ri xjach alak pa qui k'ab ri winak, xcämisaj alak. ⁵³Ru Pixab ri Dios ri xyi' nabe canok cumal ri ángeles che ri ka mam Moisés, are Pixab wa' ri xyi' chech alak. Pune je ri', ri xuban ri Dios rech cäyataj ri Pixab pa k'ab alak, man cänimaj tä alak wa', —xcha ri tat Esteban chque.

Cäcämisax ri tat Esteban cumal ri winak

⁵⁴Ri winak, aretak xquita wa' we tzij ri', sibalaj xpe coyowal che ri tat Esteban, xquimut'ut'ej ri qui ware chrij chuc'utic ri nimalaj coyowal. ⁵⁵Are c'u ri are' kajinak ri Lok'alaj Espiritu puwi', xca'y chicaj, xril c'u ri je'lalaj u juluwem ri Dios, xukuje' xril ri Jesús, tac'al pa ru wiquiäk'ab ri Dios. ⁵⁶Xubij c'ut: ¡Chilampe alak! —xcha'. Quinwil ri caj jaktalic, xukuje' quinwil ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak^p c'o pa ru wiquiäk'ab ri Dios, —xcha chque.

⁵⁷Ri nimak tak tata'ib xquitz'apij ri qui xiquin, sibalaj co xquirakakej qui chi'. Xak jun xquiy'o' xebe' chrij ri tat Esteban. ⁵⁸Xquesaj bi chrij ri tinimit, xquiq'uiäk c'u che abaj. Ri achijab c'ut ri xebanow tzij chrij ri are' xquiya can ri catz'iak ruc' jun achi, Saulo u bi'. ⁵⁹Aretak tajin cäquiq'uiäk che abaj, ri tat Esteban xuban orar, xuta' tok'ob che ri Kajaw Jesús, xubij: Kajaw Jesús, c'ama la ri wanima', —xcha'.

⁶⁰Te c'u ri' xxuquic, co xurak u chi', xubij: Tat, mäya la wa' we mac ri' chquij, —xcha ri tat Esteban.

Xuwi xbitaj wa' rumal, xel ranima'.

Ri tat Saulo cuban c'äx chque ri cojonelab

8 ¹Ri tat Saulo utz xrilo chi xcämisax ri tat Esteban.
Kas c'u pa ri k'ij ri xcäm ri are' xchaptaj u banic nimalaj c'äx chque ri kachalal cojonelab pa ri tinimit Jerusalén. Conojel c'ut xejabux

^o 7:52 Ri Jicomalaj Patänil re ri Dios are ri Cristo, ri To'l Ke, ri xquibij lok ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. ^p 7:56 Ri Jesús xucoj we bi'aj ri' chbil rib chuc'utic chi are ri Cristo o ri Mesías ri tzt'ibax ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios chi cäpetic.

bic. E c'o xebe! pa tak ri tinimit re Judea, e c'o niq'uiaj chic xebe! pa tak ri tinimit re Samaria. Xuwi ri apóstoles xecanaj canok. ²Xepe c'u jujun achijab ri kas queniman che ri Dios, xquic'am bi ri tat Esteban, xe'quimuku canok. Sibalaj xebok' c'u chrij. ³Are c'u ri tat Saulo xutakej u banic c'äx chque ri kachalal cojonelab. Xoc cho tak ja, xeucharchatej bi achijab, ixokib, xeucoj c'u pa che'.

Cätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa Samaria

⁴Are c'u ri cojonelab ri xebel bi pa ri tinimit Jerusalén, xquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio apawije' chi' ri xebe' wi. ⁵Ri tat Felipe xe' pa jun tinimit re Samaria, chila' c'ut xuchaplej qui tzijobexic ri winak chrij ri Cristo. ⁶Ri winak xquimulij quib chrij ri tat Felipe. Sibalaj xquitatabej ri tzij ri xubij. Xukuje' xquil ri cajmabal tak etal ri tajin cubano. ⁷E q'uia c'u ri winak ri e c'o itzelalaj tak espíritus chque. Xeutzir c'u wa' we winak ri'. Ri itzelalaj tak espíritus, aretak xebel chque ri winak, xquirak qui chi', xebe'c. E q'uia c'u ri cäminak qui cuerpo ri xecunatajic, xukuje' e q'uia ri u banom c'äx ri cakan, ri man xecowin taj xebinic. Ri e are' xukuje' xecunatajic. ⁸Je ri' chi conojel ri winak pa ri tinimit ri' sibalaj xequicotic.

⁹C'o c'u jun tata' pa ri tinimit ri', Simón u bi', ri nabe canok xuban ri itzinic, xesub ri winak aj Samaria rumal. Xuban che rib chi ri are' sibalaj nim u banic pa ri tinimit. ¹⁰Conojel c'u ri winak chi ac'alab chi ri'jab sibalaj xquitatabej ri cubij ri achi ri', xquibij: We achi ri' are c'o ri nimalaj u chuk'ab ri Dios ruc', —xecha'. Ri Nimalaj u Chuk'ab ri Dios, —xuchix che ri are'.

¹¹Ojer chi c'u ri' e subum lok ri winak rumal ri itzinic ri tajin cubano. Rumal c'u ri' sibalaj xquicoj ri xubij. ¹²Aretak c'ut ri winak xquinimaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xutzijoj ri tat Felipe chque chrij ru takanic ri Dios, xukuje' chrij ri Jesucristo, xa je ri' e q'uia chque xban qui kasna', chi achijab chi ixokib. ¹³Xukuje' ne ri tat Simón xcojonic, xban u kasna', xuchaplej c'u rachi'laxic ri tat Felipe. Sibalaj xucajmaj ri nimak tak cajmabal, xukuje' ri nimak tak etal ri xebantajic.

¹⁴Aretak ri apóstoles ri e c'o pa ri tinimit Jerusalén xquito chi ri winak pa Samaria xquinimaj ru Lok' Pixab ri Dios, xequitak bi ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan jela'. ¹⁵Aretak xeopanic, xca'n orar pa qui wi' ri cojonelab aj Samaria rech cäkaj ri Lok'alaj Espiritu pa qui wi'. ¹⁶Je ri', rumal chi man c'o tä jun chque kajinak ri Lok'alaj Espiritu puwi'. Xuwi banom qui kasna' pa ru bi' ri Kajaw Jesús. ¹⁷Te ri' ri tat Pedro, ri tat Juan xquiya ri qui k'ab pa qui wi' ri cojonelab, xkaj c'u ri Lok'alaj Espiritu pa qui wi'.

¹⁸Ri tat Simón xrilo chi aretak ri apóstoles xquiya ri qui k'ab pa qui wi' ri cojonelab, xkaj ri Lok'alaj Espiritu pa qui wi', xpe c'u ri are', xuchi'j

puak chque. ¹⁹Xubij: Ya alak we chuk'ab ri' chwe in xukuje', rech apachin ri quinya ri nu k'ab puwi' cākaj ri Lok'alaj Espíritu puwi', —xcha chque.

²⁰Xubij c'u ri tat Pedro che: Utz na we ta ri rajil la cäsach u wäch wa' uc' la, rumal chi cächomaj la chi ri cusipaj ri Dios cuya' cälök' wa' ruc' puak.

²¹Man c'o tä e la kuc' pa we chac ri', man ya'tal tä c'u wa' che la, rumal chi man jicom tä ri anima' la chuwäch ri Dios. ²²Ya la can wa' we etzelal ri' ri chomam la. Bochi'j ba' la ri Dios, ta' la tok'ob che chi cäsachtaj ri mac la, are c'u ri' ri itzel chomanic ri xq'uiy pa anima' la. ²³K'alaj c'ut chi c'o ri c'äx ri t'uyul pa ri anima' la. Are wa' ru xera' ri etzelal. Je' ta ne chi ri lal chaptajinak la rumal we etzelal ri', —xcha ri tat Pedro che ri tat Simón.

²⁴Xch'aw c'u ri tat Simón, xubij che ri tat Pedro: Bana ba' alak orar pa nu wi' chuwäch ri Kajaw Dios, rech man quinrik tä ne jubik' ri c'äx ri xbij la chwe, —xcha che.

²⁵Aretak ri quieb apóstoles xeto'taj chubixic ru banom ri Dios pa ri qui c'aslemal, xukuje' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, xetzelej bi pa Jerusalén. Xquitzijoj can ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa tak ri alaj tak tinimit re Samaria ri xeoc'ow wi.

Ri tat Felipe cätzijon ruc' jun achi nim u banic aj Etiopía

²⁶Te c'u ri' jun ángel xuch'abej ri tat Felipe, xubij che: Chatwalij ba', jat pa ru mox ri relbal k'ij pa ri be ri quel bi pa ri tinimit Jerusalén, cäxuli pa Gaza, —xcha che.

We be ri' are wa' ri cäk'atan pa ri juyub ri cätz'inowic. ²⁷Xwalij c'u bi ri tat Felipe, xe'c. Xurik c'u jun tata' aj Etiopía pa ri be. Are jun tata' eunuco,^q —cuchixic. We achi ri' sibalaj nim u banic, are quilow ronojel ri jastak re ri chichu' ri cäcoj Candace che ru bi'. Ri ixok ri' are ri nim takanel pa qui wi' conojel ri aj Etiopía. Ri tata' ri' u petic pa ri tinimit Jerusalén ri xuk'ijilaj wi ri Dios. ²⁸Tzelejem c'u re pa ru tinimit, t'uyul pa ru carreta,^r tajin cusiq'uij ri wuj ri xutz'ibaj ri ka mam Isaías, k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. ²⁹Ri Espíritu rech ri Dios xubij che ri tat Felipe: Chatkeb ruc' we jun carreta ri', chawachi'laj bic, —xcha che.

³⁰Aretak xkeb ri tat Felipe, xuto chi ri tata' tajin cusiq'uij ri wuj ri u tz'ibam ri ka mam Isaías, xuta' c'u che: ¿A cäch'ob la jas quel cubij ri tajin cäsiqu'uij la? —xcha che.

³¹Ri tata' xubij che: ¿Jas ta quinban in chuch'obic wa' we man c'o jachin ri cäbin chwe jas quel cubij ri tajin quinsiq'uij? —xcha che.

Xubij c'u che ri tat Felipe chi cäpaki lok pa ri carreta, cät'uyi bi ruc' are'.

^q 8:27 Ri eunuco are jun achi ri xtas chquij ri niq'uiyaj achijab rech cuban na jun chac ri sibalaj nim u banic. ^r 8:28 Ri carreta ri' are jas jun carruaje ri cäjic' cumal ri quiej, quec'oji c'u ri winak chupam che ri binem.

32Jawije' ri tajin cusiq'uij wi ri tata' pa ru Lok' Pixab ri Dios, je wa' cubij:
 Je' jas ri cäban che jun chij
 ri cäc'am bi pa pilic,
 je' xban che ri are'.
 Je' jas jun alaj chij
 ri man curak tä u chi'
 aretak cäsocax ri rismal,
 je' xuban ri are', man c'o tä
 jas xubij.

33Xkasax u k'ij ri are'. Pune man c'o tä
 u mac, xk'at tzij puwi'.
 Man jicom tä c'ut ri xban che,
 man c'o tä c'u jun ri xto'wic.
 ¿Jachin ta c'u ri cäcowin che
 qui tzijoxic jas qui banic ri winak
 ri xil ta ne qui wäch rumal ri are'?'
 Man c'o tä jun, rumal chi xesax bi
 pa ri tinimit, xc'am c'u bic
 pa cämisaxic,

—cächa ru Lok' Pixab ri Dios ri tajin cusiq'uij ri tata'.

34Xubij ri tata' ri nim u banic che ri tat Felipe: Bana ba' la tok'ob, bij la
 chwe, ¿jachin chrij tajin cäch'aw ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios? ¿A are
 ri are' ri tajin cäch'aw chrij chbil rib, o are jun chic ri cubij? —cächa che.

35Xch'aw c'u ri tat Felipe. Ruc' we tzij ri' ri tajin cusiq'uij ri aj Etiopía,
 xuchaplej u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesús. 36E benak
 pa ri be, oc'owem cäca'n chuchi' jun ja', ri tata' aj Etiopía xubij che ri tat
 Felipe: C'o joron waral, ¿a mat cuya' cäban nu kasna' chi'? —xcha ri'.

37Ri tat Felipe xubij che: We kas tzij cäcojon la, cuya' cäban ri kasna'
 la, —xcha che.

Xch'aw c'u ri are', xubij: Quincojo chi ri Jesucristo are ru C'ojol ri Dios,
 —xcha'.

38Xtakan c'u chutac'baxic ri carreta. Ri quieb xekaj pa ri ja', xban c'u u
 kasna' ri tata' rumal ri tat Felipe. 39Aretak xebel lok pa ri ja', ri Espíritu
 rech ri Kajaw Dios xuc'am bi ri tat Felipe. Ri tata' ri nim u banic aj Etiopía
 man xril tä chi u wäch. Xutakej c'u ru be ri are', sibalaj xquicot ranima'.

40Are c'u ri tat Felipe te' cärilo chi c'o ri are' pa ri tinimit Azoto. Xel bic
 jela', benam re pa ri tinimit Cesarea. Pa ronojel tinimit ri xoc'ow wi xutzijoj
 ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak c'ä xopan na pa Cesarea.

Waral cäkil wi ru quexic ru c'aslemal ri tat Saulo

9 1Are c'u ri tat Saulo sibalaj royowal chquij ri winak ri e cojoninak
 che ri Kajaw Jesús. Ri are' craj queucämisaj. iXeuxibij c'ut! Rumal

ri' xe' ri are', xtzijon ruc' ri qui nimal sacerdotes ri c'o pa ri tinimit Jerusalén. ²Xuta' che chi cuya bi jujun tak wuj che, ri cubij wi chi yo'm takanic pu k'ab rech coc pa tak ri rachoch Dios pa ri tinimit Damasco. Je ri' rech queutzucuj ri queniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, chi achijab chi ixokib, che qui chapic rech queuc'am lok che cocsaxic pa che' pa ri tinimit Jerusalén. ³Benak c'u pa ri be, c'o ri are' chunakaj ri tinimit Damasco, xak te'talic c'ut xtunun jun nimalaj sakil chrij ri xpe chicaj. ⁴Xtzak c'u pulew, te' xuto chi c'o jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij: Saulo, Saulo, ¿jas che tajin caban we nimalaj c'äx ri' chwe? —xcha ri'.

⁵Ri tat Saulo xubij: ¿Jachin ri lal, Tat? —xcha che.

Ri Jun ri xch'awic xubij: iIn ri' ri Jesús! Ri c'äx ri tajin cabano, are chwe In ri tajin caban wi wa'. Xak je ri' ri at tajin carik c'äx jas ri cuban ri wacäx ri cucoj akan che ri jun che' t'ist'ic u wi', —xcha che.

⁶Ri tat Saulo xuxej rib, xbirbitic, xubij: Tat, ¿jas caj la chi quinbano? —xcha'.

Xubij c'u ri Kajaw Jesús che: Chatwalijok, jat pa ri tinimit, cäbix c'u na chawe jas ri rajwaxic cabano, —xcha che.

⁷Ri achijab ri e benak pa ri be ruc' ri tat Saulo sibalaj xquixej quib rumal chi xquita ri ch'abal, man c'o tä c'u jachin xquilo. ⁸Xwalij c'u ri tat Saulo, xujak ru wak'äch, man xcowin tä c'ut xca'yic. Rumal ri' xa xyukex bi che ru k'ab, xc'am bi pa ri tinimit Damasco. ⁹Chila' c'ut xc'o'ji wi oxib k'ij, man xcowin taj xca'yic. Man c'o tä c'u jas xutijo.

¹⁰C'o c'u jun cojonel pa ri tinimit Damasco, Ananías u bi'. Xuc'ut rib ri Kajaw Jesús chuwäch, xubij che: iAnanías! —xcha che.

Ri are' xch'awic, xubij: In c'olic ri', Wajaw, —xcha che.

¹¹Ri Kajaw Jesús xubij che: Chatwalij ba', jat pa ri jun be ri cäbix “Jicom” che. Aretak catopan pa rachoch ri tat Judas, chata' che we c'o ri jun achi chila' aj Tarso, Saulo u bi'. Chanim ri' tajin cuban orar. ¹²C'o ri xuc'ut ri Dios chuwäch. Xril jun achi, Ananías u bi', ri xoc bi ruc', xuya ru k'ab puwi' rech cäcowinic cäca'y jumul chic, —xcha ri Kajaw Jesús che.

¹³Xch'aw c'u ri tat Ananías, xubij: Kajaw, e q'uia ri qui bim chwe chrij we achi ri' chi u banom q'uia u wäch c'äx chque ri winak pa ri tinimit Jerusalén ri e cojoninac che la. ¹⁴Ulinak c'u waral, yo'm lok takanic pu k'ab cumal ri qui nimakil sacerdotes che qui chapic bi conojel ri cäquicoj ri bi' la aretak cäca'n orar, —xcha che.

¹⁵Xubij c'u ri Kajaw Jesús che: iJat ba! Are rumal chi we achi ri' cha'tal wumal rech cutzijoj ri Utzalaj Tzij chwij In chque ri winak re ri niq'uiay tak tinimit chic, chque ri quetakan pa qui wi', xukuje' chque ri winak aj Israel. ¹⁶Quinc'ut c'u na chuwäch jas ri nimalaj c'äx ri rajwaxic curik na ri are' rumal wech in, —xcha ri Kajaw Jesús che ri tat Ananías.

¹⁷Xe' c'u ri tat Ananías. Xoc bi pa ri ja ri c'o wi ri tat Saulo, xuya ru k'ab puwi', xubij c'u che: Wachalal Saulo, ri Kajaw Jesús, ri xuc'ut rib

chuwäch la pa ri be ri petinak wi la, xinutak lok uc' la rech cäcowin la cäca'y chi na la, xukuje' rech cäkaj ri Lok'alaj Espiritu puwi' la, —xcha che.

¹⁸Chanim c'ut xetzak lok je' ta ne jujun solot pu wak'äch ri tat Saulo. Je ri' xcowinic xca'y jumul chic ri are'. Xwalij c'ut, xban u kasna'. ¹⁹Te c'u ri' xwi'c, xpe chi jumul ru chuk'ab. Xc'oji c'u na quieb oxib k'ij cuc' ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Damasco.

Ri tat Saulo cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Damasco

²⁰Te c'u ri' ri tat Saulo xuchaplej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios pa tak ri rachoch Dios, cubij c'u chque ri winak chi ri Jesús are ri u C'ojol ri Dios. ²¹Conojel c'u ri xquita ru tzij sibalaj xquicajmaj wa', xquibij: ¿A mat are wa' ri achi ri cuban c'äx chque ri winak pa Jerusalén ri cäquicoj ru bi' ri Jesús aretak cäca'n orar? ¿A mat are ulinak waral che qui chapic bic, che qui jachic pa qui k'ab ri qui nimakil sacerdotes? —xecha ri'.

²²Are c'u ri tat Saulo ruc' nimalaj chuk'ab xch'awic, xuk'alajisaj c'ut chi ri Jesús kas tzij Are ri Cristo, ri To'l Ke, je ri' chi ri winak aj Israel ri e c'o pa ri tinimit Damasco man xquirik tä chic jas cäca'no.

Ri tat Saulo xa jubik' craj chi cäcämisax cumal ri winak aj Israel pa ri tinimit Damasco

²³Oc'owinak chi c'u q'uialaj tak k'ij, ri winak aj Israel xquichomaj jas cäca'n chucämisaxic ri tat Saulo. ²⁴Ri are' c'ut xretamaj jas ri qui chomam u banic chucämisaxic. Pak'ij chi chak'ab ri e are' xquiyuxlej ri tat Saulo chuchi' tak ri porta re ri tinimit chucämisaxic. ²⁵Are c'u ri cojonelab xquic'am ri tat Saulo, xquiya pa jun nim chicäch. Chak'ab xquikasaj bi chrij ri tapya ri c'o chrij ri tinimit. Je' ri xca'n chuto'ic ri tat Saulo.

Ri tat Saulo copan pa ri tinimit Jerusalén

²⁶Aretak xopan ri tat Saulo pa ri tinimit Jerusalén, xraj xc'oji cuc' ri cojonelab. Conojel c'ut xquixej quib che ri are' rumal chi man xquicoj taj chi are jun kas cojonel. ²⁷Xpe c'u ri tat Bernabé, xuc'am bi ri tat Saulo chquiwäch ri apóstoles rech cäquetamaj u wäch. Xutzijoj c'u chque jas xuban ri tat Saulo, xril ri Kajaw Jesús pa ri be, xukuje' chi xch'aw ri Kajaw Jesús ruc'. Xubij c'u chque chi ri tat Saulo man xuxej tä rib che qui tzijobexic ri winak chrij ri Cristo pa ri tinimit Damasco. ²⁸Je ri' ri tat Saulo xcanaj can cuc' ri cojonelab pa ri tinimit Jerusalén, xerachi'laj jawije' ri xebe' wi. ²⁹Man xuxej tä rib che qui tzijobexic ri winak chrij ri Cristo. Xuchap tzij cuc' ri winak aj Israel ri quech'aw pa griego. Are c'u ri e are' xa xquitzucuj jas cäca'n na chucämisaxic. ³⁰Aretak xquetamaj wa' ri kachalal, xquic'am bi ri tat Saulo pa ri tinimit Cesarea, xquitak c'u bi pa ri tinimit Tarso.

³¹Xak je ri' conojel ri kachalal cojonelab ri e c'o pa Judea, pa Galilea, xukuje' pa Samaria, xuxlan ri canima'. Tajin quecowiric, c'o c'u na qui chuk'ab. Xquixej quib chuwäch ri Dios, xeniman c'u che. Are ri Lok'alaj Espíritu ri tajin cäbanowic chi sibalaj queq'uiaric, chi cäc'o'ji na qui chuk'ab.

Waral cäkil wi ri u cunaxic ri tat Eneas

³²Pa jun k'ij ri tat Pedro tajin queusolij ri kachalal, xukuje' xe' che quilic ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Lida. ³³Chila' xurik wi jun achi, Eneas u bi'. We achi ri' wajxakib junab chic c'o pa ch'at, cäminak c'u ru cuerpo. ³⁴Ri tat Pedro xubij che: Tat Eneas, ri Jesucristo catcunaníc. Chatwalijok, chabana can u banic ra ch'at, —xcha che.

Chanim c'ut xwalijic. ³⁵Aretak c'ut ri winak ri e c'o pa ri tinimit Lida, xukuje' ri e c'o pa ri tak'aj re Sarón ri c'o wi ri Lida, xquilo chi ri tat Eneas xwalijic, xquiya can ri ojer qui c'aslemal. Rumal ri xbantajic xecojon che ri Kajaw Jesús.

Waral cätzijox wi jun chichu' cojonel ri xcämíc, xc'astaj c'ut

³⁶Pa tak ri k'ij ri' c'o jun chichu' cojonel pa ri tinimit Joje, Tabita u bi', ri cäbix Dorcas che pa ri ch'abal griego. We chichu' ri' amak'el xuban ronojel u wäch utzil chque ri winak, xeuto' c'u ri c'o qui rajwaxic. ³⁷Pa tak ri k'ij ri' xyawaj ri nan Dorcas, xcämíc. Aretak xch'ajtaj ru cuerpo, xyi' pa ru cawik ja. ³⁸Nakaj c'ut c'o wi ri tinimit Joje che ri tinimit Lida ri c'o wi ri tat Pedro. Ri cojonelab xquito chi ri tat Pedro c'o pa Lida, xequitak bi quieb achijab chubixic che: Bana ba' la jun tok'ob, sa'j la kuc' chanim, —xecha bic.

³⁹Ri tat Pedro xuban c'u u banic rib, xe' cuc' ri achijab. Aretak xeopanic, xquic'am bi ri tat Pedro pa ri cawik ja ri c'o wi ri cäminak. Xepe c'u conojel ri malca'nib ixokib, xemuli chrij ri tat Pedro, tajin quebok'ic, xquic'ut tak ri camixa' xukuje' niq'uiaj atz'iak chic ri xuban ri nan Dorcas aretak c'aslic. ⁴⁰Ri tat Pedro xubij chque chi quebel na bi conojel, te c'u ri' xxuqui'c, xuban orar. Xca'y c'u che ri chichu' ri cäminak, xubij: Nan Dorcas, walij ba' la, —xcha che.

Ri nan Dorcas xca'yic, aretak c'ut xril ri tat Pedro, xwalijic, xcu'bic. ⁴¹Ri tat Pedro xuchap che ru k'ab, xuyaco. Xeusi'quij ri malca'nib ixokib, xukuje' conojel ri niq'uiaj cojonelab chic. C'asal chic xuya chquiwäch rech cäquilo. ⁴²Xel c'u u tzijol wa' pa ronojel ri tinimit Joje. E q'uia c'ut xecojon che ri Kajaw Jesús. ⁴³Naj c'ut xc'o'ji na ri tat Pedro pa ri tinimit Joje cho rachoch jun tata' josk'il tz'um, Simón u bi'.

Ri tat Pedro que' cho rachoch jun tata', Cornelio u bi', ri man aj Israel taj

10 ¹C'o c'u jun tata', Cornelio u bi', pa ri tinimit Cesarea. Ri tata' ri' are jun qui nimal soldados ri c'o cien achijab pu k'ab. Ri soldados

ri' cäbix “Aj Italiano” chque. ²Ri are' xk'ijilan che ri Dios, junam cuc' conojel ri e c'o pa rachoch. Xniman che ri Dios, xuxej rib chuwäch. Q'uia ri u banom che qui to'ic ri meba'ib winak aj Israel, amak'el c'ut xuban orar chuwäch ri Dios. ³Pa jun k'ij, craj pa ri rox hora re ri benak k'ij, c'o ri xuc'ut ri Dios chuwäch ri tat Cornelio. Are jun ángel ri takom lok rumal ri ka Tat. Kas xrilo xoc bi ri ángel ruc', te c'u ri' ri ángel xubij che: ¡Tat Cornelio! —xcha che.

⁴Ri are' sibalaj xuxej rib, co xca'y che ri ángel, xuta' che: ¿Jas caj la, tat? —xcha che.

Are c'u ri ángel xubij che: Ri Dios retam jas a banom, chi sibalaj caban orar chuwäch, xukuje' rilom ri utzil ri caban chque ri winak. Man sachinak tä wa' che ri Are'. ⁵Cheataka bi jujun achijab pa ri tinimit Jope chusiq'uixic lok jun tata', Simón u bi', ri xukuje' cäbix Pedro che, —cächa'. ⁶Ri are' c'o pa rachoch jun tata' ri xukuje' cäcoj Simón che ru bi'. We tata' ri' are josk'il tz'um, ri c'o rachoch chuchi' ri mar, —cächa'. Ri tat Pedro cubij c'u na chawe jas ri rajwaxic cabano, —xcha ri ángel che ri tat Cornelio.

⁷Aretak benak chi ri ángel ri xtzijon ruc' ri tat Cornelio, ri are' xeusiq'uij quieb chque ri patänil tak re, xukuje' jun soldado ri sibalaj cu'l u c'ux ri tat Cornelio chrij rumal kas tzij cäcojon ri soldado ri' che ri Dios. ⁸Xutzijoj chque ronojel ri xrilo, te c'u ri' xeutak bi pa ri tinimit Jope.

⁹Chucab k'ij e benak ri achijab pa ri be, nakaj chic e c'o wi che ri tinimit Jope. Ri tat Pedro c'ut xpaki puwi' ri ja ri c'o wi chubanic orar,^s craj are ri u cablajuj hora chic. ¹⁰Sibalaj cänüm chi ri tat Pedro, craj cäwi'c, mäja' c'u cutzir ru wa re pak'ij. Ri Dios xuban che ri tat Pedro chi xsachi'c, c'o c'u ri xuc'ut ri Dios chuwäch. ¹¹Xril ri caj tajin cäjakjobic, te c'u ri' xrilo chi tajin cäkaj lok cho ruwächulew jun liq'uilic manta ri sibalaj nim, ri ximital chque ri quiejeb u tza'm. ¹²E c'o c'u ronojel u wäch awaj chupam ri manta. E c'o chicop ri cajcaj cakan, xukuje' e c'o chicop ri cäquijuruj quib, xukuje' niq'uijaj chicop ri querapapic. ¹³Xuta c'u Jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij che: Chatwalijok, Pedro, chacämisaj apachique chicop, chatwok, —xcha che.

¹⁴Xch'aw c'u ri tat Pedro, xubij che: ¡No, Wajaw! Man c'o tä c'u jumul nu tijom ri man ya'tal tä u tijic, ri äwas chwe quintijo, —xcha che.

¹⁵Xch'aw jumul chic ri Jun ri xch'aw nabe, xubij che ri tat Pedro: Ri cubij ri Dios chi ya'tal u tijic, mabij at che chi äwas u tijic wa', —xcha che.

¹⁶Oxmül c'ut xbantaj wa'. Te c'u ri' ri manta xpaki chi jumul chicaj. ¹⁷Ri tat Pedro tajin cuchomaj jas quel cubij wa' ri xrilo aretak ri achijab

^s 10:9 Pa tak ri k'ij ri' are li'lic qui wi' ri cachoch ri winak. Chila' xeuxlan wi, xukuje' xechacunic.

ri e takom bi rumal ri tat Cornelio xeopan chi' ri uchibe chuta'ic we chila' ri rachoch ri tat Simón. ¹⁸Co xech'awic chuta'ic we chila' jekel wi jun tata', Simón u bi', ri xukuje' cäbix Pedro che. ¹⁹Tajin cächoman c'u na ri tat Pedro chrij ri xuc'ut ri Dios chuwäch aretak ri Lok'alaj Espíritu xubij che: Chawilampe', e c'o oxib achijab tajin catquitucuj. ²⁰Chatwalij ba', chatkaj c'u na bic. Jat cuc', muban c'u quieb a c'ux. Are ri in xinyo'w takanic chque chi quepe che a ch'abexic, —xcha ri Lok'alaj Espíritu che ri tat Pedro.

²¹Xkaj c'u lok ri tat Pedro, xopan chila' jawije' e c'o wi ri achijab ri e takom bi rumal ri tat Cornelio, xubij chque: In ri' ri quintzucuj alak. ¿Jas tajquil alak wuc'? —xcha chque.

²²Ri e are' xech'awic, xquibij: Uj takom lok rumal ri tat Cornelio, ri qui nimal jun ciento soldados. Are jun tata' ri jicom ranima', ri cäniman che ri Dios. Ri are' sibalaj nim quil wi, xukuje' sibalaj lok' chquiwäch conojel ri winak aj Israel. Xbix c'u che rumal jun ángel ri xtak lok rumal ri Dios, chi cutak siq'uixic la rech que' la cho rachoch, cuta c'u na ri tzij ri cäbij la, —xecha che.

²³Xeocsax c'u pa ja rumal ri tat Pedro, xecanaj chila' che ri jun ak'ab. Chucab k'ij xewalijic, xe' c'u ri tat Pedro cuc' ri tata'ib. E rachi'l jujun kachalal aj Jope.

²⁴Chucab k'ij xeopan pa ri tinimit Cesarea. Eyeninak c'u ri tat Cornelio chque junam cuc' jujun chque ri rachalaxic, xukuje' ri winak ri sibalaj e utz ruc' ri are'. ²⁵Aretak xopan ri tat Pedro, xel lok ri tat Cornelio chuc'ulaxic, xxuqui c'u chuwäch chuk'ijilaxic. ²⁶Xpe c'u ri tat Pedro, xuyaco, xubij che: iWalij la, tat Cornelio! Ri in, xak in achi jas ri lal, — xcha che.

²⁷Tajin quetzijonic, xeboc apan chi' ja. Xoc c'u bi ri tat Pedro, te' xrilo q'uia winak qui mulim quib. ²⁸Xubij ri tat Pedro chque ri winak: Ri alak etam alak chi man ya'tal tä che jun aj Israel cärachi'laj o coc pa rachoch jun winak ri man aj Israel taj. Ri Dios c'ut xuc'ut chnuwäch chi man cuya' taj quinbij chi are äwas ri quinc'oji ruc' jun winak ri man aj Israel o quinbij chi man ch'ajch'oj tä ri ranima' ri are' cho ri Dios. ²⁹Rumal ri' aretak xtakan alak che nu siq'uixic, man c'o tä jas xincoj pa nu tzij, xinpe chanim. Cwaj c'ut quinwetamaj jas che xtakan alak che nu siq'uixic, — xcha ri tat Pedro chque ri winak.

³⁰Xch'aw c'u ri tat Cornelio, xubij: Xque' ne lo quiejeb k'ij, je' tak hora ri' tajin quinban ri ayuno. Pa ri u rox hora re ri benak k'ij in c'o pa ja, tajin quinban orar. Xak c'u te'talic xtac'atob jun achi chnuwäch ri sibalaj cäjuluw ri ratz'iak. ³¹Xubij c'u chwe: “Tat Cornelio, ri oración ri xabano xtataj rumal ri Dios, ri utzil ri tajin caban chque ri winak ri c'o qui rajwaxic sibalaj utz cäril wi ri Dios. ³²Chattakan ba' chusiq'uixic lok ri tat Simón ri xukuje' cäbix Pedro che, ri c'o pa rachoch jun tata', Simón

u bi', ri c'o pa ri tinimit Jope. We tata' ri' are josk'il tz'um ri c'o rachoch chi' ri mar. Aretak cäpetic cubij na chawe jas ri rajwaxic cabano," —xcha chwe. ³³Rumal ri' chanim xintakan che siq'uixic la, c'amow c'ut chi xpe la. Che c'u we chanim konojel ka mulim kib chuwäch ri Dios. Cäkaj c'ut cäkatabej ronojel ri takom la rumal ri Dios chubixic chke, —xcha ri tat Cornelio che ri tat Pedro.

Ri tat Pedro cutzijo ru Lok' Pixab ri Dios cho rachoch ri tat Cornelio

³⁴Xuchaplej c'u tzijonem ri tat Pedro, je wa' xubij: Cämïc kas xinwetamaj chi ri Dios xak junam queril conojel ri winak. ³⁵Xa apachique tinimit ri quepe wi, ri Dios utz queril ri winak ri cäquixej quib chuwäch, ri queniman c'u che, ri cäca'n ronojel u wäch utzil. ³⁶Ri Dios xch'aw cuc' ri winak aj Israel rech cuya u bixic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque. Ri Evangelio ri' cubano chi queutzir ri winak ruc' ri Dios, cuxlan c'u ri anima'. Xuban wa' rumal ri Jesucristo, ri Kajaw nimalaj konojel. ³⁷Ri alak kas etam alak ri xbantaj pa ronojel ri Judea, xchaptaj bi pa Galilea aretak ri tat Juan xutzijo ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak, xuban c'u qui kasna'. ³⁸Etam alak chi ri Dios xuya u chuk'ab ri Jesús aj Nazaret rumal ri Lok'alaj Espíritu, xbin c'u pa tak ri tinimit, xuban ronojel u wäch utzil chque ri winak, xeucunaj conojel ri qui rikom c'äx pu k'ab ri Itzel. Je' xuban wa' rumal chi ri Dios are ri Are' c'o ruc'. ³⁹Ri uj c'ut kas xkil wa' ronojel ri xuban ri Jesús pa tak ri juyub re Judea xukuje' pa ri tinimit Jerusalén. Te c'u ri' xcämisaxic, xrip cho ri cruz. ⁴⁰Ri Dios c'ut xuc'astajisaj churox k'ij chquixol ri cäminakib, xubano chi xuc'ut rib chkawäch uj. ⁴¹Man xuc'ut tä c'u rib chquiwäch conojel ri winak, xane xuwi chkawäch uj, ri ojer ri' uj cha'tal rumal ri Dios rech cäkak'alajisaj ru Tzij. Uj c'u ri' ri junam xujwi' ruc' ri Jesús aretak c'astajinac chic chquixol ri cäminakib. ⁴²Xujutak c'ut rech cäkatzijo ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak, xukuje' rech cäkak'alajisaj chi are wa' ri Jesús ri xocsax rumal ri Dios che K'atal Tzij pa qui wi' ri e c'asc'oj, xukuje' pa qui wi' ri cäminakib. ⁴³Xukuje' conojel ri k'alajisaj tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer qui bim lok chi conojel ri quecojon che ri Jesús, rumal ri Are' cäsachtaj na ri qui mac, —xcha chque.

Cäkaj c'u ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi' ri winak ri man aj Israel taj

⁴⁴C'ä tajin cätzijen ri tat Pedro aretak xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi' conojel ri tajin cäquitatabej ru Lok' Pixab ri Dios. ⁴⁵Are c'u ri cojonelab aj Israel ri e petinak ruc' ri tat Pedro, sibalaj xquicajmaj chi xukuje' xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. ⁴⁶Xquita c'ut chi quech'aw pa jule' tak ch'abal chic, xukuje' cäquiya u k'ij ri Dios. ⁴⁷Xubij c'u ri tat Pedro: ¿A c'o ne lo jun ri cuya' cubij chi man cuya' taj cäban qui kasna' we winak ri', ri qui c'amom ri Lok'alaj Espíritu, jas ri ka c'amom uj? Man c'o taj, —xcha chque.

⁴⁸Xtakan c'u ri tat Pedro chi cäban qui kasna' pa ru bi' ri Kajaw Jesús. Ri cojonelab c'ut xquibochi'l'j ri tat Pedro chi cäcanaj na can quieb oxib k'ij chic cuc'.

**Ri tat Pedro cutzijoj ronojel wa' chque ri
cojonelab pa ri tinimit Jerusalén**

11 ¹Xquita c'u ri apóstoles, xukuje' ri cojonelab ri e c'o pa Judea, chi ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj xquic'amowaj ru Lok' Pixab ri Dios. ²Aretak xtzelej ri tat Pedro pa Jerusalén, ri cojonelab aj Israel ri xak cäquichomaj ri retal ri ojer trato, xquichap yok'onic chrij ri are'. ³Xquita' c'u che: ¿Jas che xoc la cuc' ri winak ri man aj Israel taj, te c'u ri' xwi' la cuc'? —xecha che.

⁴Are c'u ri tat Pedro xuchap u tzijoxic ronojel ri xbantajic, xubij chque: ⁵Pa jun k'ij in c'o pa ri tinimit Jope. Aretak tajin quinban orar, c'o ri xuc'ut ri Dios chnuwäch. Xinwil jun nimalaj manta ri tajin cäkaj lok chicaj, chapom che ri quiejeb u tza'm, kajem cubano jawije' ri in c'o wi. ⁶Aretak kas xinca'y che, te ri' xinwilo e c'o awaj cajcaj cakan chupam, nimak tak awaj, chicop ri cäquijuruj quib, xukuje' chicop ri c'o qui xic'. ⁷C'o c'u Jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij chwe: “Chatwalijok, Pedro, chacämisaj apachique chicop, chatwok,” —xcha chwe. ⁸Ri in c'ut xinbij: “iNo, Wajaw! Man c'o tä jumul nu tijom ri man ya'tal tä u tijic, ri äwas chwe quintijo,” —xinha che. ⁹Xinuch'abej chi jumul, xubij: “Ri cubij ri Dios chi ya'tal u tijic, mabij c'u che chi äwas u tijic wa',” —xcha chwe. ¹⁰Oxmul wa' xuc'ut rib chnuwäch, te c'u ri' ri manta ri e c'o wi ri awaj xpaki chi jumul chicaj. ¹¹Che we chanim ri' xeopan oxib achijab che nu tzucucix, ri qui petic pa ri tinimit Cesarea. Xeboc c'u pa ri ja jawije' ri in c'o wi. ¹²Ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios xubij chwe chi muban quieb nu c'ux quine' cuc'. Xebe' we wakib kachalal ri' wuc'. Konojel c'ut xujoc bi pa rachoch jun tata'. ¹³Ri tata' ri' xutzijoj chke chi xril jun ángel ri xtaq'ui chuwäch pa ri ja, ri xubij che: “Cheataka bi jujun achijab pa ri tinimit Jope chusiq'uixic lok jun tata', Simón u bi', ri xukuje' cäbix Pedro che. ¹⁴Ri are' cubij na chawe jas ri rajwaxic cabano rech carik ru tobanic ri Dios, ri at xukuje' conojel ri awachalaxic,” —xcha che. ¹⁵Aretak c'ut tajin quink'alajisaj ru Lok' Pixab ri Dios chquiwäch ri winak ri qui mulim quib chila', xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', je' jas ri xkaj pa ka wi' uj nabe. ¹⁶Xna'taj c'u chwe ri tzij ri xubij ri Kajaw Jesús: “Ri tat Juan kas tzij xuban kasna' ruc' ja', ri ix c'ut cäban na i kasna' ruc' ri Lok'alaj Espíritu,” —xcha'. ¹⁷Je c'u ri', we ri Dios xusipaj chque ri e are' je' jas ri xusipaj chke uj ri uj cojoninac che ri Kajaw Jesucristo, ¿jas ta ne nu banic in chi quink'atej ri cuban ri Dios? —xcha ri tat Pedro chque.

¹⁸Aretak ri kachalal cojonelab aj Jerusalén xquita ri xubij ri apóstol Pedro, man c'o tä chi jas xquibij, xquiya c'u u k'ij ri Dios, xquibij: iXukuje' ba' ri niq'uiaj

winak chic xyi' chque rumal ri Dios chi cäquiq'uex canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic rech cäquirik que ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic! —xecha ri'.

**Waral cätzijox wi ri ropanic ri Utzalaj Tzij re
ri Evangelio pa ri tinimit Antioquía**

¹⁹Conojel c'u ri cojonelab xeanimaj chuwäch ri c'äxc'ol ri xwalij chquij pa Jerusalén pa ru k'ijol ri tat Esteban. E c'o ri xebe' pa Fenicia, pa Chipre, xukuje' pa ri tinimit Antioquía. Chila' c'ut xak xuwi chque ri winak aj Israel xquitzijoj wi ru Lok' Pixab ri Dios. Man xquitzijoj tä wa' chque ri niq'uij winak chic. ²⁰E c'o c'u jujun cojonelab aj Chipre, aj Cirene ri xeopan pa Antioquía, e are c'u tak wa' xquitzijoj ri Evangelio rech ri Kajaw Jesús chque ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj. ²¹Xyi' c'u qui chuk'ab rumal ri Dios, je ri' chi e q'uia xecojonic, xquiya can ri ojer qui c'aslemal, xquic'amowaj ri Kajaw Jesús pa canima'.

²²Aretak c'ut xopan u tzijol wa' cuc' ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Jerusalén, xquitak c'u bi ri tat Bernabé pa ri tinimit Antioquía. ²³Aretak xopan ri tat Bernabé, xrilo c'u chi conojel qui rikom ru tok'ob ri Dios, sibalaj xquicot ri are'. Xeupixbaj c'u conojel chi cäquitakej ri cojonic chrij ri Kajaw Jesús, jicom c'u ri canima'. ²⁴Ri tat Bernabé are jun utzalaj tata', yo'm u chuk'ab rumal ri Lok'alaj Espíritu, xukuje' sibalaj nim ru cojonic. Xa je ri' e q'uia ri xecojon che ri Kajaw Jesús rumal ri are'.

²⁵Te c'u ri' xe' ri tat Bernabé pa ri tinimit Tarso chutzucuxic ri tat Saulo. Aretak xuriko, xuc'am bi pa ri tinimit Antioquía. ²⁶Jun junab c'ut xec'o'ji chila' cuc' ri kachalal cojonelab, xe'quitijoj q'uia winak. Are pa ri tinimit Antioquía ri xcoj wi Cristianos' che qui bi' ri cojonelab nabe mul.

²⁷Pa tak c'u ri k'ij ri' e c'o jujun k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri rebel bi pa ri tinimit Jerusalén, xebe' pa ri tinimit Antioquía. ²⁸Jun chque ri e are', are Agabo u bi'. Xtaq'ui c'u ak'an chquixol ri kachalal. Xyi' che rumal ri Lok'alaj Espíritu chi cuya u bixic chi cäpe na jun nimalaj wi'ljal pa ronojel ri ulew ri e c'o wi winak. Xuban c'u ri nimalaj wi'ljal ri' aretak c'o ri tat Claudio César che nimalaj takanel puwi' ri Roma. ²⁹Are c'u ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Antioquía xquichomaj u mulixic jujun tak quetzal rech cäquitak bi chque ri cojonelab ri e c'o pa Judea che qui to'ic. Xquiya c'ut jampa' ri xecowin chuya'ic. ³⁰Xquimulij c'u ri cuchuj, xquijach bi pa qui k'ab ri tat Bernabé, ri tat Saulo rech cäquic'am bi chque ri c'amal tak qui be ri cojonelab aj Judea.

**Waral cäkil wi ru cämisaxic ri apóstol Jacobo
xukuje' ri roquic ri apóstol Pedro pa che'**

12 ¹Pa tak c'u ri k'ij ri' ri tat Herodes ri nim takanel xuchap u banic c'äx chque jujun chque ri kachalal cojonelab. ²Xutak c'u

---

¹11:26 Ri tzij "Cristiano" quel cubij chi are cäcojon jun che ri Jesucristo, cutakej c'u ru tñjonic ri Are' xukuje' ronojel ru Lok' Pixab ri Dios.

u cämisaxic ri tat Jacobo ratz ri tat Juan ruc' machete. ³Aretak xrilo chi xkaj wa' ri xubano chquiwäch ri winak aj Israel, xtakan chuchapic ri tat Pedro. Xc'ulmataj wa' aretak tajin ri nimak'ij re ri caxlan wa ri man co tä ch'äm ruc'.⁴ Aretak u chapom chic, ri tat Herodes xucoj pa che', xujach pa qui k'ab quieieb mulaj soldados rech cäquichajij. E cajcaj ri soldados e c'o pa ri jujun mulaj. Are c'u u chomanic ri tat Herodes cuya ri tat Pedro chquiwäch ri winak aretak oc'owinak chi ri nimak'ij. ⁵Xa je ri' xchajix ri tat Pedro cumal ri soldados pa ri che'. Are c'u ri kachalal cojonelab ruc' chuk'ab xquitakej u banic orar puwi' ri tat Pedro.

Ri Dios cäresaj lok ri tat Pedro pa che'

⁶Aretak ri tat Herodes xraj xresaj lok rech cuya chquiwäch ri winak, pa ri ak'ab ri' ri tat Pedro warinak chquixol quieb soldados, ximom ruc' quieb ximibal re ch'ich'. E c'o chi c'u niq'uiyaj soldados chic qui chajim ru chi' ri che'. ⁷Xak te'talic xtae'atob jun ángel takom rumal ri Dios chuxcut ri tat Pedro, te c'u ri' xuban sak che ru pam ronojel ri che', je' ta ne chi xetzij quieb oxib chäj. Ri ángel xuchap ri tat Pedro pu toloc', xuc'asuj, xubij che: ¡Chatwalijok chanim! —xcha che.

Chanim xet'okopin ri ximibal re ch'ich' ri cojom che ru k'ab. ⁸Xubij c'u ri ángel che: Chacojo ri awatz'iak, chaxima ri a xajäb, —xcha che.

Ri tat Pedro je' xubano. Te c'u ri' ri ángel xubij chi che: ¡Chacojo ra k'u!! ¡Jo! ba!! Chinaterenej, —xcha che.

⁹Xel c'u bic, xteri bi ri tat Pedro chrj ri ángel. Man cuch'ob tä c'ut we kas tzij chi are jun ángel ri tajin cäriilo. Cuchomaj ri are' chi xa achic' wa' ri tajin cubano. ¹⁰Xeoc'ow chquiwäch ri nabe tak chajinelab, chquiwäch ri ucab xukuje'. Aretak xeopan ruc' ri porta re ch'ich' ri c'o chi' ri be, xujak c'u rib u tuquiel. Xebel bic, xquik'axaj jun be, xyi' c'u can ri tat Pedro u tuquiel rumal ri ángel. ¹¹Are c'u ri tat Pedro xul pa sak, xubij: Cämíc quinch'obo chi kas tzij ri Kajaw Dios u takom lok jun ángel rech ri Are' che wesaxic pu k'ab ri tat Herodes, xukuje' pa qui k'ab ri winak aj Israel ri e eyeninak rech cäca'n c'äx chwe, —xcha'.

¹²Je' tajin cuchomaj wa', xe' cho rachoch ri nan María ru nan ri tat Juan ri xukuje' cäbix Marcos che. Chila' c'ut e c'o wi q'uia cojonelab ri junam tajin cäca'n orar. ¹³Aretak ri tat Pedro xch'aw chi' ri porta re uchibe, xel lok jun ali u bi' Rode che rilic. ¹⁴Aretak c'ut xuch'ob ru ch'abal ri tat Pedro, xa rumal ri nimalaj u quicotemal xsach che chi rajwaxic u jakic na ri uchibe. Man xujak tä c'ut, xane aninak xe' chubixic chque ri e c'o pa ja chi ri tat Pedro c'o chi' ri be. ¹⁵Ri e are' c'ut xquibij che: ¡Xa xatch'ujar ri!! —xecha'.

⁴ 12:3 Ri caxlan wa ri man c'o tä ch'äm ruc' are ri xquitij ri winak aj Israel pa ri ak'ab ri xebel lok pa Egipto. Xban nimak'ij che rumal chi are natabal re ri k'ij ri xetzokopix rumal ri Dios.

Are c'u ri ali xujiquiba u bixic chque chi kas tzij are ri tat Pedro. Xquibij c'ut: ¡Man are taj! Xane are wa' ri ángel ri chajil re, —xecha'.

¹⁶Are c'u ri tat Pedro xutakej tzijonem chi' ri be. Aretak xquijak ri porta re ri uchibe, te' xquilo chi kas are', xquixej c'u quib. ¹⁷Xubij c'u chque ruc' ru k'ab chi mech'aw chic. Te ri' xubij chque jas xuban ri Dios che resaxic lok pa che'. Xubij c'u chque chi cäquibij wa' che ri tat Jacobo xukuje' chque ri niq'uijaj kachalal chic.

Te c'u ri' xel bic, xe' pa jun c'olibal chic.

¹⁸Aretak c'ut xsakiric, conojel ri soldados xetontiric rumal chi man quetam taj jas xuban ri tat Pedro. ¹⁹Are c'u ri tat Herodes xtakan chutzucuxic, man xurik tä c'ut. Are xuya wa' chquij ri chajinelab, xutak c'u qui cämisaxic. Te c'u ri' ri tat Herodes xel bi pa Judea, xe' pa ri tinimit Cesarea, chila' c'ut xcanaj wi.

Waral cätzijox wi jas xuban ri tat Herodes, xcämïc

²⁰Sibalaj xpe royowal ri nim takanel Herodes chque ri winak ri e c'o pa ri tinimit Tiro, xukuje' ri e c'o pa ri tinimit Sidón. Xa je ri' xquichomaj conojel ri winak re tak ri tinimit ri' xebe' ruc' ri tat Herodes. Xecowin c'ut xca'n utz ruc' ri tat Blasto, jun tata' ri nim u banic, patänil re ri tat Herodes ri cätakan puwi' ri rachoch ri are'. Rumal ri tat Blasto xquibij che ri tat Herodes chi cutzir cuc'. Conojel c'u ri winak ri e c'o pa ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón xquesaj ri tzukubal que pa rulew ri tat Herodes. ²¹C'o c'u jun k'ij ri tat Herodes xeusiq'uij conojel. Ri are' xucoj ri je'lalaj ratz'iak ri nim quilic, xt'uyi pa ru t'uyulibal ri cät'uyi wi aretak cuya takanic, te c'u ri' xuya jun tzijonem chquiwäch. ²²Ri winak c'ut xquichap u rakic qui chi', xquibij: ¡Are jun dios wa' ri tajin cäch'awic, man are tä jun achi! —xecha'.

²³Chanim c'ut xpe jun ángel rech ri Dios, xusoc ri tat Herodes rumal chi man xuya tä u k'ij ri Dios. Xtij c'u cumal ixjut, xcämïc.

²⁴Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios xjabunic, pa ronojel tinimit c'ut cätzijox wi.

²⁵Ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo xbantaj can ri qui chac pa Jerusalén, xetzelej pa Antioquía, xquic'am c'u bi ri a Juan cuc', ri xukuje' cäbix Marcos che.

Ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo cäquichap qui binem chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios

13 ¹E c'o c'u k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios chquixol ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Antioquía, xukuje' e c'o tijonelab. E are' ri tat Bernabé, ri tat Simón ri xukuje' cäbix Negro che, ri tat Lucio ri aj Cirene, ri tat Manaén ri junam xq'uiyisax ruc' ri tat Herodes ri nim k'atal tzij re Galilea, xukuje' c'o ri tat Saulo. ²Pa jun k'ij

tajin quek'ijilan che ri Kajaw Dios, xukuje' tajin căca'n ayunar, xch'aw c'u ri Lok'alaj Espíritu, xubij: Chitasa ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo chubanic ri chac ri e nu siq'uim wi, —xcha chque.

³Aretak xeto'taj che ri ayuno, xca'n orar, xquiya ri qui k'ab pa qui wi', te c'u ri' xequitak bic.

Ri tat Bernabé, ri tat Saulo căquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa Chipre

⁴Xetak c'u bi ri tat Bernabé, ri tat Saulo rumal ri Lok'alaj Espíritu, xa je ri' xebe' pa ri tinimit Seleucia, quelic chi bi chila' pa barco, xek'ax pa Chipre, jun ch'ăkap ulew wa' ri c'o pa ri mar. ⁵Aretak xeopan pa ri tinimit Salamina ri c'o chi' ri mar, xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa tak ri rachoch Dios ri căquimulij wi quib ri winak aj Israel. Cachi'l c'u ri a Juan ri xukuje' căbix Marcos che, cătoban ri are' cuc' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. ⁶Xquibinibej c'u ronojel ri ch'ăkap ulew ri', xeopan pa ri tinimit Pafos. Chila' xquirik wi jun ajk'ij aj Israel, ri Barjesús u bi'. Ri are' cuban che rib chi k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, man kas tzij tă c'u ri cubij. ⁷Ri ajk'ij ri' c'o ruc' ri nim k'atal tzij, Sergio Paulo u bi', jun tata' wa' ri sibalaj c'o u no'j. Xtakan c'u ri are' chusiq'uixic ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo, rumal chi craj cuta ru Lok' Pixab ri Dios. ⁸Are c'u ri ajk'ij ri căbix Elimas che pa ri ch'abal griego, xuk'atej qui wăch ri tat Bernabé, ri tat Saulo. Man craj tă ri are' chi căcojon ri nim k'atal tzij. ⁹Are c'u ri tat Saulo ri xukuje' căbix Pablo che, kajinak ri Lok'alaj Espíritu puwi', co xca'y che ri ajk'ij. ¹⁰Te c'u ri' xubij che: iLal ri' jun nimalaj banal tzij, lal banal etzelal, lal ralc'ual ri Itzel, are c'ulel la ru banic ronojel u wăch utzil! ¿Jas che man cătăni tă la chujech'bexic ri jicomalaj u beyal ri kas u Tzij ri Dios? ¹¹Cheyey ba' na la, iri Dios cuc'ăjisaj na wăch la! Che quieb oxib k'ij man căca'y tă chi na la, man quil tă chi na la ru sakil ri k'ij, —xcha che.

iChanim c'ut xmoyiric! Xak cămalal chic pa tak u xcut, cutzucuj jachin căyuken bic rumal chi man căca'y tă chic. ¹²Aretak c'ut ri nim k'atal tzij xril ri xbantajic, xcojon c'u ri are'. Sibalaj cucajmaj ri tijonic chrij ri Kajaw Jesús.

Ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé queopan pa ri tinimit Antioquía re Pisidia

¹³Xebel c'u bi pa ri tinimit Pafos, ri tat Pablo xukuje' tak ri rachi'l xeopan pa ri tinimit Perge ri c'o pa Panfilia. Xcanaj c'u can ri a Juan (ri xukuje' cucoj Marcos che ru bi'), xtzelej can pa Jerusalén. ¹⁴Xebel chi bi ri e are' pa Perge, xeopan pa ri tinimit Antioquía re Pisidia. Pa jun k'ij c'ut re uxlanem, xeboc pa ri rachoch Dios ri căquimulij wi quib ri winak aj Israel, xet'uuyi c'ut. ¹⁵Aretak xsiq'uitaj chupam tak ri wuj re ru Pixab ri Moisés, xukuje' chupam tak ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri

Dios, ri tata'ib c'amal tak qui be ri winak xequisiq'uij ri tat Pablo, ri tat Bernabé, xquibij chque: Kachalal, we c'o jas caj alak cäbij alak che qui pixbexic ri winak, cuya' cäch'aw alak, —xecha chque.

¹⁶Xwalij c'u ri tat Pablo, xuc'ut ruc' ru k'ab chi mech'aw ri winak, te c'u ri' xubij chque: Alak tata'ib aj Israel, xukuje' ri alak ri nim quil wi alak ri Dios, itampe alak! —cächa'. ¹⁷Ru Dios ri tinimit Israel xeucha' ri ka mam ojer, cumal c'u ri e are' xuban jun nimalaj tinimit, pune xa cokxa'nim quib pa Egipto. Ri Dios c'ut xucoj ri nimalaj u chuk'ab che quesaxic lok chila'. ¹⁸Ri Dios cawinak junab xucoch' u wäch che ri qui c'aslemal ri winak aj Israel pa ri juyub ri cätz'inowic. ¹⁹Xusach qui wäch wukub tinimit ri e c'o pa Canaán, xujach c'u ri culew ri winak ri' chque ri ka mam ojer. ²⁰Te c'u ri' quiejeb ciento junab ruc' cawinak lajuj chic xk'at tzij pa qui wi' cumal k'atal tak tzij. Ri ka mam Samuel c'ut, jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, are q'uisbal que ri k'atal tak tzij ri'. ²¹Xquita' c'u ri winak che ri Dios chi cucoj jun nim takanel ri cätakan pa qui wi'. Xucoj c'u ri tat Saúl ru c'ojol ri tat Cis che nim takanel pa qui wi'. Ri tata' ri' are re ri rachalaxic ri ka mam Benjamín ojer. Cawinak junab c'ut xtakan ri are' pa qui wi'. ²²Te c'u ri' ri Dios xresaj ri tat Saúl che takanel, xucoj chi ri ka mam David che takanel pa qui wi'. Chrij c'u wa' xubij wi: “Nu rikom ri a David ru c'ojol ri tat Isaf. Cäquicot c'u ri wanima' rumal wa' we achi ri'. Cuban c'u na ri are' ronojel ri cwaj,” —xcha ri Dios. ²³Ri Jesús c'ut are jun chque ri rachalaxic ri ka mam David, are c'u wa' ri xwalijisax rumal ri Dios rech queuto' ri winak aj Israel, je' jas ri xuchi'j lok ojer. ²⁴Mäjok c'u cul ri Jesús, ri tat Juan xutzijoj chque conojel ri winak aj Israel chi rajwaxic cäquiq'uex qui chomanic, cäquiqu'ex canima', cäban c'u qui kasna'. ²⁵Aretak c'ut xa co'l man copan ru cämical ri tat Juan, xubij ri are' chque ri winak: “¿Jachin ri in quichomaj ix? Man in tä ri' ri Cristo, ri To'l Ke ri tajin queyej alak. C'ä te cäpe na ri Are'. Sibalaj nim u k'ij, man takal tä c'u chwe quinquir u c'amal ru xajäb,” —xcha chque, —cächa ri tat Pablo.

²⁶Je c'u ri', kachalal, ri alak rachalaxic ri ka mam Abraham, xukuje' alak ri cäpe alak pa niq'uiaj tak tinimit chic ri nim quil wi alak ri Dios: Ru Lok' Pixab ri Dios ri cutzijoj ru tobanic ri Are' are xtzijox chke nimalaj konojel ri uj. ²⁷Conojel c'u ri winak pa ri tinimit Jerusalén, xukuje' ri c'amal tak qui be, man xquetamaj taj jachin ri' ri Jesús. Man xquicoj tä c'u pa cuenta ri tzij ri tz'ibtal can cumal ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri cäsiqu'uij pa ri rachoch Dios pa tak ri k'ij re uxlanem. Ri e are' xquicämisaj ri Jesús, je' c'u xel wi jas ri qui bim can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. ²⁸Pune man c'o tä jas xquirik chrij ri Jesús ri takal wi cäcämisaxic, ri e are' c'ut xquibij che ri tat Pilato chi cutak u cämisaxic. ²⁹Aretak bantajinak cumal ronojel ri tz'ibtal ojer chrij ri Jesús, xquikasaj cho ri cruz, xquic'am bi pa mukic. ³⁰Ri Dios c'ut xuc'astajisaj ri Jesús

chquixol ri cäminakib. ³¹Pa tak ri k'ij ri' q'uia mul xuc'ut rib ri Jesús chquiwäch ri tijoxelab ri xebe' ruc' aretak xel bi pa Galilea, xe' pa ri tinimit Jerusalén. Cämíc c'ut are ri e are' ri tajin cäquitzijoj chque ri winak chrij ri Jesús jas ri u banom, —cächa chque.

³²Xak je ri' ri uj xukuje' cäkatzijoj chech alak ri Utlalaj Tzij re ri Evangelio: Are wa' ri xuchi'l' ri Dios chque ri ka mam ojer, ³³ri ya u yo'm chic chke uj konojel, ri uj cachalaxic can ri ojer tak winak. Je wa' xubano aretak xuc'astajisaj ri Jesús chquixol ri cäminakib. Je' xc'ulmatajic jas ri tz'ibtal pa ri ucab salmo, cubij: “Cämíc ri' at nu yo'm chquiwäch ri winak rech cäquetamaj chi at ri' ri kas nu C'ojol,” —cächa'. ³⁴Ri Dios c'ut xubij chi cuc'astajisaj na chquixol ri cäminakib rech man cäk'ay tä ru cuerpo. Je ri' cubij ru Lok' Pixab ri Dios jawije' ri tz'ibtal wi: “Quintok'obisaj na i wäch jas ri xinchi'l' che ri i mam David,” —cächa'. ³⁵Rumal ri' cubij pa jun salmo chic: “Mäya la che ri Lok'alaj Patänil ech la chi cäk'ay ru cuerpo,” —cächa ri'. ³⁶Kas tzij c'ut ri ka mam David xeupatänij ri winak ri e c'o pa tak ri k'ij ri c'asal ri are'. Xeupatänij je' jas ri xtakan wi ri Dios. Xcäm c'ut, xmuk cuc' ru mam, are c'u ru cuerpo xk'ayic. ³⁷Are c'u ri Jesús ri xuc'astajisaj ri Dios chquixol ri cäminakib, man xk'ay tä ru cuerpo. ³⁸Chetamaj ba' alak, kachalal, chi rumal ri Jesús cätzijox ri sachbal mac chech alak. ³⁹Rumal ri Jesús conojel ri quecojoníc cäsachtaj ri qui mac, ri qui mac ri man cuya' taj cäsachic rumal ru Pixab ri Moisés. ⁴⁰Chila ba' ib alak, mäkaj ne chij alak ri xquitz'ibaj can pa ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij:

⁴¹Chiwilampe ix ri xa quitze'j u wäch
ri kas tzij, chixcajmanok,
chsach ba' i wäch.

Je ri', rumal chi ri in quinban na
nimak tak cajmabal pa tak ri i k'ijol
ri man quicoj tä c'u na
we ta c'o jun winak cutzijoj wa' chiwe,

—cächa', —xcha ri tat Pablo chque.

⁴²Aretak ri tat Pablo, ri tat Bernabé xebel lok pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, xepe ri winak, xquita' tok'ob chque chi quetzlelej chi jumul chila' wukubix pa ri k'ij re uxlanem, rech cäquitzijoj na ru Lok' Pixab ri Dios. ⁴³Aretak xeto'taj ri winak che ri mulin ib, e q'uia chque ri winak aj Israel, xukuje' ri niq'uij winak chic ri quek'ijilan che ri Dios, xebe' cuc' ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Ri e are' c'ut xequipixbaj chi cäquitakej ri cojoníc chrij ri Dios, ru banom tok'ob chque nimalaj conojel.

⁴⁴Wukubix chic, aretak xurika ri k'ij re uxlanem, conojel ri winak pa ri tinimit xquimulij quib chutatabexic ru Tzij ri Dios. ⁴⁵Ri winak aj Israel, aretak xquil ri q'uialaj winak, c'äx xquina' pa canima', xquitze'j u wäch

ri tat Pablo, xquic'ulelaj u wäch ru tzij. ⁴⁶Are c'u ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé co xech'awic, man xquixej tä quib, xquibij: Chech alak, ri winak aj Israel, rajwaxic cätzijox wi nabe ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Rumal c'u chi man cäc'amowaj tä alak, cäna' ib alak chi man takal tä chech alak ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisc, rumal ri' cämíc cuje' cuc' ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj. ⁴⁷Rumal chi je' uj u takom wi ri Kajaw Dios, xubij c'ut:

At nu cojom rech caya sakil
 chque conojel ri winak
 cho ruwächulew,
 chi rumal awech at cuya' cäquirik na
 ru tobanic ri Dios, nimalaj conojel
 ri winak c'ä chuq'uisbal ruwächulew,

—xcha ri Dios, —xecha chque ri winak.

⁴⁸Ri niq'uij winak chic, aretak xquita wa' we tzij ri', sibalaj xequicotic. iXquichap u bixic chi ru Lok' Pixab ri Kajaw Dios are sibalaj utz! Conojel c'u ri e siq'uim churikic ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisc xecojon che ri Cristo. ⁴⁹Je ri' xtzijox ru Lok' Pixab ri Dios pa conojel tak ri tinimit re ri c'olibal ri'. ⁵⁰Are c'u ri winak aj Israel xquicoj qui c'ux jujun ixokib ri quek'ijilan che ri Dios, ri nimak qui banic, xukuje' xquicoj qui c'ux ri tata'ib ri nimak qui banic ri e c'o pa ri tinimit. Je wa' xca'no rech cäquiyac quib chquij ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Xequesaj c'u na bi pa ri qui tinimit. ⁵¹Ri tat Pablo, ri tat Bernabé xquitota' can ri ulew che ri cakan chquiwäch ri winak chuk'alajisaxic chi man utz taj ri qui banom, c'o qui mac. Te c'u ri' xebe' pa ri tinimit Iconio. ⁵²Are c'u ri cojonelab chila' pa ri tinimit Antioquía sibalaj xequicotic, k'alaj c'ut chi ri Lok'alaj Espíritu tajin cätakan pa canima'.

Ri tat Pablo, ri tat Bernabé queopan pa ri tinimit Iconio

14 ¹Aretak xeopan pa ri tinimit Iconio, ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeboc pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Ru Lok' Pixab ri Dios ri xquitzijoj xubano chi e q'uia chque ri winak aj Israel xecojonic, xukuje' e q'uia chque ri niq'uij winak chic. ²Are c'u ri winak aj Israel ri man quecojon tä che ru Lok' Pixab ri Dios xquicoj qui c'ux ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj, rech cäquetzelaj qui wäch ri cojonelab. ³Rumal ri' ri tat Pablo, ri tat Bernabé naj xec'oji na chila'. Man xquixej tä quib chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, cu'l c'u qui c'ux chrij ri Kajaw Jesús. Are ri Kajaw Jesús xuc'ut chquiwäch ri winak chi are ri Are' yo'winak ri tzij ri' chque. Are tzij wa' ri tajin cäquitzijoj ri apóstoles chrij ru tok'ob ri Dios. Xuya c'u qui chuk'ab rech cäca'n nimak tak etal, xukuje' nimak tak cajmabal chquiwäch ri winak. ⁴Are c'u ri winak ri e c'o pa ri tinimit xuban quieb qui c'ux chquij ri apóstoles.

Niq'uiaj xquicoj quib cuc' ri winak aj Israel, niq'uiaj chic xquicoj quib cuc' ri apóstoles. ⁵Te c'u ri' ri winak aj Israel cuc' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj xjunamataj qui tzij cuc' ri c'amal tak qui be, xewalij c'u chquij ri apóstoles che qui c'ulelaxic, chi cäquitze'j qui wäch, quequiban c'u che abaj. ⁶Aretak c'ut ri tat Pablo, ri tat Bernabé xquetamaj wa', xeanimaj bic, xebe' pa Listra, pa Derbe. E are' tinimit wa' ri e c'o pa Licaonia. Xukuje' xebe' pa tak ri c'olibal chquij tak we tinimit ri'. ⁷Chila' c'ut xukuje' xquitzijoj wi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

Ri tat Pablo cäban che abaj pa ri tinimit Listra

⁸C'o c'u jun achi pa Listra ri man cäcwin taj cäbinic. Xa t'uuyul kajok chila'. Ri achi ri' man c'o tä jumul bininak rumal chi c'äx u banom ri rakan tzpa tak ri k'ij ri xil u wäch. ⁹We achi ri' u tatabem ri tajin cutzijoj ri tat Pablo. Ri tat Pablo c'ut co xca'y che, xrilo chi c'o u cojonich rech cutziric. ¹⁰Co c'u xuch'abej, xubij che: iChatwalijok, chatta'alok! —xcha che. Ri achi c'ut xak jun xuya', xtaq'uic, xuchap binem. ¹¹Aretak ri winak xquil ri xuban ri tat Pablo, xquirak qui chi', xquibij pa ri qui ch'abal ri aj Licaonia: iE are' ri ka dios wa' ri je' quepe winak ri e ulinak kuc'! —xecha'.

¹²Xquibij chi ri tat Bernabé are ri qui dios u bi' Júpiter, are c'u ri tat Pablo are ri qui dios u bi' Mercurio, rumal chi are ri are' ri sibalaj cätzijonic. ¹³Ri sacerdote ri cäpatänin pa ri rachoch ri qui dios Júpiter ri c'o chuchi' ri tinimit, xeuc'am lok ama'ib tak wacäx, xukuje' wikobal re cotz'ij. Ri sacerdote ri' junam cuc' ri winak, e are' ta xcaj xequik'ljilaj ri apóstoles, xukuje' xequicämisaj ta ri wacäx chuya'ic chquiwäch. ¹⁴Aretak c'ut ri quieb apóstoles, ri tat Bernabé rachi'l ri tat Pablo, xquil ri tajin cäca'no, xquijis ri cätz'iak chquij. (Ri xca'n ri apóstoles, are cuc'ut chquiwäch ri winak chi sibalaj äwas ri tajin cäca'no.) Xquinim quib chquixol ri winak, xquirak qui chi', xquibij: ¹⁵iTata'ib! ¿Jas che je' tajin cäban alak wa'? Ri uj xak uj winak je' jas ri alak. Ri uj c'ut, uj petinak chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chech alak, rech cäya can alak u banic wa' ri nak'atal wi alak ri man c'o tä qui patän, rech cäcojon alak che ri c'aslic Dios. Are Dios wa' ri banowinak ri caj, ri ulew, ri mar, xukuje' conojel ri jastak ri e c'o cho ri caj, ri e c'o cho ri ulew, xukuje' ri e c'o pa ri mar. ¹⁶Pa ri ojer tak k'ij ri Dios xuya chque ri winak chi cäca'no jachique ri cäcaj. ¹⁷Amak'el c'ut xuc'ut chquiwäch ri winak jachin ri' ri Are' ruc' ri u banic utzil chque. Are ri Are' cäyo'w ri jäb, cubano chi sibalaj cäwächin ri ka tico'n, cuya ronojel ri cäkatijo, cuya c'u quicotemal pa kanima!, —xecha chque.

¹⁸Pune je' xquibij wa' ri apóstoles, xajwataj chi xquicoj qui chuk'ab chuk'atexic chi ri winak mat xequicämisaj ri wacäx chuya'ic chquiwäch che qui k'ijilaxic.

¹⁹Xeopan c'u jujun winak aj Israel ri e petinak pa ri tinimit Antioquía, xukuje' pa ri tinimit Iconio ri xquicoj qui c'ux ri winak, xca'n c'u ri tat Pablo che abaj. Xquichomaj c'ut chi ya cäminak chic, xquichararej bic, xequiya c'u can chutza'm ja. ²⁰Aretak c'ut xquimulij quib ri cojonelab chrij ri tat Pablo, ri are' xwalijic, xoc chi na bic pa ri tinimit. Chucab k'ij, rachi'l ri tat Bernabé, xe' pa ri tinimit Derbe.

²¹Aretak xeto'taj chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa ri tinimit Derbe ri xecojon wi q'uia winak, xetzelej chi jumul pa Listra, pa Iconio, xukuje' pa Antioquía. ²²Pa tak we tinimit ri' xquiya c'u anima' chque ri cojonelab, xequipixbaj c'ut chi cäquitakej ri cojonic che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Xukuje' xquibij chque chi rajwaxic cujoc'ow na pa tak q'uia u wäch c'äxc'ol c'ä mäjok cujopan ruc' ri Dios rech cätakan ri Are' pa ka wi'. ²³Xequicoj c'u c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab pa ronojel tinimit. Xca'n orar, xca'n ri ayuno, te c'u ri' xequijach pu k'ab ri Kajaw Dios ri e cojoninak che.

**Ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé quetzelej
bic pa ri tinimit Antioquía re Siria**

²⁴Pa ri qui tzelejic, xec'ow pa Pisidia, xeopan c'u pa Panfilia. ²⁵Xquitzijoj na ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Perge, te c'u ri' xek'ax pa Atalia. ²⁶Quelic chila' xquiya bi quib pa ri barco, xebe' pa Antioquía. Are tinimit wa' ri xejach wi pu k'ab ri Dios rech cuban tok'ob chque che qui to'ic chubanic ri chac ri c'ä te xq'uis cumal. ²⁷Aretak xeopan pa Antioquía, xequimulij ri kachalal cojonelab. Xquitzijoj c'u chque ri nimak tak cajmabal ru banom ri Dios cuc', xquitzijoj xukuje' jas xuban ri Dios chuya'ic chque ri niq'uiaj winak chic ri man aj Israel taj chi ri e are' xukuje' quecojonic. ²⁸Naj c'ut xec'oji na ri tat Pablo, ri tat Bernabé chila' cuc' ri cojonelab.

Ri cojonelab xquimulij quib pa ri tinimit Jerusalén

15 ¹Pa tak ri k'ij ri' xeopan jujun achijab pa ri tinimit Antioquía ri e petinak pa Judea. Xquichap c'u qui tijoxic ri cojonelab chila', xquibij c'u chque chi we cäcaj cäquirik ru tobanic ri Dios rajwaxic cäcoj ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo ri alabom, xukuje' ri achijab, je' jas ri takaninak wi ri ka mam Moisés. ²Are c'u ri tat Pablo, ri tat Bernabé xequic'ulelaj ri achijab ri'. Je ri' xchomaxic chi utz na quebe' ri tat Pablo, ri tat Bernabé pa ri tinimit Jerusalén cachi'l niq'uiaj cojonelab chic rech cäquichomaj wa' cuc' ri apóstoles, xukuje' cuc' tak ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab pa ri tinimit ri'.

³Ri kachalal cojonelab aj Antioquía xequitak bi ri tat Pablo, ri tat Bernabé cachi'l ri niq'uiaj cojonelab chic. Benam que pa Jerusalén,

---

^{15:1} Ri retal ri ojer trato are ri “circuncisión” (Hechos 7:8).

xeoc'ow pa Fenicia, pa Samaria, cäquitzijoj c'u chque ri cojonelab chi ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj tajin cäquiya can ri ojer qui c'aslemal, tajin cäquipatänij ri Dios. Ri cojonelab pa tak ri c'olibal ri' sibalaj xequicotic aretak xquita u bixic wa'.

⁴Aretak ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeopan pa Jerusalén, utz qui c'ulaxic xban cumal ri kachalal cojonelab, ri apóstoles, xukuje' ri c'amal tak qui be ri cojonelab. Xquitzijoj c'ut ronojel ru banom ri Dios cuc'. ⁵E c'o c'u jujun tata'ib fariseos ri e cojoninak chic che ri Cristo, xetaq'ui ak'anok, xquibij: Rajwaxic cäcoj ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo ri achijab, ri alabom ri man e aj Israel taj, cäbix c'u chque chi rajwaxic cäquitakej u banic jas ri cubij ru Pixab ri ka mam Moisés, —xecha'.

⁶Xquimulij c'u quib ri apóstoles xukuje' ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab chuchomaxic rij we tijonic ri'. ⁷Naj c'ut xquichomala quib, te c'u ri' xwalij ak'an ri tat Pedro, xubij chque: Kachalal, etam alak chi xque' quieb oxib junab wa', ri Dios xinucha' in chxol alak chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, rech ri e are' xukuje' cäquita ri Evangelio, quecojonic. ⁸Ri Dios c'ut, ri retam ri c'o pa tak canima' ri winak, xuk'alajisaj chi queuc'amowaj ri e are' xukuje', aretak xuya ri Lok'alaj Espíritu chque, je' jas ri u yo'm chke uj. ⁹Ri Dios man jalan tä xeril wi ri e are' ruc' ri uj, xane junam xuban chke. Xuch'aj c'u ri canima' ri e are' xukuje', aretak xecojon che ri Cristo. ¹⁰Ri alak c'ut, ¿jas che cuban quieb c'ux alak chrij ru banom ri Dios, cäya c'u alak jun eka'n chquij we cojonelab ri', jun eka'n chi ri ka mam ojer man xecowin tä che rekaxic, junam kuc' ri uj? ¹¹Ri uj c'ut cäkacojo chi cäkarik ru tobanic ri Dios rumal ru tok'ob ri Kajaw Jesucristo, xak junam jas ri cäca'n ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Pedro chque.

¹²Xa je ri' conojel ri winak man c'o tä jas xquibij. Are xquitatabej na ri qui tzij ri tat Bernabé, ri tat Pablo. Xquitzijoj c'ut ri nimak tak etal, xukuje' nimak tak cajmabal ru banom ri Dios chquixol ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj rumal quech ri e are'. ¹³Aretak xeto'taj ri e are' che ri qui tzij, xch'aw chi ri tat Jacobo, xubij: Kachalal, tampe alak ri quinbij: ¹⁴Ri kachalal Simón Pedro u bim chke ri xuban ri Dios aretak nabe mul xutok'obisaj qui wäch ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, xeucha' c'u jumulaj winak chquixol ri e rech ri Are'. ¹⁵Are c'u wa' je' jas ri xquitz'ibaj can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer ri cubij:

¹⁶Aretak cäbantaj na wa', quintzelej

lok, quintoban na chiwe,

quincoj chi na jun nim takanel pi wi',

je' jas ri i mam David,

—cubij ri Kajaw Dios.

Ri Are' cuban na u banic ronojel,

cuban chi na utzil chiwe.

17 Je ri' quinbano rech conojel
ri niq'uij winak chic cäquitzucuj
ri Kajaw Dios,
conojel qui wäch winak cho ruwächulew
ri cäquina'taj ri nu bi',
cäquita' ri nu tobanic.

18 Are wa' ri cubij ri Kajaw Dios
ri u yo'm lok u bixic ronojel wa'
we tzij ri', ri u bim canok
pa tak ri ojer tak k'ij,

—xcha ri'.

19 Ri tat Jacobo xutakej tzijonem, xubij: Rimal ri' ri in quinchomaj chi man cuya' taj cäkabij chque ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj, ri tajin cäquiya can ri ojer qui c'aslemal rech queniman che ri Dios, chi rajwaxic cäcoj ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo. 20 Xuwi cäkatz'ibaj bi jun wuj, cäkatak c'u bi chque. Cäkabij bic chi mäquitij chi ri ti'j ri yo'm chquiwäch tak tiox ri xa e banom cumal winak, chi man cäca'n taj jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Cäkabij c'ut chi man cäquitij tä chi u ti'jol awaj ri xa jitz'am wa' chucämisaxic, xukuje' chi man cäquitij tä quic'. 21 Tzojer c'u lok wa' e c'o winak pa ronojel tinimit ri cäquitzijoj ri Pixab ri xutz'ibaj can ri ka mam Moisés. (Ronojel wa' ri cäkatz'ibaj bi pa we carta, are tz'ibtal pa ru Pixab ri Moisés.) We Pixab ri' cäsiquix pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel pa tak ri k'ij re uxlanem, —xcha ri tat Jacobo chque.

22 Xquichomaj c'u ri apóstoles, xukuje' ri c'amal tak qui be ri cojonelab, xukuje' conojel ri kachalal cojonelab chi quequicha' jujun achijab rech quequitak bi pa ri tinimit Antioquía junam ruc' ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Xquicha' c'u ri tat Judas ri xukuje' cäbix Barsabás che, xukuje' ri tat Silas, ri nim qui banic chquixol ri cojonelab. 23 Xquiya c'u bi we wuj ri' pa qui k'ab, cubij:

“Uj, ri uj apóstoles, xukuje' ri uj ri c'amal tak qui be ri cojonelab, xukuje' ri uj, uj ri' ri cojonelab ri c'o pa ri tinimit Jerusalén, ri uj konojel cäkaya apan rutzil wäch alak, kachalal, alak ri' ri man aj Israel taj, ri c'o alak pa ri tinimit Antioquía, pa Siria, xukuje' pa Cilicia. 24 Ka tom chi e c'o jujun ri elinak bi chkaxol ri e opaninak uc' alak, ri man uj taj uj takowinak bic. Qui cojom c'ux alak ruc' ri qui tzij, qui c'äxc'obisam anima' alak, je ri' chi xuban quieb c'ux alak. Qui bim chech alak chi rajwaxic cäcoj alak ri retal ri ojer trato, chi cäk'at ru cuerpo jun achi o jun ala, xukuje' chi cäban alak jas ri cubij ru Pixab ri Moisés. 25 Rimal ri' xkachomaj, xjunamataj c'u ri ka chomanic chi quekatzucuj jujun achijab chkaxol rech quekatak bi uc' alak junam cuc' ri lok'alaj tak kachalal, ri

tat Bernabé, ri tat Pablo. ²⁶Ri kachalal Pablo, ri kachalal Bernabé qui yo'm ri qui c'aslemal chupatänixic ri Kajaw Jesucristo, xak c'u co'l man xecäm tä rumal. ²⁷Xak je ri' cäkatak bi ri kachalal Judas, xukuje' ri kachalal Silas, rech cäquibij na chech alak ri xchomaxic. ²⁸Ri Lok'alaj Espiritu, xukuje' ri uj, utz xkilo chi man c'o tä chi jun eka'n cäkaya chij alak, xane xuwi we takanic ri' ri rajwaxic: ²⁹Are wa' chi mätiij chi alak ri ti'j ri yo'm chquiwäch tak tiox ri xa e banom cumal winak, chi man cäca'n tä alak jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, chi man cätij tä alak ri u ti'jol jun awaj ri xa jitz'am wa' chucämisaxic, xukuje' chi man cätij tä chi alak ri quic'. We cänimaj alak wa', utz ri' ri cäban alak. Ri Dios ba' cächajin alak. Ch'abej chi alak," — cächa ri' chupam ri wuj.

³⁰Ri achijab ri xetak bic, xebe'c. Xquitakej bi ri qui be, xebe' pa Antioquía. Aretak xeopanic xequimulij ri kachalal cojonelab, xquijach c'u ri wuj pa qui k'ab. ³¹Aretak xsiq'uix u wäch ri wuj chquiwäch, sibalaj xequicot ri kachalal, rumal chi sibalaj xucu'bisaj qui c'ux. ³²Ri tat Judas xukuje' ri tat Silas, xukuje' e k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Xquicu'bisaj c'u qui c'ux ri cojonelab, xukuje' xquiya anima' chque cuc' tak ri tzij ri xquibij. Naj c'ut xetzijonic. ³³Xec'oji c'u na quieb oxib k'ij chila', te c'u ri' xejach bi ruc' utzil cumal ri kachalal cojonelab. Xetzelej c'u cuc' ri kachalal ri e c'o pa Jerusalén ri e takowinak bic. ³⁴Are c'u ri tat Silas xuchomaj chi cäcanaj can pa Antioquía. Je' c'ut xubano. ³⁵Xukuje' ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé xecanaj can pa Antioquía. Junam cuc' q'uaia kachalal chic, xquitakej qui tijoxic ri cojonelab, xukuje' xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios.

Ri tat Pablo cuchap ri ucab u binem chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

³⁶Oc'owinak chi quieb oxib k'ij aretak ri tat Pablo xubij che ri tat Bernabé: Jekasolij jumul chic ri kachalal pa tak ri tinimit jawije' ka tzijom wi ru Lok' Pixab ri Kajaw Jesús, che quilic jas ri ca'nom, —xcha che.

³⁷Are c'u ri tat Bernabé are craj cuc'am bi ri a Juan cuc', ri xukuje' cäbix Marcos che. ³⁸Are c'u ri tat Pablo man utz taj xrilo, rumal chi are wa' ri xutas can rib chquij ri e are' pa Panfilia. Man xutakej tä ri chac cuc' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. ³⁹Ri tat Pablo, ri tat Bernabé naj xquichomala quib, man xjunamataj tä c'u ri qui chomanic. Xa je ri' xquitas quib. Ri tat Bernabé xuc'am bi ri a Marcos che rachi'l, xe' pa Chipre. ⁴⁰Are c'u ri tat Pablo, are xucha' ri tat Silas che rachi'l. Xejach c'u bi pu k'ab ri Dios cumal ri cojonelab rech cuban tok'ob chque che qui to'ic chubanic ri chac. ⁴¹Xoc'ow ri are' pa Siria, pa Cilicia, xuya c'u anima' chque ri kachalal cojonelab.

Ri tat Pablo, ri tat Silas queachi'lax rumal ri a Timoteo

16 ¹Ri tat Pablo, ri tat Silas xeopan pa tak ri tinimit Derbe ruc' ri tinimit Listra. Chila' c'ut xquirik wi jun ala cojonel, Timoteo u bi', ral jun ixok cojonel aj Israel, are c'u ru tat are aj Grecia. ²Ri kachalal ri e c'o pa ri tinimit Listra, xukuje' pa Iconio, xquibij chi ri a Timoteo sibalaj utz ru c'aslemal. ³Ri tat Pablo xubij che ri a Timoteo chi que' ruc', nabe c'ut xucoj na ri retal ri ojer trato che ru cuerpo rech man cäpe tä coyowal ri winak aj Israel ri e c'o pa tak ri tinimit ri'.^w Conojel c'ut quetam chi ru tat ri a Timoteo are aj Grecia. ⁴Pa conojel tak ri tinimit ri xeo'ow wi xquiya u bixic chque ri cojonelab ri xchomax pa Jerusalén cumal ri apóstoles, xukuje' cumal ri c'amal tak qui be ri cojonelab. ⁵Je ri ri kachalal cojonelab xquijiquiba canima' chrij ri Dios, xnimar na ri qui cojonic. Ronojel k'ij c'ut tajin queq'uiaric.

Jun achi aj Macedonia cuc'ut rib chuwäch ri tat Pablo

⁶Ri tat Pablo, ri rachi'l xquitakej ri qui be, xek'ax pa Frigia, xukuje' pa Galacia. Opaninak c'ut pa Asia, man xyi' tä chque rumal ri Lok'alaj Espíritu chi cäquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chila'. ⁷Aretak xeopan pa ri c'ulbat re Misia, xquichomaj chi quebe' pa Bitinia, man xyi' tä c'u wa' chque rumal ri Lok'alaj Espíritu re ri Jesús. ⁸Xak c'u xeo'ow pa Misia, xebe' pa ri tinimit Troas ri c'o chi' ri mar. ⁹Chila' c'ut c'o ri xuc'ut ri Dios chuwäch ri tat Pablo chak'ab pa ri rachic'. Are jun achi aj Macedonia ri tac'al chuwäch, cuta' c'u tok'ob che ri tat Pablo, cubij: “Choc'ow la pa Macedonia, chujto' ba' la,” —xcha che. ¹⁰Aretak ri tat Pablo xril wa' we achi ri', chanim xujwalijic, xuje' pa Macedonia. Xketamaj chi kas tzij chi ri Dios tajin cujusiq'uij chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak ri e c'o chila'.

Ri tat Pablo, ri tat Silas queopan pa ri tinimit Filipos

¹¹Kelic bi pa ri tinimit Troas, xujoc pa jun barco, jicom xuje'c c'ä xujopan pa ri ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar, Samotracia u bi'. Chucab k'ij chic xujk'ax pa ri tinimit Neápolis. ¹²Kelic chi bi chila' xuje' pa Filipos, ri nabe tinimit re Macedonia. Jun tinimit wa' ri qui mulim wi quib winak ri e petinak pa ri tinimit Roma xukuje' niq'uiaj tinimit chic. Quieb oxib k'ij xujc'oji na chila'. ¹³Pa jun k'ij re uxlanem xujel bi chrij ri tinimit, xuje' chuchi' ri nima' ri e nak'atal wi ri winak cäca'n orar. Xujt'uyi chila', xkatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri ixokib ri qui mulim quib jela'. ¹⁴Jun chque ri ixokib

^w 16:3 We ta mat cäcoj ri retal ri ojer trato che ru cuerpo ri a Timoteo, ri winak aj Israel man cäquiya tä che chi coc cuc' rumal chi quetam chi ru tat ri a Timoteo, man are tä jun aj Israel.

ri e c'o chila', are Lidia u bi', ri cäpe pa ri tinimit Tiatira. Cuq'uiyij jun u wäch atz'iak morada cäca'yic. Pakal rajil wa'. We ixok ri' cäk'ijilan che ri Dios. U tatabem c'u ri tajin cubij ri tat Pablo, xak je ri' xkaj ru Tzij ri Dios pa ranima', je ri' chi sibalaj craj cutatabej ru Lok' Pixab ri Dios. ¹⁵Xban c'u u kasna' ri are' xukuje' conojel ri e c'o pa rachoch. Te c'u ri' xujubochi'l', xubij chke: We ilom alak chi kas tzij in cojoninak che ri Kajaw Jesús, jo' cho ja wuc', cäcanaj can alak cho wachoch, —xcha chke.

Sibalaj c'ut xucoj u chuk'ab chke rech cujcanaj can cho rachoch.

¹⁶C'o jumul, benam ke chubanic orar, xkarik jun ali ri c'o jun itzel espíritu re ch'obonic che. We ali ri' are jun ajic', cuch'ac c'u nim puak rumal ri ch'obonic ri cubano. Are c'u ri puak cuya chque ru patrón. ¹⁷We ali ri' xteri bi chkij ri tat Pablo xukuje' ri uj. Co xurak u chi', xubij: We achijab ri' cäquipatänij ri Dios ri c'o chicaj, are c'u cäquitizijoj chiwe jas rajwaxic quibano rech quirik na ru tobanic ri Dios, —xcha ri'.

¹⁸Q'uia k'ij c'ut je' xuban wa'. Xa je ri' xq'uistaj u c'ux ri tat Pablo ruc', xca'y c'u chrij, xubij che ri itzel espíritu ri c'o che ri ali: Quintakan chawe pa ru bi' ri Jesucristo chi catel che we ali ri', —xcha che.

Chanim c'ut xel ri itzel espíritu che ri ali.

¹⁹Aretak c'ut xquil ru patrón ri ali chi man quecowin tä chic cäquich'ac puak chrij ri ali, xquichap ri tat Pablo xukuje' ri tat Silas. Xequic'am bi pa ri c'ayibal chquiwäch ri tata'ib ri c'o takanic pa qui k'ab. ²⁰Xequiya chquiwäch ri k'atal tak tzij, xquibij: We achijab ri' ri aj Israel, tajin cäca'n c'äx che ri ka tinimit, je ri' chi cäsach qui c'ux ri winak. ²¹Cujquitijoj chubanic ri man uj nak'atal tä wi. Ri qui tijonic man cuya' taj cäkac'amo rumal chi ri uj, uj aj Roma, —xecha'.

²²Xquiyac c'u quib ri winak chquij ri tat Pablo, ri tat Silas. Ri k'atal tak tzij xetakan che resaxic ri catz'iak xukuje' chi quech'ay cuc' tak che'. ²³Aretak xech'aytaj q'uia mul, xecocsaj pa che'. Xbix c'u che ri chajinel re ri che' chi utz cuban che qui chajixic. ²⁴Ri chajinel, aretak xya'taj we takanic ri' che, chanim xeucoj bi c'ä chupam ri che'. Te c'u ri' xucoj cojbal akanaj che cakan.

²⁵Pa niq'uiyaj ak'ab c'ut, ri tat Pablo, ri tat Silas tajin cäca'n orar, xukuje' tajin quebixon che ri Dios. Are c'u ri niq'uiyaj ajpache' chic tajin cäquitatabej. ²⁶Xak c'u te'talic xpe jun nimalaj cäbrakan ri xuslabisaj ru tac'alibal ri che'. Chanim xejaktaj conojel ri porta, ri ximibal re ch'ich' ri ximibem que conojel ri ajpache' xet'okopinic. ²⁷Ri chajinel re ri che' xc'astajic. Aretak xrilo chi e jaktal chi ri porta, xuc'am ru machete, xraj xucämisaj rib. Xuchomaj ri are' chi xeanimaj bi conojel ri ajpache'. ²⁸Are c'u ri tat Pablo co xurak u chi', xubij che: Mäban c'äx che ib la, uj konojel ri uj, uj c'o waral, —xcha che.

²⁹Ri chajinel re ri che' xuta' jun chäj, animak xoc bic pa ri che'. Xbirbitic, xxuqui chquiwäch ri tat Pablo, ri tat Silas. ³⁰Te c'u ri' xeresaj

lok chrij ri che', xubij chque: Tata'ib, ¿jas rajwaxic quinbano rech quinto' wib? —xcha chque.

³¹Ri tat Pablo, ri tat Silas xquibij che: Chcojon la che ri Kajaw Jesucristo, cärik c'u na la ru tobanic ri Dios, ri lal xukuje' conojel ri e c'o pa ri achoch la, —xecha che.

³²Xquitzijoj c'u ru Lok' Pixab ri Dios che, xukuje' chque conojel ri e c'o pa rachoch. ³³Tzpa ri ak'ab ri' ri chajinel re ri che' xuch'aj ri soctajinak che ri tat Pablo, ri tat Silas. Xban c'u u kasna' ri are' xukuje' xban qui kasna' conojel ri e c'o pa rachoch. ³⁴Te c'u ri' xeuc'am bi ri tat Pablo, ri tat Silas cho rachoch, xuya ri qui wa. Ri chajinel re ri che' sibalaj xquicotc, xukuje' xquicot canima' conojel ri e c'o pa rachoch rumal chi xecojon che ri Dios.

³⁵Aretak xsakiric ri k'atal tak tzij xequitak bi jujun mayorib chubixic che ri chajinel chi queutzokopij bi ri tat Pablo, ri tat Silas. ³⁶Ri chajinel re ri che' xubij che ri tat Pablo: Ri k'atal tak tzij xquitak lok u bixic chwe chi cuya' quintzokopin bi chech alak. Chel ba' bi alak, oj alak ruc' utzil, —xcha chque.

³⁷Are c'u ri tat Pablo xubij chque ri mayorib: Ri alak xujch'ay alak chquiwäch ri winak, man xil tä na alak we c'o ka mac o man c'o taj. Te c'u ri' xujcoj alak pa che', ri uj c'ut, uj jun cuc' ri winak aj Roma. Cämïc c'ut che'uyal cujesaj bi alak. Man utz taj je' cäban alak wa', xane are chepet na ri k'atal tak tzij che kesaxic bic, —xcha ri tat Pablo chque ri mayorib.

³⁸Ri mayorib xequiya u bixic wa' we tzij ri' chque ri k'atal tak tzij. Xquixej c'u quib aretak xquito chi ri tat Pablo, ri tat Silas e jun cuc' ri winak aj Roma. ³⁹Xepe c'u ri k'atal tak tzij, xquita' sachbal qui mac chque ri tat Pablo rachi'l ri tat Silas, xequesaj c'u bic. Te c'u ri' xquita' tok'ob chque chi quebel bi pa ri tinimit. ⁴⁰Aretak xebel bi pa che', xebel cho rachoch ri nan Lidia. Xuwi xequich'abej can ri kachalal, xquicu'bisaj can qui c'ux, te c'u ri' xebel bi chila'.

Ri winak pa ri tinimit Tesalónica cäquiyac quib chrij ri tat Pablo

17 ¹Ri tat Pablo, ri tat Silas xquitakej ri qui be, xeo'ow pa Anfípolis xukuje' pa Apolonia, xeopan c'u pa ri tinimit Tesalónica ri c'o wi jun rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. ²Ri tat Pablo, jas ri nak'atal wi, xoc bi pa ri rachoch Dios ri'. Oxib semana c'ut xtzijon cuc' ri winak, xquichomala quib chrij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic pa tak ri k'ij re uxlanem. ³Ri tat Pablo xuk'alajisaj chquiwäch ri cubij ri Tz'ibtalic ri', chi ri Cristo tzrajwaxic wi curik c'äx, cäcämisaxic, chi aretak cämínak chic cäc'astaj na chquixol ri cämínakib. Xubij c'u chque: We Jesús ri' ri quintzijoj chech alak, are wa' ri Cristo, ri To'l Ke, —xcha chque.

⁴E c'o c'u jujun chque ri winak aj Israel xecojonico, xeboc c'u cuc' ri tat Pablo, ri tat Silas. Xukuje' e q'uia chque ri winak aj Grecia ri quek'ijilan che ri Dios, xecojonico, cachi'l q'uia ixokib ri nimak qui banic. ⁵Are c'u ri winak aj Israel ri man xecojonico taj, xquina' c'äx pa canima', xpe coyowal. Xequimulij jujun itzel tak achijab ri xak quewacatic, xca'n c'u jun comon rech cäquiyac ch'oj, xquisach qui c'ux ri winak pa ri tinimit. Xeboc pa rachoch ri tat Jasón che quesaxic ri tat Pablo, ri tat Silas, rech quequijach pa qui k'ab ri winak. ⁶Man xequirik tä c'u chila'. Xa je ri' are xquicharchatej bi ri tat Jasón, xukuje' jujun cojonelab chic, xequiya c'u chquiwäch ri k'atal tak tzij re ri tinimit. Xquirak qui chi', xquibij: We achijab ri' ri qui sachom qui c'ux ri winak cho ronojel ruwächulew, e ulinak chic waral. ⁷Xec'ulax c'u rumal ri tat Jasón cho rachoch. Conojel wa' we winak ri' cäquic'ulelaj u wäch ru pixab ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Cäquibij c'ut chi c'o jun nim takanel chic, Jesús u bi', —quecha', —xecha ri winak chque ri k'atal tak tzij.

⁸Aretak xquita wa', ri winak xukuje' ri k'atal tak tzij xebel ch'uj. ⁹Are c'u ri tat Jasón xukuje' ri e c'o ruc' xquiya ri puak ri rajwaxic u tojic rech quetzokopixic. Xa je ri' xequitzokopij bic.

Ri tat Pablo, ri tat Silas queopan pa ri tinimit Berea

¹⁰Aretak chak'ab chic, ri cojonelab pa ri tinimit Tesalónica xequitak bi ri tat Pablo, ri tat Silas pa ri tinimit Berea. Xuwi c'u xeopanic, xeboc pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. ¹¹Are c'u ri winak aj Israel ri e c'o pa Berea, are utz na xetow tzij chquiwäch ri winak aj Israel ri e c'o pa Tesalónica. Xcaj xquita ru Lok' Pixab ri Dios ri xtzijox chque. Ronojel k'ij c'ut xquisiq'uij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalico che rilic we kas tzij ri cubij ri tat Pablo. ¹²E q'uia c'u chque ri winak aj Israel ri e c'o pa ri tinimit Berea xecojonico. Y e q'uia chque ri winak aj Grecia ri nimak qui banic ri xukuje' xecojonico, chi ixokib chi achijab. ¹³Aretak c'ut xquetamaj wa' ri winak aj Israel ri e c'o pa Tesalónica, chi tajin cätzijox ru Lok' Pixab ri Dios pa Berea rumal ri tat Pablo, xebe' jela', xquisach c'u qui c'ux ri winak. ¹⁴Chanim c'ut ri kachalal xquitak bi ri tat Pablo rech que' pa ri tak'aj chi' ri mar. Ri tat Silas rachi'l ri a Timoteo xecanaj can ri e are' pa ri tinimit Berea. ¹⁵Ri e benak ruc' ri tat Pablo, xcachi'laj c'u na bic c'ä pa ri tinimit Atenas. Xetzelej c'u chanim, xquibij ri u bim ri tat Pablo chque. Are wa' chi cäquibij che ri tat Silas, ri a Timoteo chi cäquicowij bic rech cäquirik quib pa ri tinimit Atenas.

Ri tat Pablo c'o pa ri tinimit Atenas

¹⁶Aretak ri tat Pablo tajin queye'n chque ri tat Silas, ri a Timoteo pa Atenas, sibalaj xbisonico rumal chi xrilo chi q'uia qui wäch tak tiox ri xa e banom cumal winak e c'o pa ri tinimit. ¹⁷Xak je ri' ri tat Pablo

xuk'alajisaj ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios chquiwäch ri winak aj Israel pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib. Sibalaj xquichomala quib, xukuje' cuc' ri niq'uiaj winak chic ri e c'o chila' ri quek'ijilan che ri Dios. Je' xukuje' xuban ronojel k'ij cuc' ri winak pa ri c'ayibal. ¹⁸Jujun chque ri achijab ri e c'o chila' xa qui yo'm quib che retamaxic ri qui tijonic ri winak ri cäbix Epicúreos chque, xukuje' ri jule' chic ri cäbix Estoicos chque. Ri e are' xquichap tzij ruc' ri tat Pablo. Jujun xquibij: ¿Jas lo wa' ri cubij we achi ri'? Sibalaj cäch'awic pune man c'o tä retam, —xecha'.

Jujun chic xquibij: Je' ta ne chi are u tzijol wa' jule' tak dios chic, —xecha'.

Je' xquibij rumal chi ri tat Pablo xutzijoj chque ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesús, xukuje' jas xubano xc'astaj bi chquixol ri cäminakib. ¹⁹Xquic'am c'u bi ri tat Pablo pa ri Areópago, ri e nak'atal wi cäquimulij quib che chomanic, xquita' c'u che, xquibij: ¿A cuya' cäketamaj uj jas wa' we c'ac' tijonic ri' ri tajin cätzijoj la? ²⁰Are c'u cätzijoj la jule' tak tzij chke ri man ketam taj, cäkaj c'ut cäketamaj jas quel cubij ronojel wa' ri tajin cätzijoj la, —xecha che.

²¹Je' xquibij wa' rumal chi ri winak aj Atenas, xukuje' ri winak re niq'uiaj tinimit chic ri e c'o chila', xuwi xquitzucuj u taic jun c'ac' tzij, xukuje' u bixic jun chic ri xquita jawije' chi'.

²²Ri tat Pablo xtaq'ui ak'anok chquiwäch pa ri Areópago, xubij chque ri winak: Tata'ib aj Atenas, quinwilo chi sibalaj cäk'ijilan alak chque tak dios. ²³Je ri', rumal chi aretak tajin quinbinic, xinoc'ow chquiwäch tak ri c'olibal ri cäk'ijilan wi alak, xinrik c'u jun ta'bal tok'ob ri tz'ibtal wi we tzij ri' chuwäch: “Che ri Dios ri man etamta tä u wäch,” —cächa ri'. We Dios ri' ri cäk'ijilaj alak, ri man etam tä alak u wäch, are ri Are' ri quintzijoj in chech alak, —cächa chque.

²⁴Ri Dios ri banowinak ruwächulew, xukuje' ronojel ri c'o chuwäch, are wa' Rajaw ri cajulew. Man cäc'oji tä ri Are' pa jun ja ri xa banom cumal winak. ²⁵Man rajwaxic tä u to'ic cumal ri winak, man c'o tä c'u jas jun rajwaxic che. Are c'ut yo'winak ri ka c'aslemal nimalaj konojel, u yo'm ri cuxlab conojel ri c'o qui c'aslemal. Xukuje' u yo'm juntir ri cajwataj chke, —cächa'.

²⁶Chrij xa jun winak ri Dios xeresaj wi conojel qui wäch winak rech quec'oji cho ronojel ruwächulew. Xukuje' xuchomaj janipa' junab ri quec'asi'c, xukuje' jawije' ri quejeki wi, u c'utum c'u ronojel wa' chquiwäch. ²⁷Je' u banom wa' rech quetzucun che, pune xa cäquimalma' u rikic. Kas tzij c'ut man naj taj c'o wi ri Dios chke chkajujunal. ²⁸Rumal c'u ri Dios uj c'aslic, uj c'olic, cujxulic, cujpakic. Xquibij c'u jujun chque ri achijab ri e c'o uc' alak ri quebanow tak ri bix: “Konojel ri uj, uj ralc'ual ri Dios,” —xecha ri'. ²⁹We uj ralc'ual ri Dios, mäkachomaj ba' chi ri Dios are junam cuc' ri tiox re k'an puak, re sak puak, re abaj, ri

xa e banom cumal winak ri xak e are' e chomaninak wa'. ³⁰Ojer canok ri Dios xak xucuy ri qui mac ri winak rumal chi man xquich'ob taj jas ri tajin cäca'no. Are c'u ri cämïc cuya u bixic chque conojel ri winak pa ronojel tinimit chi cäquiq'uex canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic.

³¹Je ri', rumal chi ri Dios u chomam jun k'ij aretak cuk'at na tzij pa qui wi' conojel ri winak cho ruwächulew, jicom c'ut cuban na chque. Cuban c'u na wa' rumal ri Achi ri cha'tal rumal. Xuk'alajisaj c'u wa' chkawäch konojel aretak xuc'astajisaj wa' we Achi ri' chquixol ri cämïnakib, —xcha ri tat Pablo chque.

³²Aretak ri winak xquito chi ri tat Pablo cutzijoj chi quec'astaj na ri cämïnakib, jujun xa xquitze'j u wäch, niq'uijaj chic xquibij: Cäkaj cäkata chi na jumul ri xbitaj umal la pa jun k'ij chic, —xecha che.

³³Xel c'u bi ri tat Pablo chquixol. ³⁴E c'o c'u jujun winak ri xecojonic, xebe' c'u ruc' ri tat Pablo. Chquixol ri xecojonic c'o wi ri tat Dionisio. Are jun cuc' ri tata'ib ri cäquimulij quib pa ri Areópago. Xukuje' c'o jun ixok, Dámaris u bi'. E c'o chi c'u niq'uijaj chic ri xecojonic.

Ri tat Pablo que' pa ri tinimit Corinto

18 ¹Xel chi c'u bi ri tat Pablo pa ri tinimit Atenas, xe' pa ri tinimit Corinto. ²Chila' c'ut xurik jun achi aj Israel, Aquila u bi', ri cäpe pa Ponto. Ri tat Aquila rachi'l ri nan Priscila, ri rixokil, te' quieb oxib k'ij e elinak lok pa Italia, rumal chi ri tat Claudio César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, xtakan chque conojel ri winak aj Israel chi quebel bi pa ri tinimit Roma. Xopan c'u ri tat Pablo cuc' che qui ch'abexic. ³Junam c'u ru chac ri tat Pablo cuc' ri qui chac ri e are', xa je ri' xcanaj can na cuc'. Junam c'ut xechacunic, rumal chi ri qui chac ri tat Aquila, ri nan Priscila are qui banic carpa. ⁴Ronojel k'ij c'ut re uxlanem xe' ri tat Pablo pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Ruc' chuk'ab c'ut xutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque conojel ri e c'o chila'. E c'o winak aj Israel xukuje' winak ri man aj Israel taj ri xquicojo chi kas tzij ri cubij ri tat Pablo chque.

⁵Aretak c'ut xeopan ri tat Silas rachi'l ri a Timoteo pa ri tinimit Corinto, quelic lok pa Macedonia, ri tat Pablo kas xuya ru k'ij, xutij c'u u chuk'ab chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. Xuk'alajisaj c'u chquiwäch ri winak aj Israel chi kas tzij ri Jesús are wa' ri Cristo ri queye'm. ⁶Are c'u ri e are' xa xquic'ulelaj u wäch ru tzij ri tat Pablo, xquibij tak tzij ri man utz taj chrij. Ri tat Pablo xutota' ri ratz'iak chquiwäch chuc'utic chi quel bic, te c'u ri' xubij chque: Alak ajchak' mac we cäsach wäch alak. Ri in man c'o tä nu mac chech alak. Tzcämïc ri' quine' cuc' ri niq'uijaj winak chic ri man e aj Israel taj chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios chque, —xcha ri tat Pablo.

⁷Xel c'u bi ri tat Pablo pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, xe' cho rachoch jun tata' ri man aj Israel taj, Justo u bi',

ri cäk'ijilan che ri Dios. Ri are' xa chuxcut ri rachoch Dios quel wi. ⁸Ri tat Crispo, ri c'amal qui be ri winak pa ri rachoch Dios ri', xcojon ri are' che ri Kajaw Jesucristo, junam cuc' conojel ri e c'o pa rachoch. Xukuje' q'uia chque ri niq'uij winak chic aj Corinto, aretak xquita ru Lok' Pixab ri Dios, xecojonic, xban c'u qui kasna'. ⁹Xch'aw c'u ri Kajaw Jesucristo ruc' ri tat Pablo chak'ab pa jun achic', xubij che: iMaxej ba' awib! Chatakej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, maya can u banic wa'. ¹⁰In c'ut, in c'o awuc', man c'o tä c'u jun winak ri cäcowinic catuchapo, cuban c'äx chawe rumal chi e q'uia winak ri quecojon na chwe waral pa we tinimit ri', —xcha ri Jesús che ri tat Pablo.

¹¹Xa je ri' ri tat Pablo xcanaj na can jun junab ruc' niq'uij pa ri tinimit Corinto. Xeutijoj c'u ri winak che ru Lok' Pixab ri Dios.

¹²Pa tak ri k'ij ri cätakan ri nim k'atal tzij Galión puwi' ri Acaya, ri winak aj Israel xquiyac quib chrij ri tat Pablo, xquic'am c'u bi pa ri k'atbal tzij. ¹³Xquibij c'u che ri k'atal tzij: We achi ri' tajin cubij chque ri winak chi rajwaxic u k'ijilaxic ri Dios, ri man je' tä c'u u banic jas ri cubij ri ka pixab, —xecha che.

¹⁴Xa jubik' man xch'aw tä ri tat Pablo aretak ri tat Galión xubij chque ri winak aj Israel: We ta are jun c'äx o jun nimalaj mac ri xuban we achi ri', ri in quintatabej na jas ri cäbij alak, alak aj Israel. ¹⁵Xa ba' chquij tak tzij cäch'ojin wi alak, xa chquij tak winak, xa c'u chrij ri pixab alak. Chila ba' alak jas cäban alak che. Man cwaj taj quink'at tzij puwi' wa' we tajin cäbij alak ri', —xcha ri tat Galión chque ri winak aj Israel.

¹⁶Xeresaj c'u bi pa ri k'atbal tzij. ¹⁷Xepe c'u conojel ri winak aj Grecia, xquichap ri tat Sóstenes, ri c'amal qui be ri winak pa ri rachoch Dios, chila' c'ut sibalaj xquich'ay wi chuwäch ri nim k'atal tzij. Man xoc tä c'u il ri tat Galión pune je wa' xca'no.

Ri tat Pablo cätzelej pa ri tinimit Antioquía, te c'u ri' cuchaplej ru rox u binem chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios

¹⁸Q'uia k'ij c'ut xc'oji na ri tat Pablo pa ri tinimit Corinto. Te c'u ri' xeuya can ri kachalal, xuya bi rib pa barco, xe' pa Siria, rachi'l ri nan Priscila, xukuje' ri tat Aquila. C'o pa ri tinimit Cencrea. Mäjok quel bi pa ri barco, ri are' xresaj ronojel ru wi'. Retal c'u wa' chi c'o ri xuchil' che ri Dios ri tzrajwaxic cuban na. ¹⁹Aretak xeopan pa ri tinimit Éfeso, ri tat Pablo xeuya can ri nan Priscila, ri tat Aquila, xe' ri are' pa ri rachoch Dios, xuchap c'u tzij cuc' ri winak aj Israel ri cäquimulij wi quib chila'. ²⁰Ri e are' xquibochil' ri tat Pablo chi cäcanaj can na cuc' quieb oxib k'ij. Are c'u ri are' man xraj taj. ²¹Xeuya c'u canok, xubij can chque: Rajwaxic quinc'oji na pa ri tinimit Jerusalén che roc'owisaxic ri nimak'ij ri cäpetic. Quintzelej chi c'u na lok che ilic alak we are u rayinic ri Dios, —xcha can chque.

Xoc c'u bi pa jun barco, xel bi pa ri tinimit Éfeso. ²²Aretak xopan pa ri tinimit Cesarea, xe' pa Jerusalén, xuch'abej can ri kachalal cojonelab ri e c'o chila'. Te c'u ri' xe' pa ri tinimit Antioquía. ²³Xc'oji c'u na quieb oxib k'ij pa Antioquía, te c'u ri' xel bic, xeusolij tak ri tinimit re Galacia, re Frigia, xuya can anima' chque conojel ri cojonelab.

Ri tat Apolos cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Éfeso

²⁴Pa tak ri k'ij ri' xopan jun tata' aj Israel pa ri tinimit Éfeso. Ri tata' ri' Apolos u bi'. Ri are' jela' quel pa ri tinimit Alejandría. Sibalaj cāna'wic cāch'awic, xukuje' sibalaj retam ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. ²⁵Ri are' c'ut yo'm tijonic che chrij ri Kajaw Jesucristo chi rajwaxic ri cojonic che. Ruc' ronojel ranima' cātzijonic, jicom c'u cuban chutzijoxic jas ri xuban ri Jesús, pune ta ne xak xuwi retam ri kasna' ri xuban ri tat Juan.^x ²⁶Ri tat Apolos xuchaplej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios pa ri rachoch Dios, man cuxej tā rib. Aretak c'ut xquitatabej ri nan Priscila, ri tat Aquila, xquic'am bi pa u tuquiel wi, xquik'alajisaj c'u chuwäch jas ri kas tzij chrij ru beyal ri cojonic chrij ri Dios. ²⁷Aretak ri tat Apolos xuchomaj chi que' pa Acaya, ri cojonelab xetoban bi che, xquitz'ibaj bi jun wuj chque ri cojonelab ri e c'o pa Acaya rech utz u c'ulaxic cāca'no. Aretak xopan ri tat Apolos pa Acaya, sibalaj xeuto' ri winak ri e cojoninac chic rumal ru tok'ob ri Dios pa qui wi'. ²⁸Ruc' nimalaj chuk'ab ri tat Apolos xuk'alajisaj chquiwäch conojel ri winak chi man kas tzij taj ri cāquibij ri winak aj Israel. Ri e are' man jubik' taj xecowin che ri tat Apolos, rumal chi xuc'ut chquiwäch ri winak jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, chi ri Jesús are wa' ri Cristo ri queye'm.

Ri tat Pablo copan pa ri tinimit Éfeso

19 ¹Aretak ri tat Apolos c'o pa ri tinimit Corinto, ri tat Pablo xoc'ow pa tak ri alaj tak tinimit ri e c'o puwi' tak ri juyub, xopan c'u pa ri tinimit Éfeso. Chila' xeurik wi jujun cojonelab. ²Xuta' c'u chque we cojonelab ri', xubij: ¿A xkaj ri Lok'alaj Espíritu puwi' alak aretak xcojon alak? —xcha chque.

Ri e are' xech'awic, xquibij che: Man jubik' taj ka tom u tzijol wa' chi c'o jun Lok'alaj Espíritu, —xecha che.

³Ri tat Pablo xuta' chque, xubij: ¿Jas c'u u wäch kasna' ri banom chech alak? —xcha chque.

Ri e are' xech'awic, xquibij che: Are ri kasna' ri xuban ri tat Juan, —xecha che.

^x18:25 We tzij ri', "xuwi retam ri kasna' ri xuban ri tat Juan", are quieb oxib ri quel cubij. Waral c'ut are craj cubij chi mäja' retam jun jas cuban ri Lok'alaj Espíritu, coc pa ranima' jun aretak cācojon che ri Kajaw Jesús (Hechos 19:1-6).

⁴Ri tat Pablo xubij chque: Kas tzij ri tat Juan xuban qui kasna' ri winak ri xquiq'uex canima', xquiq'uex c'u qui chomanic. Xubij c'u chque ri winak chi rajwaxic quecojon na che ri Jun chic ri cäpetic, are c'u ri Jesús wa', ri Cristo, —xcha ri tat Pablo chque.

⁵Aretak xquita ri xubij, xban qui kasna' pa ru bi' ri Kajaw Jesús.

⁶Aretak ri tat Pablo xuya u k'ab pa qui wi', xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', xech'aw pa jule' tak ch'abal chic, xquitzijoj c'u ri tzij ri xeyi' chque rumal ri Dios. ⁷Craj e cablajuj achijab wa' chconojel.

⁸Ri tat Pablo, oxib ic' xutakej opanem pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, ri xutzijoj wi ru Lok' Pixab ri Dios, man cuxej tä c'u rib. Xucoj u chuk'ab che qui tzijobexic ri winak chrij ru takanic ri Dios, xukuje' chuc'utic chquiwäch chi are kas tzij ri tajin cubij chque. ⁹E c'o c'u jujun ri man xquita tä ri xubij rumal chi xa abajarinak ri canima'. Man xcaj taj xecojonc, xane xa c'äx xech'aw chrij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chquiwäch conojel ri winak. Xutas c'u rib ri tat Pablo chquij we winak ri', xeu'c'am bi ri cojonelab pa jun escuela rech jun tata', Tiranno u bi'. Chila' c'ut xeutijoj wi ronojel k'ij. ¹⁰Quieb junab je' xutakej u banic wa'. Je ri' chi conojel ri e c'o pa Asia, winak aj Israel xukuje' winak ri man e aj Israel taj, xquita ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri Kajaw Jesucristo. ¹¹Ri Dios c'ut xuban nimak tak cajmabal rumal ri tat Pablo. ¹²Je ri' chi ri su't, ri atz'iak ri cojom rumal ri tat Pablo, xequiya chquij ri qui cuerpo ri yawabib, xecunatajic, xukuje' e c'o yawabib ri xebel itzel tak espíritus chque.

¹³E c'o c'u jujun winak aj Israel ri xak xebinic, xequesaj itzel tak espíritus chque ri winak. Ri e are' xcaj xquicoj ru bi' ri Kajaw Jesús chubanic wa', xquibij c'u chque ri itzel tak espíritus: Pa ru bi' ri Jesús ri cutzijoj ri tat Pablo, cujtakan chiwe chi quixel bic, —xecha chque.

¹⁴Jujun ri xebanow wa' e are' ri wukub u c'ojol jun tata', Esceva u bi'. Ri tata' ri' are jun aj Israel, jun chque ri qui nimal sacerdotes. ¹⁵Aretak c'ut je' xca'no, ri itzel espíritu xubij chque: Wetam u wäch ri Jesús, xukuje' wetam jachin ri' ri tat Pablo, are c'u ri ix, çjachin c'u ri ix? — xcha chque.

¹⁶Ri achi c'ut ri c'o ri itzel espíritu che, ruc' nimalaj chuk'ab xuq'uiäk rib chquij. Xcowin c'u che qui ch'auquic conojel. Co xeuchapo, xuban q'uia u wäch c'äx chque, je ri' chi man c'o tä chi catz'iak chquij. Soctajinak chic xebel bi pa ri ja, xeanimaj c'u bic. ¹⁷Xquetamaj c'u wa' conojel ri winak ri e c'o pa ri tinimit Éfeso, winak aj Israel, xukuje' winak ri man aj Israel taj, je ri' chi xquixej quib conojel. Are c'u xquinimarisaj na u k'ij ri Kajaw Jesús.

¹⁸Xukuje' e q'uia chque ri winak ri xecojonc, xepetic, xquik'alajisaj jachique ri man utz taj ri ca'nom nabe. ¹⁹Xukuje' e q'uia chque ri winak ri nabe canok cäca'n ri itzinic, xquic'am lok ri qui wuj ri xquicojo,

xequiporoj c'u chquiwäch conojel ri winak. Aretak xcajilaj ri rajil tak ri wuj, xquilo chi are cawinak lajuj mil quetzales chronojel. ²⁰Rumal conojel tak wa' we cajmabal ri', xel u tzijol ru Lok' Pixab ri Dios pa ronojel tinimit, e q'uia c'u ri winak ri xecojonic.

²¹Te c'u ri' ri tat Pablo xuchomaj chi utz la' we que' che qui solixic tak ri tinimit re Macedonia, re Acaya, cutakej c'u ru be, copan pa ri tinimit Jerusalén. Xubij c'ut chi aretak cäto'taj pa Jerusalén, rajwaxic xukuje' chi que' pa ri tinimit Roma. ²²Xeutak c'u bi ri a Timoteo rachi'l ri tat Erasto, quieb chque ri quetoban ruc', rech quebe' pa Macedonia. Are c'u ri are' xc'oji na can quieb oxib k'ij pa Asia.

Ri winak cäquiyac quib chrij ri tat Pablo pa ri tinimit Éfeso

²³Pa tak ri k'ij ri' xchaptaj jun ch'oj chquixol ri winak pa ri tinimit Éfeso rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. ²⁴Are xchaptaj wa' rumal jun tata', Demetrio u bi'. We tata' ri' are jun ch'ayal ch'ich' ri cuban alaj tak ja re sak puak ri cäquesaj u wäch ri rachoch ri qui dios ri winak aj Éfeso, Diana u bi'. Cäquich'ac c'u nim puak ri achijab ri quechacun ruc'. ²⁵Ri tat Demetrio xeumulij c'u ri ajchaquib, xukuje' niq'uiaj achijab chic ri junam qui chac ruc', xubij chque: Etam alak chi nim jubik' ri tajin cäkach'ac chrij we chac ri'. ²⁶Quil ba' alak xukuje' cäta alak chi we achi ri', Pablo u bi', cubij chi ri tiox ri xa e banom cumal winak man e dios tä ri'. Man xuwi tä c'u ri winak pa Éfeso u cojom qui c'ux, xane xukuje' ne ri winak pa tak conojel ri tinimit ri e c'o pa Asia. ²⁷We ne man nim tä chi quil wi ri rachoch ri nimalaj dios Diana, cäsach c'u u wäch ri ka c'ay, are sibalaj c'äx wa'. Je ri' man cäyi' tä chi u k'ij we nimalaj dios ri' ri cäk'ijilax cumal conojel ri winak aj Asia, xukuje' cumal conojel ri winak cho ruwächulew, —xcha chque.

²⁸Aretak xquita wa' we tzij ri', sibalaj xpe coyowal, xquirak qui chi', xquibij: iNim u k'ij ri Diana ri qui dios ri aj Éfeso! —xecha'.

²⁹Conojel c'u ri winak pa ri tinimit xa xsach qui c'ux. Xak jun xquiyo', xebe' chquij ri tat Gayo, ri tat Aristarco. Quieb tata'ib wa' aj Macedonia e rachi'l ri tat Pablo. Xequicharchatej c'u bi pa ri c'olibal ri e nak'atal wi ri winak cäquimulij wi quib. ³⁰Ri tat Pablo, are ta xraj xoc bi cuc' rech queutzijobey ri winak, are c'u ri cojonelab xquik'atej. ³¹Xukuje' jujun tata'ib ri c'o qui takanic pa ri k'atbal tzij re Asia, ri e utz ruc' ri tat Pablo, xquitak u bixic che chi moc bi jela' chquixol ri winak. ³²Ri winak ri qui mulim quib xak xquirak qui chi', jun wi ri xquibij ri niq'uiaj, jun chi wi ri xquibij ri niq'uiaj chic, rumal chi xak xebel ch'uj. E q'uia chque ri man quetam taj jas che qui mulim quib. ³³C'o c'u jun achi aj Israel chila', Alejandro u bi'. Xesax c'u lok ri tata' ri' chquixol ri winak. Are ri ch'iquimim lok cumal ri winak aj Israel. E c'o c'u jujun xquibij che jas ri tajin cäbanic. Ri tat Alejandro xuyac ru k'ab chubixic chque chi mech'aw

chic. Are c'u craj cäquitzijobej ri winak che qui to'ic ri quieb tata'ib.

³⁴Aretak c'ut xquich'ob ri winak chi ri are jun achi aj Israel, conojel xquirak qui chi', xquibij: iNim u k'ij ri Diana, ri qui dios ri aj Éfeso! — xecha ri'.

³⁵Xpe c'u ri ajtz'ib re ri tinimit. Aretak xcowinic xubano chi ri winak cäquitatabej ri cubij, xubij chque: Alak ri', alak tata'ib aj Éfeso, conojel ri winak quetam chi we tinimit Éfeso c'o rekle'n chuchajixic ri rachoch ri nimalaj ka dios Diana, xukuje' ri abaj, ru wächbal ri are' ri xtzak lok chicaj. ³⁶Ketam c'ut chi man c'o tä jun ri mat retam wa'. iXak jun c'ol wi alak! C'o jas mäban alak ri mat cächomaj na alak ruc' utzil. ³⁷We achijab ri' ri c'amom alak lok, man c'o tä jas jun äwas ri ca'nom, man e yok'oninak tä c'u che ri ka dios ri Diana. ³⁸We ri tat Demetrio xukuje' ri quechacun ruc' quetam chi c'o jun c'äx ri u banom jun chque ri achijab ri', are qui patän ri k'atal tak tzij xukuje' ri k'atbal tak tzij ri e c'olic. Chila' je'quibij wi chquijujunal chubixic jachique ri c'o pa canima'. ³⁹We are jun chi wi ri caj alak, cuya' cäbij alak wa' aretak cäkamulij kib rech cäkachomaj wa' chnojimal. ⁴⁰Xibibal c'u wa' we cäbix chke chi xa cäkayac kib chquij ri quetakan pa ka wi' xa rumal ri xbantaj waral cämïc. Man c'o tä c'u jas cuya' cäkabij chque we cäta' chke jas u banic ri ch'oj ri' ri xbanic, —xcha'.

⁴¹Xuwi xbitaj wa' rumal ri ajtz'ib re ri tinimit, xubij chque ri winak: iXujto'taj ba! —cächa'. Oj alak cho ja, —xcha chque ri winak.

Ri Pablo que' pa Macedonia xukuje' pa Grecia

20 ¹Aretak xtäni wa' we ch'oj ri', ri tat Pablo xeusiq'uij ri cojonelab rech queupixbaj, cucu'bisaj qui c'ux. Te c'u ri' xeuch'abej canok, xe' c'u pa Macedonia. ²Xeuch'abej c'u ri kachalal ri e c'o pa tak ri tinimit ri xoc'ow wi. Xak je ri' sibalaj xuya anima' chque ri cojonelab. Te c'u ri' xopan ri are' pa Grecia. ³Oxib ic' xc'oji na chila'. Xak jubik' man xoc tä ri are' pa barco rech que' pa Siria aretak xuto chi ri winak aj Israel tajin cäquichomaj u banic c'äx che. Rumal wa' xuchomaj chi utz na cätzelej chrakan, coc'ow chi na jumul pa Macedonia. ⁴Xachi'lax c'u bi rumal ri tat Sópater aj Berea, ri tat Aristarco, ri tat Segundo aj Tesalónica, ri tat Gayo aj Derbe, ri a Timoteo, xukuje' niq'uij cojonelab aj Asia, ri tat Tíquico, xukuje' ri tat Trófimo. ⁵We kachalal ri' xenabejic, xujqueyey c'u pa ri tinimit Troas. ⁶Are c'u ri uj, aretak xoc'ow ri nimak'ij re ri cxlan wa ri man cäyi' tä ch'äm ruc', xujel bi pa ri tinimit Filipos pa barco. Oc'owinak chi c'u job k'ij, xekarika pa ri tinimit Troas. Wukub k'ij c'ut xujcanaj na can chila'.

Waral cubij wi ri xuban ri tat Pablo pa ri tinimit Troas

⁷Pa ri nabe k'ij re ri semana xkamulij kib rech cujwi' junam, cäkatij c'u ri wa natabal re ru cämical ri Kajaw Jesús. Are c'u ri tat Pablo xeutzijoj

ru Lok' Pixab ri Dios chque ri cojonelab. Rajwaxic c'ut chi ri tat Pablo quel bi chila' chucab k'ij. Rumal ri' naj xtzijon na c'ä xurik na ri niq'uiaj ak'ab. ⁸Are pa ri u rox wik ja ka mulim wi kib. Chila' c'ut e c'o q'uia chäj tzijtalic. ⁹C'o c'u jun ala, Eutico u bi', t'uyul pa ri wenta'n. Ri ala sibalaj c'äx u waram, xtzak c'u lok pulew tzpa ru rox wik ja, cäminak chic xyaquic. ¹⁰Xkaj c'u lok ri tat Pablo, xjupi' puwi' ri ala, xulak'puj, te c'u ri' xubij chque ri kachalal: Mäxej ib alak, kachalal, are c'asal chic ri ala, — xcha chque.

¹¹Ri tat Pablo xpaki chi jumul pa ri ja, xupir ri wa, junam xwi' ri are' cuc' ri cojonelab. Xutakej c'u tzijonem c'ä xsakir na. Te c'u ri' xel bi chila'. ¹²Are c'u ri ala c'asal chic xquic'am bic. Conojel c'ut sibalaj quequicot chic.

Ri tat Pablo quel bi pa ri tinimit Troas, copan c'u pa ri tinimit Mileto

¹³Ri uj xujnabejic, xuje' pa barco, xujopan pa ri tinimit Asón. Jela' xuje' wi rech cäkarik ri tat Pablo, xoc c'u bi kuc' pa ri barco chila'. Je ri' xka'no rumal chi ri tat Pablo xuchomaj chi que' chrakan pa Asón. ¹⁴Aretak xkarik kib ruc' ri tat Pablo, xoc ri are' kuc' pa ri barco. Junam chic xuje' pa ri tinimit Mitilene. ¹⁵Pa barco xujel chi na bi chila', xkatakej c'u ri ka be. Chucab k'ij c'ut xujopan chuwäch ri Quío. Che ri jun k'ij chic xujopan pa ri tinimit Samos chi' ri mar. Xujuxlan c'u pa ri tinimit Trogilio, te c'u ri', chucab k'ij, xujopan pa ri tinimit Mileto. ¹⁶Je ri' xka'no rumal chi ri tat Pablo xuchomaj chi man coc'ow tä pa ri tinimit Éfeso rech man cäbeytaj tä pa Asia. Are c'u craj copan chanim pa ri tinimit Jerusalén we cäcowinic rech cäroc'owisaj ri nimak'ij re Pentecostés chila'.

Ri tat Pablo cätzijon cuc' ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab aj Éfeso

¹⁷Aretak uj c'o chi pa ri tinimit Mileto, ri tat Pablo xtakan che qui siq'uixic ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Éfeso. ¹⁸Aretak xeopanic, xubij chque: Kachalal, etam alak jas ri nu c'aslemal kas pa ri nabe k'ij ri xinul uc' alak waral pa Asia. ¹⁹Ronojel k'ij ri xinc'oji uc' alak xinpatänij ri Kajaw Jesús, man xinnimarisaj tä wib. Ruc' tak ok'ej xinban ri nu chac uc' alak, xukuje' xinrik q'uia u wäch c'äxc'ol ri xepe chwij rumal ronojel ri xca'n ri winak aj Israel chwe. ²⁰Pune je ri', man xinya tä can u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios chech alak, xukuje' ronojel u wäch tijonic ri cajwataj chech alak rech cärik alak ri utzil. Xane xintzijojo wa' chuwäch alak cho tak ri achoch alak, xukuje' chquiwäch conojel ri niq'uiaj winak. ²¹Xinbij chque ri winak aj Israel, xukuje' ri niq'uiaj winak chic chi rajwaxic cäquiq'uex canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic cho ri Dios, xukuje' cäquiya can ri qui mac, quecojon c'u che ri Kajaw Jesucristo. ²²Cämíc c'ut quine' pa ri tinimit

Jerusalén. Rajwaxic c'ut quinniman che ri Lok'alaj Espíritu ri takowinak wa' chwe. Man wetam tä c'ut jas ri cäban na chwe chila'. ²³Xuwi wetam jas ri u bim ri Lok'alaj Espíritu chwe pa tak conojel ri tinimit ri quine' wi, chi quincosax na pa che', sibalaj quinrik na c'äx. ²⁴Man c'o tä c'u jun chque we c'äxc'ol ri' ri quincoc il rumal. Xukuje' ne ri nu c'aslemal man are tä kas nim quincwil wi. Are cwaj quinq'uis ri nu chac ri nu takem rech quinopan pa ri q'uisbal re ri nu c'aslemal ruc' quicotem. Cwaj c'ut quinq'uis u banic ri yo'm pa nu k'ab rumal ri Kajaw Jesús. Are wa' ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak, quincij chque chi ri Dios sibalaj curayij cutok'obisaj na qui wäch nimalaj conojel, —cächa ri tat Pablo.

²⁵Cämïc c'ut kas wetam chi man c'o tä jun chech alak, ri nu tzijom ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio che chrij ru takanic ri Dios, ri cäril chi na jumul nu wäch. ²⁶Rumal ri' quincij chech alak pa we k'ij cämïc chi ri in man c'o tä nu mac che jachin jun chech alak we cäsach u wäch. ²⁷Je ri', rumal chi xinya u bixic chech alak ronojel ri u chomam ri Dios pa ka wi'. Man c'o tä jas jun u wäch tijonic ri mat xinya chech alak. ²⁸Chajij ba' ib alak, chechajij c'u alak ri kachalal cojonelab. Cojom c'u alak che c'amal tak qui be rech quechajij alak conojel ri kachalal ri e cojoninac che ri Kajaw Jesús. Xcäm c'u ri Are' cho ri cruz, xuya c'u ru quiqu'uel rech cäquirik ru tobanic ri Dios. ²⁹Wetam c'ut chi aretak in elinak chi bi uc' alak, quepe na achijab ri cäca'n na c'äx chque ri kachalal cojonelab, je' ta ne e c'a'nalaj tak utiw wa' ri quequitij tak ri chij. ³⁰Quec'oji c'u na jujun achijab, banal tak tzij, xol alak, ri quequitijoj ri winak che ri man kas tzij taj chuq'uexwäch ri kas tzij rech quebe' ri cojonelab cuc'. ³¹iChila ba' alak wa', che'asc'at alak! Chna'taj chech alak chi oxib junab, chi pak'ij chi chak'ab, man xintäni tä che pixbexic alak chjujunal alak ruc' tak ok'ej, —cächa chque.

³²Are c'u ri cämïc, kachalal, quincijach can alak pu k'ab ri Dios rech man cäsach tä chech alak ru Lok' Pixab ri Dios ri cuc'ut chkawäch chi sibalaj nim ru tok'ob ri Are' pa ka wi'. We tzij ri' cäcowinic cubano chi cäc'oji chuk'ab alak, xukuje' cubano chi cärik alak ri echbal alak junam cuc' conojel ri e rech ri Dios. ³³Man are tä sak puak, man are tä k'än puak, man are tä atz'iak rech jachin chech alak nu rayim u wäch. ³⁴Kas etam alak chi xinchacun chuch'aquic ronojel ri xajwataj chwe, xukuje' ri xajwataj chque ri e c'o wuc'. ³⁵Pa ronojel ri nu tijonic nu c'utum chuwäch alak chi rajwaxic cujchacuníc chuch'aquic ri cajwataj chke, rech xukuje' cujcowinic quekato' ri c'o qui rajwaxic. Xinna'taj chech alak ru tzij ri Kajaw Jesús ri cubij: “Are utz na re ri winak ri c'o cusipaj che jun chic chuwäch ri jun ri xak xuwi cuc'amo,” —cächa', —xcha ri tat Pablo chque.

³⁶Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, xxuqui'c, xuban orar junam cuc' conojel. ³⁷Conojel c'ut xebok'ic, xquiq'uiäk quib chukul ri tat

Pablo, xquitz'umaj. ³⁸Sibalaj xebisonic rumal ri xubij chque chi man c'o tä chi jumul ri cäquil na u wäch. Xcachi'laj c'u bic, xequijacha can chi' ri mar jawije' c'o wi ri barco.

Ri tat Pablo que' pa ri tinimit Jerusalén

21 ¹Aretak xekaya can ri kachalal, xujoc pa ri barco, jicom xuje' pa Cos. Chucab k'ij chic xujk'ax pa Rodas, te c'u ri' xuje' pa ri tinimit Pátara. ²Xkarik c'u jun barco pa Pátara ri que' pa Fenicia, xujoc c'u chupam, xkatakej c'u ri ka be. ³Aretak xujk'ax pa ri mar, xkil apan ri Chipre, xkaya c'u can pa ri ka mox, xkatakej ri ka be, xujopan pa Siria. Xujoc'ow c'u na pa ri tinimit Tiro rumal chi ri barco xuya na can eka'n chila'. ⁴Xekarik jujun cojonelab chila', xa je ri' xujcanaj can wukub k'ij cuc'. C'o c'u ri xk'alajisax chquiwäch ri cojonelab rumal ri Lok'alaj Espíritu rech cäquibij che ri tat Pablo chi me' pa ri tinimit Jerusalén. ⁵Aretak xtz'akat ri wukub k'ij cuc' ri cojonelab, xujel bi pa ri tinimit Tiro. Conojel ri cojonelab, ri achijab cachi'l ri quixokil, xukuje' ri calc'ual xuje'quijacha canok. Aretak xujopan chi' ri mar xujxuqui'c, xka'n orar. ⁶Te c'u ri' xkajach kib. Xekach'abej can ri kachalal, te ri' xujoc pa ri barco, are c'u ri e are' xetzelej can cho cachoch.

⁷Ri uj xkatakej ri ka be pa ri mar, kelic lok pa ri tinimit Tiro, xujopan pa ri tinimit Tolemaida. Xkayala rutzil qui wäch ri kachalal ri e c'o chila', xujcanaj c'u na jun k'ij cuc'. ⁸Chucab k'ij chic xujel bi pa Tolemaida, ri tat Pablo xukuje' ri uj, ri uj rachi'l, xuje' pa ri tinimit Cesarea. Chila' c'ut xuje' cho rachoch ri tat Felipe, tzijol re ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Ri are' c'ut are jun chque ri wukub diáconos ri xecha' nabe pa Jerusalén.⁹ ⁹Ri tat Felipe, e c'o quiejeb u mia'l ri man e c'ulan taj. We alitomab ri' tajin cäquik'alajisaj ri tzij ri yo'm chque rumal ri Dios. ¹⁰Ya xque' quieb oxib k'ij ri uj c'o chila', aretak xopan jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri petinak pa Judea, Agabo u bi'. ¹¹Ri are' xopan che ka ch'abexic, xuc'am c'u ru pas ri tat Pablo, xuxim ri rakan xukuje' ru k'ab chbil rib, xubij: Ri Lok'alaj Espíritu cubij chi aretak copan ri ajchak'el we pas ri' pa ri tinimit Jerusalén, je wa' cäca'n na ri winak aj Israel chuyutic. Te ri' cäquijach na pa qui k'ab ri niq'uiaj winak chic, ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Agabo.

¹²Aretak xkata wa' we tzij ri', ri uj xukuje' ri winak aj Cesarea ri e c'o kuc' xkabocho'i'j ri tat Pablo chi man que' tä ri' pa Jerusalén. ¹³Are c'u ri tat Pablo xch'awic, xubij chke: ¿Jas che cok' alak, cäya alak nimalaj bis che ri wanima'? Ri in nu yo'm wib, man xuwi taj chi quinyutic, xane xukuje' chi quincämisax chila' pa ri tinimit Jerusalén rumal rech ri Kajaw Jesús, —xcha chque.

⁹ 21:8 Ri “wukub diáconos”: Chawila' wa' pa Hechos 6:1-6.

¹⁴Rumal c'u chi man xujcowin taj xkak'atej, xak xkaya can chi je ri', xkabij c'ut: iChubana ba' ru rayinic ri Dios puwi' la! —xujcha che.

¹⁵Oc'owinak c'u quieb oxib k'ij, xka'n c'u u banic ri jastak ke. Te c'u ri' xuje' pa ri tinimit Jerusalén. ¹⁶Xujcachi'laj c'u bi jujun cojonelab aj Cesarea. Jun chque ri cojonelab are jun tata' aj Chipre, Mnasón u bi'. Tzojer lok we tata' ri' are cojonel. Ruc' c'u ri are' ka chomam cujcanaj wi canok.

Ri tat Pablo copan cho rachoch ri tat Jacobo

¹⁷Aretak xujopan pa ri tinimit Jerusalén, xujquic'ulaj ri kachalal, sibalaj xequicot kuc'. ¹⁸Chucab k'ij xe' ri tat Pablo kuc', xuje' c'u chuch'abexic ri tat Jacobo. Qui mulim c'u quib conojel ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab chila'. ¹⁹Ri tat Pablo xuya rutzil qui wäch conojel, te c'u ri' xutzijoj na ronojel jas ru banom ri Dios chquixol ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj rumal ri chac ru banom cuc'. ²⁰Aretak ri e are' xquita ri xubij, xquiya u k'ij ri Dios. Xquibij c'u che ri tat Pablo: Je', kachalal. Pune ta ne je ri', e q'uia mil winak aj Israel ri e cojoninak. Ri e are' c'ut cäquibij chi tzrajwaxic wi cäkatakej u banic ri cubij ru Pixab ri Moisés, —quecha'. ²¹Bim c'u chque we winak ri' chi ri lal tajin quetijoj la conojel ri winak aj Israel ri e c'o chquixol ri niq'uiaj winak chic chi ya man rajwaxic tä chic queniman che ri xtakan wi ri ka mam Moisés. Xukuje' cäquibij chi cäbij la chque chi man rajwaxic taj coc ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo ri qui c'ojol, xukuje' chi man rajwaxic tä cäca'no jas ri uj nak'atal wi. ²²¿Jas ta c'u lo cäca'no? Cäquimulij c'u na quib ri winak aretak cäquito chi lal ulinak. ²³Are utz na we cäban la ri cäkabij che la: E c'o kuc' uj quiejeb achijab ri cäca'n na jas ri xquichi'l'j u banic cho ri Dios. ²⁴Chec'ama bi la we achijab ri' uc' la, aretak cäquesaj ri äwas chquij ri e are', bana la ri e la junam cuc'. Chya la ri puak ri rajwaxic chque rech quecowinic cäquisocaj na ri qui wi'. Je ri' conojel cäquil na chi man kas tzij tä ri' ri cäbix chij la, xane ri lal xukuje' cänimaj la ri cubij ru Pixab ri Moisés. ²⁵Are c'u ri winak ri man e aj Israel taj ri e cojoninak, c'o wuj ka tz'ibam bi chque, ka bim bic chi man quebec tä il, xane xak xuwi rajwaxic chi man cäquitij tä ri ti'l'j ri yo'm chquiwäch tak tiox ri xa e banom cumal winak, chi man cäquitij tä quic', chi man cäquitij tä ri qui ti'l'jol awaj ri e jitz'am che qui cämisaxic, xukuje' chi man cäca'n tä que jas ri cäca'n ri tz'l' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, —xecha che ri tat Pablo.

Cäquiyac quib ri winak chrif ri tat Pablo, cächap cumal, cäch'ayic

²⁶Xpe c'u ri tat Pablo, xeuc'am bi ri quiejeb achijab ruc'. Chucab k'ij xresaj ri äwas chrif junam cuc', te c'u ri' xoc pa ri nimalaj rachoch Dios chubixic chque janipa' k'ij craj na che resaxic ri äwas chquij, aretak chquijujunal cäquiya ri rajwaxic cäsipax cho ri Dios.

²⁷Aretak c'ut xa jubik' craj chi cätz'akat ri wukub k'ij, e c'o jujun winak aj Israel ri e petinak pa Asia ri xquil ri tat Pablo c'o pa ri nimalaj rachoch Dios. Xequimulij ri winak, xquisach qui c'ux, xak jun xquiyo' xebe' chrij ri are!. ²⁸Xquirak qui chi', xquibij: iTata'ib aj Israel! iChujto' alak! Are achi wa' ri cäbin pa conojel tak ri tinimit. Cuya tijonic chque ri winak, cubij ri man utz taj chquij ri ka winakil, chrij ru Pixab ri Moisés, xukuje' chrij we lok'alaj ja ri!. E u c'amom c'u bi jujun winak aj Grecia ri man e ka winakil taj pa ri nimalaj rachoch Dios, u banom ri äwas u banic pa we lok'alaj c'olibal ri!, —xecha'.

²⁹Je' xquibij wa' rumal chi quilom ri tat Pablo c'o pa ri tinimit Jerusalén, rachi'l ri tat Tróximo aj Éfeso. Xquichomaj c'ut chi xuc'am bi ri are' pa ri nimalaj rachoch Dios.

³⁰Conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén xebel ch'uj. Aninak xquimulij quib, xquichap ri tat Pablo, xquicharchatej lok chupam ri nimalaj rachoch Dios, xequitz'apij c'u can ri porta. ³¹Tajin cäquitzucuj jas cäca'no chucämisaxic aretak xyi' u bixic che ri tata', ri qui nimal ri soldados aj Roma, chi conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén tajin quebel ch'uj, sachinak c'u qui c'ux. ³²Ri nim takanel ri' xeumulij jujun u soldados, xukuje' jujun chque ri qui nimal tak ri soldados, sibalaj aninak xebe' jela' jawije' e c'o wi ri winak. Aretak ri winak xquil ri nim takanel e rachi'l ru soldados, xquitanaba' u ch'ayic ri tat Pablo. ³³Xpe c'u ri tata' ri' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xe'c, xuchap ri tat Pablo. Te c'u ri' xtakan chuyutic ruc' quieb ximibal re ch'ich'. Xuta' c'u chque ri winak jachin ri tat Pablo, xukuje' jas ru mac. ³⁴Are c'u ri winak cäquirak qui chi', jun wi ri cäquibij ri niq'uiaj, jun chi wi ri cäquibij ri niq'uiaj chic. Ri tata' man xcowin tä chuch'obic jas ri xc'ulmatajic rumal chi ri winak xak cäquirak qui chi'. Je ri' xtakan chuc'amic bi ri tat Pablo pa ri ja ri e jekel wi ri soldados. ³⁵Aretak xeopan cho ri gradas rech ri ja, ri soldados ri qui c'amom bi ri tat Pablo xajwataj na xquitelej, xquipakaba', rumal chi conojel ri winak sibalaj quech'iquimij quib. ³⁶Conojel c'u ri winak ri e teren chquij cäquirak qui chi', cäquibij: iChcämisaxok! —quecha'.

Ri tat Pablo queuch'abej ri winak chuto'ic rib

³⁷Aretak tajin cäc'am bi ri tat Pablo chupam ri ja ri e jekel wi ri soldados, ri are' xuta' che ri tata' ri cätakan pa qui wi', xubij che: ¿A cuya' quintzijon jun rat uc' la? —xcha che.

Ri tata' xuta' che, xubij: ¿A awetam catch'aw pa ch'abal griego? —cächa!. ³⁸¿A mat at ri' ri jun achi aj Egipto, ri xque' quieb oxib k'ij wa' xuyac rib chrij ri k'atbal tzij, te c'u ri' xeumulij quiejeb mil achijab cämisanelab, xeuc'am c'u bi pa ri juyub ri cätz'inowic? —xcha che.

³⁹Xubij c'u ri tat Pablo che: Ri in, in jun chque ri winak aj Israel, xil c'u nu wäch pa Tarso, jun tinimit wa' re Cilicia ri nim u banic. Jela' c'ut

quinel wi. Quinta' jun tok'ob che la chi cäya la chwe chi queinch'abej ri winak, —xcha ri tat Pablo che.

⁴Ri tata' xuya' che chi cäch'awic. Ri tat Pablo xtaq'ui puwi' tak ri gradas, xuyac ru k'ab chquiwäch ri winak chubixic chque chi mech'aw chic. Aretak xetäni ri winak, ri tat Pablo xeuch'abej pa ri ch'abal hebreo, xubij:

22 ¹Lok'alaj tak kachalal, alak c'amal tak ka be, tampe alak ri quinbij chuwäch alak chuto'ic wib, —cächa chque ri winak.

²Aretak ri winak xquito chi ri tat Pablo queuch'abej pa ch'abal hebreo, xak jun xec'oji wi, xquitatabej na ri cubij. Cubij c'u ri tat Pablo chque: ³Ri in, in winakil alak, in aj Israel. Xil nu wäch pa Tarso, tinimit wa' re Cilicia. Waral c'ut pa Jerusalén xinq'uiy wi. Kas utz nu tijoxic xban rumal ri nim tata' Gamaliel che ri qui pixab ri ka mam ojer. Amak'el ronojel k'ij xintij nu chuk'ab chupatänixic ri Dios, jas ri cäban alak, onojel alak cämich. ⁴Nabe canok ri in xinban na c'äx chque conojel ri e cojoninak che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xintzucuj c'u qui cämisaxic. Xeinchap achijab, ixokib, xeincoj c'u pa che'. ⁵Ri qui nimal sacerdotes xukuje' conojel ri qui nimakil ri winak quecowinic cäquik'alajisaj chi are ri kas tzij. Ri e are' xquiya bi jujun tak wuj chwe, tz'ibam wa' chque ri kachalal aj Israel ri e c'o pa ri tinimit Damasco. Xak je ri' xine' pa Damasco che qui tzucuxic ri cojonelab rech queinchapo, queinc'am lok waral pa Jerusalén, chuc'äjisaxic qui wäch, —xcha ri tat Pablo chque.

Ri tat Pablo cutzijoj jas xubano aretak xcojon che ri Cristo

⁶Benam c'u we pa ri be, opanem quinban pa ri tinimit Damasco, kas pa ri niq'uiaj k'ij, xak te'talic c'ut xtunun jun nimalaj sakil chwij ri xpe chicaj. ⁷Xintzak pulew, te c'u ri' xinto c'o Jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij chwe: “Saulo, Saulo, ¿jas che caban we nimalaj c'äx ri' chwe?” —xcha'. ⁸Ri in c'ut xinbij che: “¿Jachin ri lal, Tat?” —xincha che. Ri Are' xubij chwe: “In ri' ri Jesús aj Nazaret. Ri c'äx ri tajin cabano, are chwe In tajin caban wi wa',” —xcha'. ⁹Ri e c'o wuc' xquil ri sakil, sibalaj c'u xquixej quib. Man xquita tä c'u ru ch'abal ri Jun ri tajin cäch'aw wuc'. ¹⁰Ri in c'ut xinbij: “Tat, ¿jas caj la chi quinbano?” —xincha che. Xubij c'u ri Kajaw Jesús chwe: “Chatwalijok, chatakej ri a be pa ri tinimit Damasco. Chila' c'ut cäbix wi na chawe jas ri rajwaxic cabano,” —xcha chwe. ¹¹Man xincowin tä c'ut xinca'yic rumal ri sakil, ri sibalaj cäjuluwic. Rumal ri' xa xinyukex bi che ri nu k'ab cumal ri wachi'l, xinquic'am bi pa Damasco, —cächa'.

¹²C'o c'u jun tata' chila', Ananías u bi'. Ri are' sibalaj cäcojon che ri Dios, cunimaj c'u ru Pixab ri Moisés. Conojel ri winak aj Israel ri e c'o chila' pa Damasco cäquibij chi sibalaj utz we tata' ri'. ¹³We tata' ri' xopan che nu ch'abexic, xubij c'u chwe: “Wachalal Saulo, chca'y chi na la

jumul chic,” —xcha chwe. Chanim c'ut xutzir ri nu wak'äch, xincowinic xinka'yic, xinwil c'u ri tata'. ¹⁴Xubij c'u ri tata' chwe: “Cha'tal la rumal ri qui Dios ri ka mam ojer rech quetamaj la jas ru rayinic, xukuje' rech quetamaj la u wäch ri Jicomalaj Patänil re ri Dios, xukuje' rech cäta la ri kas u ch'abal ri Are'. ¹⁵Coc c'u na la che k'alajisal re ri Are' chquiwäch ri winak, cätzijoj na la ronojel ri tom la, xukuje' ri ilom la. ¹⁶¿Jas ta ne ri queyej na la? ¡Jo' ba'! Walij la, chban kasna' la, cu'ba c'ux la chrij ri Kajaw Jesús, ta' la tok'ob che rech cäsachtaj ri mac la, cuban c'u ch'ajch'oj ri anima' la,” —xcha chwe, —xcha ri apóstol Pablo.

**Ri tat Pablo cutzijoj ri xubano aretak xtak bi chutzijoxic ru
Lok' Pixab ri Dios chque ri winak ri man e aj Israel taj**

¹⁷Ri tat Pablo xutakej tzijonem, cubij: Aretak xintzelej lok pa we tinimit Jerusalén, xine' c'u pa ri nimalaj rachoch Dios. Tajin quinban orar chila', c'o c'u ri xuc'ut ri Dios chnuwäch. ¹⁸Xinwil ri Kajaw Jesús, xubij c'u chwe: “Chacowij, chatel bi chanim waral pa Jerusalén, rumal chi ri winak ri e c'o waral man cäquicoj tä na ri cabij chwij in,” —xcha chwe. ¹⁹Ri in c'ut xinbij che: “Kajaw, ri e are' quetam chi nabe canok ri in xine' pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, xeinchap conojel ri quecojon che la, xeincoj pa che', xukuje' xeinch'ayo. ²⁰Aretak c'ut tajin cäquicämisaj ri tat Esteban ri patänil e la, ri cäk'alajisan chij la, ri in, in c'o cuc'. Sibalaj utz c'ut xinwilo chi cäcämisaxic, xinchajij c'u ri qui k'u' ri tajin quecämisan che,” —xinha che. ²¹Ri Kajaw Jesús xubij chwe: “Jat, rumal chi rajwaxic catintak bi naj cuc' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj,” —xcha ri Are' chwe, —xcha ri tat Pablo chque ri winak.

Ri tat Pablo c'o pu k'ab ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados

²²Xuwi chi c'u wa' we tzij ri' xquita ri winak chuchi' ri tat Pablo, xquichap c'u u rakic qui chi', xquibij: ¡Chcämisax we achi ri'! ¡Man ya'tal tä che chi cäc'asi na! —xecha ri winak.

²³Xquitakej c'u u rakic qui chi', xquirokij ri qui k'u' cho ri ulew, xquijopij ulew chicaj. (Je' xka'no chuc'utic chi sibalaj nim ri coyowal, man cäkaj tä c'u chquiwäch ri tajin cubij ri tat Pablo.) ²⁴Ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xuya takanic chi cocsax ri tat Pablo pa ri ja ri e jekel wi ri soldados, xukuje' xuya takanic chi co cäch'ayic, te c'u ri' cäc'ot u chi' rech cubij jas che ri winak cäquirak qui chi' chrij. ²⁵Aretak c'ut yutum chic ri are' rech cäquich'ayo, xubij ri tat Pablo che ri qui nimal soldados ri tac'al chila' che quilic: ¿A ya'tal chech alak cäch'ay alak jun achi ri jun cuc' ri winak aj Roma^z we ta mat k'atom tzij puwi' nabe? —xcha che.

^z 22:25 Ri tat Pablo are jun aj Roma rumal chi xil u wäch pa ri tinimit Tarso, ri quetakan wi ri winak aj Roma. Are xukuje' jun aj Israel rumal chi ru tat, ru nan e are' aj Israel.

²⁶Aretak ri tata' ri' xuta ri xubij ri tat Pablo, xe'c, xubij che ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados: ¿Jas ta c'u lo ri tajin cäban la che we achi ri'? Ri are' are jun cuc' ri winak aj Roma, —xcha che.

²⁷Ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xe' ruc' ri tat Pablo, xuta' che, xubij: ¿A kas tzij chi at jun cuc' ri winak aj Roma? —xcha che.

Ri tat Pablo xubij: Je', kas tzij, —xcha che.

²⁸Ri nim takanel xubij che ri tat Pablo: Ri in xintoj nimalaj puak rech quinoc che jun chque ri winak aj Roma, —xcha che.

Ri tat Pablo xch'awic, xubij: Ri in, in jun chque rumal chi je' nu banic wa' xil nu wäch, —xcha che.

²⁹Chanim ri soldados ri xa jubik' man xquich'ay ri tat Pablo xebel ruc', xquiya canok. Are c'u ri nim tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, aretak xretamaj chi ri tat Pablo are jun cuc' ri winak aj Roma, sibalaj xuxej rib chi xtakan chuyutic rech cäch'ayic.

Ri tat Pablo cäyi' chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel

³⁰Ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xraj xretamaj jas ri kas u mac ri tat Pablo ri tajin cäquibij ri winak aj Israel chrij. Xak je ri' chucab k'ij xresaj ri ximibal re ch'ich' che ri tat Pablo, te c'u ri' xtakan che qui mulixic ri qui nimakil ri sacerdotes aj Israel, xukuje' conojel ri qui nimakil ri winak. Xresaj c'u lok ri tat Pablo, xutac'aba chquiwäch.

23 ¹Ri tat Pablo co xca'y chque ri qui nimakil ri winak, xubij: Kachalal, ri in quinna' pa ri wanima' chi man c'o tä etzelal nu banom pa ri nu c'aslemal cho ri Dios petinak lok, —xcha chque.

²Are c'u ri tat Ananías, ri qui nimal sacerdotes, xuya takanic chque ri winak ri e c'o chuxcut ri tat Pablo chi cäquich'ay pu chi' ruc' ri qui k'ab. ³Ri tat Pablo xch'awic, xubij che ri tat Ananías: iKas tzij are ri Dios cäch'ayow na la! iRi lal xak quieb wäch la! Ri lal t'uuyul la chila' rech cäk'at la tzij je' jas ri cubij ri Pixab. ¿Jas lo wa' ri cäban la, cätakan c'u la che nu ch'ayic? ¿A mat cäniman la che ri cubij ri Pixab? —xcha che.

⁴Ri achijab ri e c'o chunakaj ri tat Pablo xquibij che: ¿A je' cabano chuch'abexic ri qui nimal sacerdotes rech ri Dios? —xecha che.

⁵Ri tat Pablo xubij: Kachalal, man wetam taj chi are ri qui nimal sacerdotes. Cubij c'u pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Mabij ri man utz taj chrij ri jun ri cätakan puwi' ra tinimit,” —cächa', —xcha chque.

⁶Ri tat Pablo xrilo chi jujun chque ri qui nimakil ri winak ri e c'olic, e are' jun cuc' ri tata'ib saduceos, ri niq'uiay chic e are' jun cuc' ri tata'ib fariseos. Rumal ri' co xch'awic, xubij chquiwäch ri qui nimakil ri winak: Kachalal, ri in, in fariseo, in u c'ojol jun fariseo. Tajin c'u cäk'at tzij pa nu wi' rumal chi quincujo chi quec'astaj na ri cäminakib, cu'l c'u nu c'ux chrij wa', —xcha chque.

⁷Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, ri tata'ib fariseos, ri tata'ib saduceos xquichap u chomalaxic quib, xech'ojinic. Je ri' chi ri

winak ri qui mulim quib xuban quieb qui chomanic, xquitasala quib. ⁸Je' xca'n wa' rumal chi ri tata'ib saduceos man cäquicoj taj chi quec'astaj na ri cäminakib, man cäquicoj taj chi e c'o ángeles, chi e c'o espíritus. Je wa' ri qui tijonic ri e are'. Are c'u ri tata'ib fariseos cäquicojo chi quec'astaj na ri cäminakib, xukuje' chi e c'o ángeles, chi e c'o espíritus. Je ri' ri qui tijonic ri e are'. ⁹Conojel c'ut, co na xquirak qui chi'. Xewalij c'u jujun chque ri tijonelab re ri Pixab ri e jun cuc' ri tata'ib fariseos, xquibij: We achi ri' man c'o tä jun mac u banom. We ne jun espíritu, we ne jun ángel xuch'abej, mäkak'atej ne u wäch ri cuban ri Dios, —xecha'.

¹⁰Sibalaj c'u nim ri ch'oj chquixol ri tata'ib. Rumal ri' ri tata' ri qui nimal soldados aj Roma xuxej rib we ne cäban ch'äkatak che ri tat Pablo cumal ri e are'. Xa je ri' xtakan chque ru soldados chi quebe'c, cäquesaj bi ri tat Pablo chquixol rech cäquic'am bi jumul chic pa ri ja ri e jekel wi ri soldados.

¹¹Chucab ak'ab xuc'ut rib ri Kajaw Jesús chuwäch ri tat Pablo, xubij che: iPablo, chachajij anima! Rumal ri a banom, rumal chi a k'alajisam waral pa ri tinimit Jerusalén jachin ri in, jas c'u ri nu banom, xukuje' are je' rajwaxic caban na che nu k'alajisaxic pa ri tinimit Roma, —xcha che.

Ri winak cäquichomaj jas cäca'n chucämisaxic ri tat Pablo

¹²Chucab k'ij chi c'ut jujun chque ri winak aj Israel xjunamataj qui tzij chi cäquicämisaj ri tat Pablo. Xca'n juramento chi cäpe na c'äx pa qui wi' we man cäca'no jas ri xquichomaj, chi man c'o tä jas cäquitij na we ta mat nabe cäquicämisaj ri tat Pablo. ¹³E c'o na más chquiwäch cawinak achijab ri xca'n wa' we juramento ri'. ¹⁴Xebe' c'u wa' cuc' ri qui nimakil ri sacerdotes xukuje' cuc' ri niq'uiaj tata'ib chic, ri qui nimakil ri winak aj Israel, xquibij c'u chque: Ri uj xka'n juramento chi cäpe na c'äx pa ka wi' we man cäka'no jas ri xkachomaj, chi man c'o tä jas cäkatij na we ta mat nabe cäkacämisaj na ri tat Pablo. ¹⁵Ri alak c'ut, xukuje' ri niq'uiaj qui nimakil ri winak, bij alak che ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados chi cuc'am lok ri tat Pablo chuwäch alak chuwek, bij alak chi xa cäc'ot alak u chi' che retamaxic jas ri kas xubano. Are c'u ri uj, c'ä mäjok cäpe ri are', cujc'oji na apan chuyuxlexic rech cäkacämisaj, —xecha chque.

¹⁶Are c'u jun ala, ri ral ri ranab ri tat Pablo, xuta wa', jas ri xquichomaj u banic, xe' c'u ri are' pa ri ja ri e jekel wi ri soldados, xubij wa' che ri tat Pablo. ¹⁷Xa je ri' ri tat Pablo xusiq'uij jun chque ri tata'ib ri qui nimal ri soldados, xubij che: C'ama la bi we ala ri' chuwäch ri tata' ri cätakan pa qui wi' conojel ri soldados, c'o c'u ri craj cubij che, —xcha che.

¹⁸Ri qui nimal ri soldados xuc'am bi ri ala chuwäch ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xubij che: Ri tat Pablo ri ajpache' xinusiq'uij, te c'u ri' xuta' tok'ob chwe chi quinc'am lok we ala ri' chuwäch la, c'o c'u ri craj cubij che la, —xcha che.

¹⁹Ri tata', ri nim takanel, xuc'am bi ri ala pu tuquiel wi, xuta' c'u che: ¿Jas ri cawaj cabij chwe? —xcha che.

²⁰Te ri' ri ala xubij che: Ri qui nimakil ri winak aj Israel xjunamataj qui tzij chi cäquibij che la chi cäc'am la bi ri tat Pablo chquiwäch ri qui nimakil ri winak chuwek, cäquibij c'u na chi xa cäquic'ot u chi' che retamaxic jas ri kas xubano. ²¹Mäcoj ba' la ri cäquibij, rumal chi e c'o na más chquiwäch cawinak achijab ri e yuxleninak ri tat Pablo. Ri e are' ca'nom juramento chi cäpe na c'äx pa qui wi' we ta mat cäca'no jas ri qui chomam, chi man c'o tä jas cäquitijo we ta mat nabe cäquicämisaj na ri tat Pablo. Ri e are' c'ut chanim ri' e c'o chic, xak queye'm chi cäya la chque jas ri cäquibij, —xcha che.

²²Ri tata' c'ut ri cätakan pa qui wi' ri soldados xubij che ri ala chi quel bic, xubij c'u che chi c'o jun mubij wi chi xubij wa' che.

Ri tat Pablo cätak bi chuwäch ri tat Félix ri k'atal tzij

²³Te c'u ri' ri nim tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xeusiq'uij quieb chque ri tata'ib qui nimakil soldados, xuya c'u takanic chque chi quequimulij quieb cientos soldados chcakan, oxc'al lajuj chic ri quequiejenic, xukuje' quieb cientos ri quequic'am bi qui lanzas. Rajwaxic c'ut cäca'n u banic ri jastak que, xak quec'oji na chila' pa ri u belej hora chak'ab, rech quebel bic, quebe' pa ri tinimit Cesarea. ²⁴Xukuje' xuya takanic chi quequicha' jujun quiej, cäban u banic jun rech c'o cuquiej bi ri tat Pablo, rech cäquic'am bic, man c'o tä jas jun c'äx curiko, xane utz u wäch copan ruc' ri k'atal tzij ri tat Félix. ²⁵Te c'u ri' ri tata' ri cätakan pa qui wi' conojel ri soldados xutz'ibaj bi jun wuj, xuya bi chque. Je wa' xubij ri wuj:

²⁶“In wa', ri in Claudio Lisias. Quintak bi rutzil wäch la, tat Félix, lal ri' ri nimalaj k'atal tzij. ²⁷We achi ri' xchap na cumal ri winak aj Israel, xak c'u jubik' man xquicämisaj. Aretak c'ut xinwetamaj in chi are jun aj Roma, xeinsiq'uij ri nu soldados, xeintak c'u che resaxic pa qui k'ab ri winak aj Israel. ²⁸Xwaj c'ut xinwetamaj jas ri mac xubano, ri cäquibij chrij. Rumal ri' xinc'am bi chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel. ²⁹Xinwetamaj c'ut chi ru mac are wa' chi man cuban taj jas ri cubij ri qui pixab ri e are'. Man ya'tal tä c'ut chi cäcämisaxic, man ya'tal taj chi coc pa che' rumal wa'. ³⁰Xinta c'ut chi xjunamataj qui tzij ri winak aj Israel, qui chomam chi c'ut jas cäca'n chucämisaxic we achi ri'. Xa rumal ri' xintak bic uc' la, xinbij c'u bi chque ri winak ri cäquibij chrij chi c'o u mac, chi rajwaxic cäquik'alajisaj chuwäch la jas ri mac u banom ri cäquibij chrij. Xuwi ba' wa' ri xinbij che la. ¡Ch'abey chi la!” —xcha bi pa ri wuj.

³¹Ri soldados xquinimaj ri takanic ri xyi' chque, xquic'am c'u bi ri tat Pablo, xebe' chak'ab pa ri tinimit Antípatris. ³²Chucab k'ij chic ri

soldados ri e benak chcakan xetzelej lok jawije' c'o wi ri ja ri e jekel wi. Are c'u ri soldados ri e benak chrij quiej xquitakej ri qui be ruc' ri tat Pablo. ³³Aretak c'ut xeopan pa ri tinimit Cesarea, xquiya ri wuj che ri nim k'atal tzij, xukuje' xquiya ri tat Pablo chuwäch, xquijach c'u pu k'ab. ³⁴Ri k'atal tzij xusiq'uij ri wuj, te c'u ri' xuta' che ri tat Pablo jawije' quel wi ri are'. Aretak xretamaj chi are aj Cilicia, ³⁵xubij che: Quinta na ri tzij la aretak quepe ri winak ri cäquibij ri mac chij la, —xcha che.

Xeutak c'u soldados chuchajixic ri tat Pablo pa ri nim ja ri sibalaj je'lic, rachoch ri tat Herodes.

**Ri tat Pablo cuto' rib chuwäch ri tat Félix, ri nim k'atal
tzij, rumal ri cäquibij ri winak aj Israel chrij**

24 ¹Xque' job k'ij ri tat Pablo c'o pa ri tinimit Cesarea aretak xopan ri tat Ananías ri qui nimal sacerdotes, e rachi'l jujun chque ri nimak tak tata'ib aj Israel, xukuje' jun cojol tzij ri xukuje' cäch'aw pa qui wi' ri winak. Ri tata' ri', Tértulo u bi'. Xeboc c'u bi chuwäch ri nim k'atal tzij chubixic ri mac chrij ri tat Pablo. ²Aretak xc'am lok ri tat Pablo, ri tat Tértulo xuchap u bixic tzij chrij chuwäch ri nim k'atal tzij, je c'u ri' xubij che ri tat Félix: iChäjin la, tat Félix, lal ka nan, lal ka tat! Sibalaj maltiox che la chi rumal ech la c'o nimalaj utzil pa we ka tinimit, man c'o tä c'u je wa' je ri'. Rumal c'u ri nimalaj no'j la, sibalaj utz banom la chuk'atic tzij puwi' ronojel. ³Ronojel ri banom la cäkil pa tak conojel ri tinimit, sibalaj cäkamaltioxij wa' che la, tat Félix. ⁴Man cäkaj tä c'ut cäkaya nimalaj latz' che la. Xuwi cäkaj cäkabochi'j la rech cäban la tok'ob, cujtatabej na la jun rat. ⁵We achi ri', xketamaj chi jawije' chi' ri copan wi, xak c'äx cuban chquixol ri winak, je' jas jun nimalaj yabil. Pa ronojel ruwächulew cuyac ch'oj chquixol ri winak aj Israel, je ri' chi xak cäquitasala quib. Ri are' c'ut are jun c'amal qui be ri jule' winak ri qui takem ru tijonic ri Jesús aj Nazaret ri cäbix Nazarenos chque. ⁶Xukuje' xuban ri äwas u banic pa ri nimalaj rachoch Dios. Ri uj c'ut xkachapo. Are ta xkaj xkak'at tzij puwi', jas ri cubij ri ka pixab. ⁷Are c'u ri tata', Lisias u bi', ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xunim rib ri are'. Ruc' nimalaj chuk'ab xresaj ri tat Pablo pa ka k'ab. ⁸Xubij c'ut chi ri winak ri cäquibij chrij ri tat Pablo chi c'o u mac, rajwaxic queopan uc' la. Ri lal c'ut cuya' cäc'ot la u chi', cäta' la che, rech quetamaj la chi kas tzij wa' ronojel ri tajin cäkabij chrij, —xcha che ri tat Félix.

⁹Xukuje' ri winak aj Israel ri e c'o ruc' ri tat Tértulo xquibij chi ronojel wa' are kas tzij. ¹⁰Ri nim k'atal tzij xuc'ut ruc' ru k'ab chi cuya' cäch'aw ri tat Pablo. Ri are' c'ut xubij: Wetam chi q'uia junab chic c'o la che k'atal tzij pa qui wi' we winak ri', rumal ri' cäquicot wanima' quinbij quieb oxib tzij chuwäch la chuto'ic wib. ¹¹Cäcowin c'u la quetamaj la chi c'ä te' cablajuj k'ij wa' in opaninak pa ri tinimit Jerusalén chuk'ijilaxic ri

Dios. ¹²Man c'o tä c'u ch'oj nu banom, man tajin tä quinchomala tzij ruc' jachin jun aretak xinqirik pa ri nimalaj rachoch Dios. Man tajin tä quinsach qui c'ux ri winak pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, o jawije' chi' ri xinqirik wi pa ri tinimit. ¹³Wa' we winak ri' man quecowin taj cäquic'ut chuwäch la chi kas tzij ri tajin cäquibij chwij. ¹⁴Quink'alajisaj c'u chuwäch la, chi ri in are tajin quinpatänij ri qui Dios ri ka nan ka tat ojer. Je' tajin quinbano jas ri cubij ru tzij ri Jesús ri kas C'amal ka Be,^a ri cäquibij ri winak aj Israel chi are' jule' tijonic wa' ri man kas tzij taj. Quincoj in xukuje' ronojel ri tz'ibtal pa tak ri wuj re ru Pixab ri Moisés, xukuje' ri tz'ibtal pa tak ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. ¹⁵Jas ri e are', je' c'u ri in. Cu'l nu c'ux chrij ri Dios chi quec'astaj na conojel ri cäminakib ri ca'nom utzil pa ri qui c'aslemal, xukuje' ri ca'nom etzelal. ¹⁶Rumal ri' amak'el ronojel k'ij quincoj nu chuk'ab rech man c'o tä etzelal quinna' pa ri wanima' chuwäch ri Dios, o chquiwäch ri winak, —cächa ri tat Pablo.

¹⁷Oc'owinak chi quieb oxib junab ri in bininak pa tak niq'uij tinimit chic, te c'u ri' xintzelej lok jumul chic pa ri nu tinimit, xine' pa Jerusalén chuya'ic ri puak, tobanic chque ri meba'ib chila', xukuje' chuya'ic sipanic cho ri Dios. ¹⁸Tajin c'u quinya ri nu sipanic pa ri nimalaj rachoch Dios, wesam chi ri äwas chwij, aretak xinqirik jujun winak aj Israel ri quepe pa Asia. Xa quieb oxib ri winak c'olic, man c'o tä c'u c'äx tajin quinban cuc'. ¹⁹Ri winak ri quepe pa Asia, ri xinqirik pa ri nimalaj rachoch Dios, e are wa' ri rajwaxic quepe chuwäch la, cäquibij c'ut jas u wäch ri mac nu banom, we kas tzij c'o c'äx pa qui c'ux chwij. ²⁰We man je ri', chquibij ba' ri winak ri e c'o waral chanim, we c'o jas jun mac xquirik chwij aretak xinoc chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel. ²¹We c'u ne are nu mac ri tajin cäquibij chi aretak in c'o chquixol, co xinch'awic, xinbij: “Cämïc tajin cäk'at alak tzij pa nu wi' rumal chi quincojo chi quec'astaj na ri cäminakib,” —xinha', —xcha ri tat Pablo che ri tat Félix.

²²Ri tat Félix, aretak xuta ri xubij ri tat Pablo, kas c'o retam chic chquij ri winak ri qui takem ru tijonic ri Jesús ri kas C'amal qui Be. Xuya na can ru chomaxic wa' pa jun k'ij chic, xubij c'u chque ri winak: Aretak cäpe ri tat Lisias, ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, te c'u ri' kas quinwetamaj na jas u banic ronojel wa', —xcha chque.

²³Xtakan c'u ri tat Félix che ri qui nimal soldados, chajil re ri tat Pablo chi cutakej u chajixic. Xukuje' xubij che chi cuya che ri tat Pablo chi cuya' queopan ri e utz ruc' chuch'abexic, xukuje' chuya'ic ri rajwaxic che, man queuk'atej tä ri e are'.

²⁴Oc'owinak chi quieb oxib k'ij, xopan chi jumul ri tat Félix rachi'l ri nan Drusila ri rixokil. Ri are' are jun aj Israel. Xtakan c'u chusi'quixic

---

^a 24:14 “C'amal ka Be”: Ri mero tzij pa griego are “ri Be”.

ri tat Pablo rech cätzijon cuc' chrij ri cojoníc che ri Jesucristo. ²⁵Aretak c'ut ri tat Pablo xuchap u tzijoxic chi rajwaxic cuban jicom jun che ru c'aslemal, man cuban tä jun xak jas ri craj ri are', xukuje' xutzijoj chi ri Dios cuk'at na tzij pa qui wi' ri winak pa ri q'uisbal k'ij, xuxej rib ri tat Félix, xubij c'u che ri tat Pablo: Xak je' na la', cuya' cate'c. Aretak c'ut cäbantaj ri jastak we, quintakan chi na jumul che a siq'uixic, —xcha che.

²⁶Are c'u craj ri tat Félix chi ri tat Pablo cuya puak che rech cutzokopij bic. Rumal ri' amak'el cätakan chusiq'uixic rech cätzijon ruc'. ²⁷E oc'owinak chi c'u quieb junab, xak je ri' ri xca'no. Te c'u ri' xq'uextaj ri tat Félix che nim k'atal tzij. Are xcanaj can ri tat Porcio Festo chuqu'uexel. Are c'u ri tat Félix, are craj cuban canok jachique ri cäkaj chquiwäch ri winak aj Israel. Rumal ri' xuya na can ri tat Pablo pa che'.

Ri tat Pablo coc chuwäch ri tat Festo ri nim k'atal tzij ri te' xoquic

25 ¹Xque' oxib k'ij ri oquinak ri tat Festo che nim k'atal tzij. Te c'u ri' xel bic pa ri tinimit Cesarea, xe' c'u pa Jerusalén. ²Chila' c'ut ri qui nimakil sacerdotes xukuje' ri winak aj Israel ri más nimak na qui banic xeboc chuwäch ri tat Festo chubixic jas u wäch mac ri xuban ri tat Pablo, jas ri tajin cäquibij chrij. ³Xquibochi'j ri tat Festo, xquita' c'u tok'ob che chi cätakan chuc'amic lok ri tat Pablo pa ri tinimit Jerusalén. Ri winak aj Israel xjunamataj qui tzij, xquichomaj chi cäquicämisaj na ri tat Pablo pa ri be. ⁴Xpe c'u ri tat Festo, xubij chque chi ri tat Pablo c'o pa che' jela' pa ri tinimit Cesarea. Xubij c'u chque chi cätzelej na ri are' jela' pa quieb oxib k'ij. ⁵Xukuje' xubij chque: Jachin tak ri c'o chxol alak, ri c'o takanic pa qui k'ab, rajwaxic quebe' wuc' pa Cesarea. We c'u c'o u mac ri achi ri', cuya' cäbij alak wa' chwe jela', —xcha ri tat Festo chque.

⁶Xa c'u wajxakib k'ij, we c'u ne lajij k'ij, xc'oji ri tat Festo pa ri tinimit Jerusalén, te c'u ri' xtzelej pa ri tinimit Cesarea. Chucab k'ij xt'uui pa ru t'uuyulibal pa ri k'atbal tzij, te c'u ri' xtakan chusiq'uixic ri tat Pablo. ⁷Aretak xopan ri tat Pablo chuwäch ri tat Festo, xepe ri winak aj Israel ri e petinak pa Jerusalén, xquimulij quib chrij ri are'. Q'uia u wäch c'äx ri xquibij chi u banom, man xecowin tä c'ut xquic'utu chi kas tzij ri xquibij chrij. ⁸Are c'u ri tat Pablo xubij we tzij ri' chuto'ic rib: Ri in man c'o tä jubik' mac nu banom. Man in macuninak tä chrij ri qui pixab ri winak aj Israel, chrij ta ne ri nimalaj rachoch Dios, o chrij ri César ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, —xcha che ri tat Festo.

⁹Are c'u ri tat Festo, are craj cubano jachique ri cäkaj chquiwäch ri winak aj Israel, xa rumal ri' xuta' che ri tat Pablo, xubij: ¿A cawaj cate' pa ri tinimit Jerusalén rech chila' quink'at wi tzij pa wi'? —xcha che.

¹⁰Xch'aw c'u ri tat Pablo, xubij che: Chuwäch ru k'atbal tzij ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, in c'o wi. Are waral rajwaxic cäk'at wi tzij pa nu wi'. Kas etam c'u la chi man c'o tä jun c'äx nu banom chquij

ri winak aj Israel. ¹¹We c'u ne nu banom jun c'äx, we ne nu banom jun mac ri takal wi chi quincämisaxic, man quinwesaj tä wib chupam, cuya' quincämisaxic. We c'u man c'o jas ri nu banom ri cäquibij chwij, man c'o tä jun ya'tal che chi quinujach pa qui k'ab. Quinta' ba' chi ri César, ri nimalaj takanel, chi ri are' cäk'atow tzij pa nu wi!, —xcha ri tat Pablo.

¹²Xtzijon c'u ri tat Festo cuc' ri ya'l tak u no'j ri quetoban ruc', xubij che ri tat Pablo: Xabij chi are ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, cäk'atow na tzij pa wi!. Cate' ba' na ruc' ri nimalaj takanel ri!, —xcha che.

Ri tat Pablo coc chuwäch ri nim takanel Agripa

¹³Oc'owinak chi quieb oxib k'ij, ri nim takanel Agripa rachi'l ri nan Berenice xebe' pa ri tinimit Cesarea chuch'abexic ri tat Festo. ¹⁴Q'uia k'ij xec'o'ji na chila', are c'u ri tat Festo xubij che ri tat Agripa jas ri xban che ri tat Pablo. Je wa' xubij che: C'o jun achi waral ri yo'm can pa che' rumal ri tat Félix aretak xel bic. ¹⁵Aretak xinc'o'ji pa ri tinimit Jerusalén, xepe ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' ri qui nimakil ri winak aj Israel, xquibij chi c'o mac u banom we achi ri!. Xquibij chwe chi quink'at na tzij puwi' chi cäc'äjisax u wäch we achi ri!. ¹⁶Xinbij c'u chque ri e are' chi ri k'atbal tzij re Roma, man u yo'm tä takanic chi cäcämisax jun winak we man nabe copan na chquiwäch ri cäquibij chrij chi c'o u mac rech cuto' rib chuwäch ri cäbix chrij. ¹⁷Rumal ri' aretak xepe ri e are' junam wuc' waral, man xinbeytaj taj, xane chanim chucab k'ij xint'uyi pa ri t'uyulibal pa ri k'atbal tzij, te c'u ri' xintakan chusiq'uixic ri achi ri!. ¹⁸Aretak c'ut xepe ri winak ri cäquibij chi c'o u mac xubano, man c'o tä jun etzelal ri xquibij chrij junam ruc' ri tajin quinchomaj in. ¹⁹Xane xak xuwi xquibij chi ri tat Pablo man cuban tä ronojel ri e nak'atal wi ri winak aj Israel, ri e cojoninak wi che, xukuje' xquibij chi cutzijoj ru banic jun achi, Jesús u bi', ri xcämíc, cubij c'u ri are' chi c'asal chic. ²⁰Man quinrik tä c'u in jas quinbano, rumal c'u ri' xinta' che ri tat Pablo we craj que' ri are' pa ri tinimit Jerusalén, rech chila' cäk'at wi tzij puwi!. ²¹Are c'u ri are' xubij chi rajwaxic cäk'at tzij puwi' rumal ri tat Augusto César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Rumal ri' xintakan chuchajixic na pa che' c'ä quintak na bi ruc' ri nimalaj takanel, —xcha'.

²²Xubij c'u ri tat Agripa che ri tat Festo: Ri in xukuje' cwaj quinta ru tzij ri achi ri!, —xcha'.

Ri tat Festo xubij che: Chuwek cäta na la jas ri cubij we achi ri!, —xcha che ri nim takanel Agripa.

²³Chucab k'ij, aretak xeopan ri tat Agripa rachi'l ri nan Berenice, sibalaj nimak ca'nom che quib, ruc' nimal xeboc bi pa ri nimalaj ja ri cäquimulij wi quib ri winak, cachi'l ri tata'ib ri quetakan pa qui wi' ri soldados, xukuje' cachi'l ri tata'ib ri nimak qui banic pa ri tinimit. Xtakan c'u ri tat Festo ri nim k'atal tzij chusiq'uixic lok ri tat Pablo. ²⁴Te c'u ri' xubij ri tat Festo: Nim takanel Agripa,

xukuje' alak onojel alak ri e c'o kuc' waral, c'o we achi ri' chuwäch alak, chrij c'u wa' ri xquirak wi qui chi' q'uia ri winak aj Israel pa Jerusalén, xukuje' waral pa Cesarea. Cäquibij chi c'o mac u banom we achi ri', chi rumal c'u ri' rajwaxic cäcämisaxic, —quecha ri'. ²⁵Ri in c'ut quinwilo chi man c'o tä jun mac u banom ri takal ta wi cäcämisaxic. Ri are' c'ut u bim chi rajwaxic cäk'at tzij puwi' rumal ri tat Augusto César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Rumal ri' nu chomam chi quintak na bi ruc' are'. ²⁶Man c'o tä c'u jas ri quincowinic quintz'ibaj bi che ri nimalaj takanel ri cätakan pa nu wi'. Rumal ri' xinc'am lok ri achi chuwäch alak, más na chuwäch la, nim takanel Agripa, rech cäc'ot na u chi'. Je ri' c'o ri quincowinic quintz'ibaj bic. ²⁷Quinchomaj c'ut chi xak lok' quintak bi jun ajpache' we man quinbij bic jas ri mac u banom, —xcha chque.

Ri tat Pablo cuto' rib chuwäch ri tat Agripa ri nim takanel

26 ¹Ri tat Agripa xubij che ri tat Pablo: Cuya' catch'awic chuto'ic awib, —xcha che.

Ri tat Pablo xuyac ru k'ab, te c'u ri' xuchap ch'awem, xubij: ²Nim takanel Agripa, sibalaj cäquicot wanima' chi cuya' quinch'aw chuwäch la cämïc chuto'ic wib chuwäch ronojel ri cäquibij ri winak aj Israel chwij. ³Wetam c'ut chi kas etam la ronojel ri uj nak'atal wi, uj ri winak aj Israel, xukuje' jachique tak ri tzij cujch'ojin chrij. Rumal ri' quinta' jun tok'ob che la chi cächajij la paciencia wuc' che nu tatabexic, —xcha ri tat Pablo che ri nim takanel Agripa.

Ri tat Pablo cutzijoj ru c'aslemal nabe aretak mäjok cäcojoníc

⁴Xutakej tzijonem ri tat Pablo, xubij: Conojel ri winak aj Israel quetam ri nu banom pa ri nu c'aslemal chquixol petinak lok, rumal chi cuc' ri e are' xil wi nu wäch. Pa ri nu tinimit c'ut xinq'uuyisax wi, xukuje' pa ri tinimit Jerusalén. ⁵Ri e are' xukuje' quetam wa', quecowinic cäquik'alajisaj wa' we cäcäj, chi ri in tzojer lok in jun cuc' ri winak fariseos. E are' c'u wa' ri winak aj Israel ri sibalaj cäquicoj na qui chuk'ab chubanic ri cubij ru Pixab ri Moisés. ⁶Cämïc c'ut tajin cäk'at tzij pa nu wi' rumal chi cu'l nu c'ux chrij ri xuchi'l can ri Dios chque ri ka mam ojer, chi queuc'astajisaj na ri cämínakib. ⁷Are c'u wa' ri queye'm ri winak aj Israel ri e c'o che ri qui mam ojer ri cablajuj u c'ojol ri tat Jacob, chi je' cäbantaj na. Rumal ri' quek'ijilan che ri Dios. Chi pak'ij chi chak'ab quepatänin che. Tat Agripa, are c'u rumal rech wa' chi cu'l nu c'ux chi quec'astaj na ri cämínakib, xa c'u rumal ri' c'o ri cäquibij ri winak aj Israel chwij cämïc. ⁸¿A mat cäcoj alak chi ri Dios queuc'astajisaj ri cämínakib? —cächa ri tat Pablo chque.

Ri tat Pablo cutzijoj jas xubano chubanic c'äx chque ri winak cojonelab nabe

⁹Ri in, in xukuje' nabe xinchomaj in chi rajwaxic quinban q'uia u wäch c'äx chque ri winak ri qui takem ru tijonic ri Jesús aj Nazaret. ¹⁰Je c'u ri'

xinban in pa ri tinimit Jerusalén. E q'uia chque ri cojonelab xeincoj pa che' rumal ri takanic ri xyi' pa nu k'ab cumal ri qui nimakil sacerdotes chi je' quinban wa'. Aretak c'ut tajin quecämisax ri cojonelab, ri in sibalaj utz xinwilo. ¹¹Q'uia mul xinc'äjisaj qui wäch ri cojonelab pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Je wa' xinbano rech cäquiya can ri qui cojonic. Sibalaj c'u xyactaj woyowal chquij, je' ta ne chi xinch'ujaric. Xine'c, xinban c'äx chque c'ä pa tak ri niq'uiaj tinimit chic, —cächa'.

Ri Pablo cutzijoj jas xubano aretak xcojonic

¹²Ri in benak pa ri be, benam we chubanic c'äx chque ri cojonelab pa ri tinimit Damasco. Ri in takom bic, xukuje' yo'm bi takanic pa nu k'ab cumal ri qui nimakil sacerdotes. ¹³Nim takanel Agripa, are kas pa ru niq'uiaj k'ij ri', uj c'o pa ri be aretak xak te'talic xinwil jun sakil ri xpe chicaj, ri sibalaj cäjuluw na chuwäch ri k'ij, xtunun c'u chkij, ri in xukuje' conojel ri e benak wuc'. ¹⁴Ri uj konojel c'ut xujtzak cho ri ulew, te c'u ri' xinta jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij chwe pa ch'abal hebreo: “Saulo, Saulo, ¿jas che tajin caban we nimalaj c'äx ri' chwe?” —cächa'. “Ri at c'ut tajin carik c'äx, jas ri cuban ri wacäx ri cucoj akan che ri jun che' ri t'ist'ic u wí,” —xcha chwe. ¹⁵Ri in c'ut xinbij: “¿Jachin ri lal, Tat?” —xinha che. Ri Are' xubij chwe: “In ri' ri Jesús ri tajin caban wa' we c'äx ri' chwe,” —cächa ri'. ¹⁶“iChatwalij ba! Nu c'utum c'u wib chuwäch rech catoc che patänil we, xukuje' rech catoc che k'alajisal re ri awilom cämich chi are ri In, in awilom. Xukuje' cak'alajisaj ri quinc'ut na chuwäch. ¹⁷Catinto' na pa qui k'ab ri a winakil, ri aj Israel, xukuje' pa qui k'ab ri niq'uiaj winak chic ri catintak wi bi cämich. ¹⁸Catintak bi cuc' rech cabano chi ri e are' kas queca'yic, rech quebel bi pa ri k'ekum re ri mac, quek'ax na pa ri sakil rech ri kas tzij, xukuje' rech man cäquitakej tä c'olem pu k'ab ri Satanás, xane quek'ax na pu k'ab ri Dios, quecojon c'u chwe In. Xak je ri' cäquirik na ri sachbal qui mac, xukuje' quec'oji na junam cuc' ri e rech ri Dios,” —xcha ri Jesús chwe, —cächa ri tat Pablo.

Ri tat Pablo cunimaj ri xc'ut chuwäch rumal ri Dios

¹⁹Tat Agripa, nim takanel, rumal ri' ri in xinnimaj ri xuc'ut ri Dios chnuwäch, man xinban tä c'u negar. ²⁰Xane xinchap u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios nabe pa ri tinimit Damasco, te c'u ri' pa ri tinimit Jerusalén, pa ronojel ri Judea, xukuje' chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. Xink'alajisaj chquiwäch chi rajwaxic cäquiq'uex canima', cäquiq'uex qui chomanic, queniman c'u che ri Dios. Xukuje' xinbij chque chi rajwaxic cäca'n ronojel u wäch utzil rech k'alaj chi q'uextajinak ri canima', q'uextajinak c'u ri qui chomanic. ²¹Xa c'u rumal wa' ri winak aj Israel xinquichapa lok pa ri nimalaj rachoch Dios, are ta

xcaj xinquicämisaj. ²²Rumal c'u ru tobanic ri Dios nu takem u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Are' cämïc. Nu tzijom ru Lok' Pixab ri Dios chque nimalaj conojel ri winak, chque ri man nim tä queil wi, xukuje' chque ri nimak qui banic. Man c'o tä jun tzij ri nu bim ri mat je' jas ri qui bim can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' jas ru bim can ri ka mam Moisés chi cäbantaj na. ²³Are je' chi ri Cristo curik c'äx, cäcämisax c'u na. Te c'u ri' are ri Are' ri nabe chquiwäch conojel ri quec'astaj na chquixol ri cämïnakib rech cutzijoj na chi sak ri kas tzij chrij ru tobanic ri Dios chque ri ka winakil, xukuje' chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Pablo chque.

Ri tat Pablo cucoj u chuk'ab che ri nim takanel Agripa rech cäcojonïc

²⁴Ri tat Pablo tajin cubij tak we tzij ri' chuto'ic rib aretak ri tat Festo co xurak u chi', xubij: ¡Pablo, xak at elinak ch'uj! Rumal ri qui siq'uixic q'uia tak wuj, catijoj c'u awib chquij, xatch'ujaric, —xcha che.

²⁵Ri tat Pablo xch'awic, xubij: Man in ch'ujarinak taj jas ri cächomaj la, tat Festo. Ri tajin quïnbiy are kas tzij. Ruc' utzalaj nu chomanic tajin quïnbiy ronojel wa'. ²⁶Waral c'o wi we nim takanel Agripa. Kas retam ri are' ronojel wa' ri tajin quïnbiy, rumal c'u ri' man quïnxej tä wib quintzijon chuwäch ri are'. Quïncojo chi ronojel wa' retam ri are', rumal chi ri tajin quïnbiy man banom tä wa' chi c'uyal. ²⁷¿A mat cäcoj la, tat Agripa, lal ri' ri nim takanel, ri xquibij can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios? ¡Kas wetam chi cäcoj la! —xcha che.

²⁸Ri tat Agripa xubij che ri tat Pablo: Xa jubik' man catcowinic caban chanim chi ri in quïncojon na che ri Cristo, —xcha che.

²⁹Ri tat Pablo xubij: We chanim, we na'tam, are ri nu rayinic chi man xuwi tä ri lal, xane xukuje' conojel ri tajin cäquitatabej ri nu tzij cämïc, cäca'n ta c'u na jas ri nu banom in. Man cwaj tä c'ut chi are cuc' we ximibal re ch'ich' ri', —xcha chque.

³⁰Xuwi xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, xwalij ri nim takanel, xukuje' ri nim k'atal tzij rachi'l ri nan Berenice, xukuje' conojel ri e t'uyul chila'. ³¹Xebe' chuchomaxic rij wa' pa qui tuquiel wi. Xquitzijobela quib, xquibij: We achi ri', man c'o tä jun mac u banom ri takal wi cäcämisaxic, o chi cäc'oji ri are' pa che', —xecha'.

³²Xpe ri tat Agripa, xubij che ri tat Festo: We achi ri', xkatzokopij ta bi wa' we ta mat xubij chi cäk'at tzij puwi' rumal ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, —xcha ri tat Agripa che ri tat Festo.

Ri tat Pablo cätak bi pa ri tinimit Roma

27 ¹Aretak xchomatajic chi cujtak bi pa Italia ri c'o wi ri nimalaj tinimit Roma, ri tat Pablo cuc' niq'uiaj chic ajpache' xejach bi pu k'ab jun qui nimal ri soldados, ri c'o pa qui wi' cien achijab. Julio u bi' ri

tata' ri'. We tata' ri' are ri cätakan pa qui wi' ri soldados ri cäbix chque: “Rech ri Nimalaj Takanel Augusto”, —cuchixic. ²Xujoc bi pa jun barco pa Adramitio, jun tinimit ri c'o chi' ri mar. We barco ri' benam re pa tak ri tinimit re Asia. Kachi'l c'u ri tat Aristarco ri quel pa ri tinimit Tesalónica, jun tinimit wa' re Macedonia. ³Chucab k'ij xujopan pa ri tinimit Sidón ri c'o chi' ri mar. Ri tat Julio sibalaj utz xuban ruc' ri tat Pablo, xuya che chi que' che qui ch'abexic ri e utz ruc' rech cäyi' ri cajwataj che. ⁴Xujel chi bi pa ri tinimit Sidón, xkatakej ri ka be puwi' ri mar, xkaya can ri Chipre pa ri ka mox, rumal chi ri quiäkik' xa chkawäch cäpe wi. ⁵Xujk'ax pa ri mar chuwäch ri tak'aj re Cilicia, xukuje' re Panfilia, xujopan c'u pa Mira, jun tinimit wa' re Licia.

⁶Ri tat Julio, ri qui nimal ri soldados, xurik jun barco chila' aj Alejandría ri benam re pa Italia, xujroquisaj chupam rech cäkatakej ri ka be. ⁷Q'uia k'ij ri' xak nojimal ri ka binem pa ri barco, xa ruc' tak c'äx xujopan chuwäch ri tinimit Gnido. Rumal c'u rech chi cujuk'atej ri quiäkik', xa je ri' xujoc'ow chuwäch ri Salmón, xujoc'ow chrij ri Creta, jun ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar. ⁸Xkatakej ri ka be chuchi' ri tak'aj, ruc' tak c'äx xujopan pa ri alaj tinimit ri cäbix Buenos Puertos che, chunakaj c'u wa' c'o wi ri tinimit Lasea.

⁹Q'uia k'ij chic uj beytajinak. Sibalaj xibibal chi c'ut ri binem pa ri mar rumal chi cuchap ri k'alaj (oc'owinak chi c'u ri ayuno).^b Xa je ri' ri tat Pablo xuchap qui pixbexic ri achijab. ¹⁰Xubij chque: Tata'ib, quinwilo chi we binem ri' sibalaj xibibal, man xuwi taj cuban na c'äx ri barco, xane xukuje' ri eka'n ri c'o chupam, xukuje' ne ri uj, we ne cujcäm na, —xcha chque.

¹¹Are c'u ri tata', ri qui nimal ri soldados, are' xunimaj ri cubij ri tata' ri cäbinisan ri barco, xukuje' ri ajchak'el ri barco. Man xucoj tä pa cuenta ri xubij ri tat Pablo. ¹²Are c'u ri tinimit ri e c'o wi man utz tä wa' rech cäcoc'owisaj ri k'alaj chila', rumal ri' ri más achijab xquichomaj chi are utz na chi quebel bi chila', quebe' pa ri tinimit Fenice, we quecowinic. Are jun tinimit wa' pa Creta ri c'o chi' ri mar, chusiq'uel ru wiquiäk'ab u kajbal ri k'ij, xukuje' chusiq'uel ru mox u kajbal ri k'ij. Je ri' xcaj xca'no rech chila' cäcoc'owisaj wi ri k'alaj.

**Xwalij jun nimalaj k'ekal jüb puwi' ri mar, sibalaj
nim c'u ri quiäkik' ri c'o chupam**

¹³Xpe c'u jubik' quiäkik' pa ru mox ri relbal k'ij, ri man kas nim u chuk'ab, rumal ri' xquichomaj chi quecowinic cäquitakej ri qui be. Xebel c'u bic, xquitakej ri qui be puwi' ri mar chunakaj ri tak'aj re Creta. ¹⁴Man

^b27:9 Ri tzij “ayuno”, aretak cäcoj chi', quel cubij ri nimak'ij ri cäban cumal ri winak aj Israel rech cäna'taj chque ri sachbal qui mac ojer rumal ri Dios.

naj tä más uj benak pa ri mar aretak xak te'talic xpe jun nimalaj quiäkik', ri cäbix Nordeste che, ri petinak pa Creta, xuchap c'u u slabisaxic ri barco. ¹⁵Rumal chi man xujcowin taj xujbin chkawäch rumal ri quiäkik', xa je ri' xak xkaya che ri quiäkik' chi cujc'am bi rumal. ¹⁶Xujoc'ow chrij jun alaj ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar, Clauda u bi', ri man c'o tä wi más quiäkik'. Ruc' tak c'äx xujcowin chuyaquic ri alaj barco ri ka chererem bic che to'bal kib. ¹⁷Aretak c'o chi ri alaj barco chupam ri nim barco, xquixim ri nim barco ruc' colob chrij rech man cäjak'in taj. Cäquixej c'u quib we ne cunim rib ri nim barco pa ri senyáb ri cäbix Sirte che, rumal c'u ri' xquikasaj ri manta ri c'o puwi' ri barco. ^c ¹⁸Chucab k'ij, rumal chi sibalaj nim u chuk'ab ri quiäkik' chupam ri k'ekal jäb, xquichap resaxic ri eka'n pa ri barco, xquiq'uiäk bi pa ri mar. ¹⁹Churox k'ij chic xekaqu'uiäk bi ri chacubal tak jastak rech ri barco pa ri ja'. ²⁰Q'uia k'ij chic man xkil tä chi u wäch ri k'ij o ri ch'imil, ka rikom c'u c'äx rumal ri nimalaj k'ekal jäb. Xkachomaj c'ut chi cujcäm na, man cu'l tä chi ka c'ux chi cuje'asi'c.

²¹Xque' c'u q'uia ri k'ij man c'o tä ka wa xkatijo, rumal ri' ri tat Pablo xtaqu'ui ak'an chkaxol, xubij: Tata'ib, sibalaj utz na we ta xta alak ri xinbij, mat xujel lok pa Creta, rech mat xkarik wa' we c'äx ri', we tzakic ri'. ²²Cämíc c'ut chajij alak anima', man c'o tä jun chech alak ri cäcäm na, xane xuwi ri barco cäyojyob na, cäsach c'u u wäch. ²³Mier c'ut chak'ab xuc'ut rib jun ángel chnuwäch ri takom lok rumal ri Dios ri in ajchak'el, xukuje' ri quink'ijilan che. ²⁴Xubij c'u ri ángel chwe: “Pablo, maxej awib, rajwaxic catopan na ruc' ri César ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Rumal c'u awech at ri Dios queuto' na chuwäch ri cämical conojel ri e benak awuc' pa ri barco,” —xcha chwe. ²⁵Rumal ri', tata'ib, chajij alak anima'. Ri in nu cu'bisam nu c'ux chrij ri Dios, quincej c'u na chi kas tzij. Je' cäbantaj na jas ri xbix chwe rumal ri ángel. ²⁶Cäkato' c'u na kib pa jun ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar aretak ri quiäkik' cujuya can chila', —xcha chque.

²⁷Pa jun ak'ab c'ut, chucab semana re ri ka binem pa ri mar Adria, xuje' je ri', xuje' je wa' rumal ri quiäkik'. Are niq'uiyaj ak'ab ri', aretak ri achijab ri e c'amowinak bi ri barco xquilo chi cujnakajin chic che ri ulew. ²⁸Xquetaj ru najal ru pam ri mar, xquilo chi are juwinak waklajuj metros kajinak. Xujbin chi apan jubik', te c'u ri' xquetaj chi jumul, xquil c'ut chi are juwinak wukub metros. ²⁹Cäquixej c'u quib we ne cäjeki ri barco cho tak ri abaj, rumal ri' xquikasaj bi quiejeb nimak tak ch'ich' ri cäbix anclas chque chrij ri barco. ^d Conojel are cäcaj chi cäsakir chanim, rumal chi

---

^c 27:17 Ri nim manta ri' ri c'o pa ri barco, aretak cäyac ak'an wa' rech curik ri quiäkik', are c'u ri quiäkik' cuc'am bi wa' jas ri cuban che jun barrilete. Cäch'iquimix ri barco rumal ri quiäkik' ri curik ri manta ri ximital che (Hechos 27:40). ^d 27:29 Ri nimak tak ch'ich' ri cäbix anclas chque, e c'o colob ri ximital chque. Ri qui patän ri ch'ich' ri' are chi cäca'no chi ri barco cätaqu'ui pa ri ja', man c'o tä que' wi.

sibalaj cäquixej quib. ³⁰Ri achijab ri e c'amowinak bi ri barco xquichomaj quebel bi pa ri barco chuto'ic quib. Rumal ri' xquichap u kasaxic ri alaj barco pa ri mar, je' ta ne chi quequikasaj ri niq'uiyaj anclas chic chuwäch ri nim barco. iMan je' tä c'u ri' ri tajin cäca'no! ³¹Are c'u ri tat Pablo xubij che ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xukuje' chque ri soldados: We ri achijab ri e c'amowinak bi ri barco man quecanaj tä can chupam ri barco, man cäcowin tä alak cäto' ib alak, —xcha chque.

³²Xepe c'u ri soldados, xequikupij tak ri colob ri ximibem re ri alaj barco, xquitzokopij c'u bi pa ri mar.

³³Aretak xsakiric ri tat Pablo xubij chque conojel chi utz we c'o jas cäquitijo, xubij c'u chque: Ya xque' quieb semanas wa' man warinak tä alak, man c'o tä jas tijom alak. ³⁴Quinta' tok'ob chech alak chi cäwi' alak. Are rajwaxic wa' rech c'o chuk'ab alak chuto'ic ib alak. Man c'o tä c'u ne jun u wi' jun chech alak ri cäsach na u wäch, —xcha chque.

³⁵Aretak xbitaj wa' rumal ri tat Pablo, xuc'am ri wa, xumaltioxij wa' che ri Dios chquiwäch conojel, te c'u ri' xupiro, xuchaplej c'u wi'm. ³⁶Te c'u ri' conojel xquichajij anima', xewi' c'ut. ³⁷Ri uj, uj quieb cientos ruc' oxc'al waklajuj chkonojel ri uj c'o pa ri barco. ³⁸Te c'u ri', aretak quelem chic, xquesaj ri trico pa ri barco, xquiq'uiäk c'u can pa ri mar rech man al tä más ri barco.

Cäkaj ri barco chuxe' ri ja'

³⁹Aretak xsakiric man xquich'ob tä u bi' ri ulew ri xquil apanok, xquil c'u apan jun u k'ab mar ri oquinak bi chupam ri ulew, senyüb u chi'. Xquichomaj resaxic bi ri barco jela' pa ri ulew we quecowinic. ⁴⁰Xquikupij ri colob ri ximibem que ri anclas, xquiya can pa ri mar, xukuje' xequiquir tak ri pala ri quetob chubinisaxic ri barco. Xquiyac ak'an ri manta ri c'o chuwäch ri barco rech curik ri quiäkik', xquikebsaj c'u ri barco chunakaj ri senyüb chi' ri mar. ⁴¹Are c'u ri barco xopan jela' jawije' e c'o wi quieb binel ja', xch'api ri barco pa ri jutana senyüb. Ru tza'm ri barco co xunim rib pa ri senyüb, are c'u ri rij ri barco xuchap u banic ch'äkatak rumal ru chuk'ab ru woja' ri cuban sibalaj c'äx che. ⁴²Ri soldados xquichomaj qui cämisaxic ri ajpache', rech man c'o tä jun cämuxanic, canimaj bic. ⁴³Are c'u ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, are craj cuto' can ri tat Pablo, rumal ri' man xraj taj chi je' xca'no jas ri xquichomaj ri soldados. Xtakan c'ut chi conojel ri achijab ri quecowinic quemuxanic, chquiq'uiäka bi quib nabe pa ri mar rech quebel bi cho ri ulew. ⁴⁴Xtakanic chi ri niq'uiyaj chic quebe' chrij tak tz'alam, chrij u ch'äkapil tak barco. Je ri' xca'n conojel, xebel bi cho ri ulew, man xecäm taj.

Waral cätzijox wi ri xuban ri tat Pablo pa Malta, jun ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar

28 ¹Aretak konojel utz ka wäch uj c'o chi cho rulew, xketamaj chi ri ch'äkap ulew ri' ri c'o pa ri mar, are Malta u bi'. ²Ri

winak ri e c'o chila' sibalaj utz ka ch'abexic xca'no. Xca'n jun k'ak', te c'u ri' xujquisiq'uij konojel rech cäkamik' kib rumal chi nim ri tew c'olic, xukuje' tajin cäkaj ri jäb. ³Xpe ri tat Pablo, xuc'am apan quieb oxib chaki'j si', tajin c'u cuya pa ri k'ak' aretak xel lok chquixol ri si' jun cumätz. Xanimaj lok cho ri k'ak', xtzuyi' c'u che ru k'ab ri tat Pablo. ⁴Aretak ri winak ajchila' xquil ri cumätz tzayal che ru k'ab ri tat Pablo, xquibij chquibil tak quib: Wa' we achi ri' are jun cämisanel, pune man xcäm tä can pa ri mar, cämic c'ut cutoj na ri etzelal u banom, cäcäm c'u na, —xecha'.

⁵Are c'u ri tat Pablo xutota' ru k'ab, xkaj c'u ri cumätz pa ri k'ak', are c'u ri are' man c'o tä jas xubano. ⁶Conojel ri winak queye'm chi ri tat Pablo cäsipojic, we ne xak te'talic cätzakic, cäcäm c'ut. Naj ri' xak xqueyej na jas cubano. Aretak c'ut xquilo chi man c'o tä jas jun c'äx xuriko, xquiq'uex qui chomanic, xquibij chi ri tat Pablo are jun dios.

⁷Chunakaj ri c'olibal ri' c'o ri rulew ri tata' ri qui nimal ri winak ri e c'o chila' pa ri tinimit ri'. Ri tata' ri', Publio u bi'. Are c'u wa' sibalaj utz xuban che ka c'ulaxic pa rachoch, oxib k'ij c'ut xujrilij ruc' utzil. ⁸Yawab c'u ru tat ri tat Publio, c'o pa ch'at. C'o k'ak' chrij, xukuje' sibalaj c'o pamaj che. Xe' c'u ri tat Pablo che rilic, xuban orar ruc'. Te c'u ri' xuya ru k'ab puwi', xucunaj c'u ri tata'. ⁹Rumal wa' we xbantajic ri', xepe conojel ri yawabib ri e c'o chila' pa ri tinimit ri', xecunataj c'ut. ¹⁰Conojel ri winak sibalaj nim xujquil wi, q'uia ri xquisipaj chke. Te c'u ri', aretak xujel bi chila' pa jun barco chic, ri winak xquiya bi ronojel ri rajwaxic chke che ri ka binem.

Ri tat Pablo copan pa ri tinimit Roma

¹¹Oxib ic' xujc'o'ji na chila' pa Malta, te c'u ri' xujoc pa jun barco aj Alejandría ri xroc'owisaj ri k'alaj chila'. We barco ri' c'o retal cojom che, are c'u ri qui wächbal ri qui dios Cástor, ri qui dios Pólux. ¹²Xujopan c'u pa ri tinimit Siracusa ri c'o chi' ri mar. Chila' xujcanaj wi na can oxib k'ij. ¹³Xujel chi bi chila', xkatakaj c'u ri ka be pa ri mar chunakaj ri tak'aj c'ä xujopan na pa ri tinimit Regio. Che ri jun k'ij chic xpe jun quiäkik' chkij pa ru mox ri relbal k'ij, chucab k'ij c'ut xujopan pa ri tinimit Puteoli. ¹⁴Chila' c'ut pa Puteoli xekarik wi jujun kachalal cojonelab. Xquibij c'u chke chi cujcanaj jun semana cuc'. Je' xka'no, te c'u ri' xuje' pa ri tinimit Roma. ¹⁵Ri kachalal pa Roma qui tom chic chi cujopanic, xepe che ka c'ulaxic pa be, xkarik c'u kib pa ri alaj tinimit Foro de Apio, xukuje' jun c'olibal ri cäbix Tres Tabernas che. Aretak ri tat Pablo xeril ri kachalal, xuya maltioxinic che ri Dios, sibalaj xuchajij anima'. ¹⁶Aretak xujopan pa ri tinimit Roma, ri tat Julio ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xeujach ri ajpache' pu k'ab ri tata' ri qui nimal ri soldados ri e c'o chila'. Are c'u ri tat Pablo xyi' che chi cäc'o'ji pa jun ja u tuquiel wi, xchajij c'u rumal jun soldado.

Ri tat Pablo cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Roma

¹⁷Oxib k'ij chic c'o ri tat Pablo pa Roma aretak xtakan che qui siq'uixic ri qui nimakil ri winak aj Israel ri e c'o pa Roma. Aretak c'ut qui mulim chi quib, ri tat Pablo xubij chque: Kachalal, ri in man c'o tä jas jun c'äx xinban chque ri ka winakil aj Israel, man c'o tä c'u nu bim chrij ri e nak'atal wi ri ka mam ojer. Pune je ri' xinoquisax c'u pa che' pa ri tinimit Jerusalén, te c'u ri' xinjach lok pa qui k'ab ri winak aj Roma. ¹⁸Aretak xquic'ot nu chi' ri e are', are ta xcaj xinqutzokopij rumal chi man c'o tä jas xquirik chwij ri ya'tal ta wi quincämisaxic. ¹⁹Are c'u ri winak aj Israel man xcaj taj chi xintzokopixic. Rumal ri' rajwaxic wi xinbij chi are ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, cäk'atow na tzij pa nu wi'. Rumal wa' in c'o waral, man are tä chi c'o qui mac ri nu winakil ri quinbij chquij. ²⁰Rumal c'u ri' xintakan che siq'uixic alak, rech quinwil wäch alak, xukuje' rech quintzijon uc' alak. Rumal c'u rech ri cu'lbal ka c'ux konojel uj ri uj aj Israel, ri in, in ximital cuc' we ximibal ri' re ch'ich', —xcha ri tat Pablo chque.

²¹Ri e are' c'ut xquibij: Man c'o tä jun wuj ri petinak pa Judea ka c'amom ri c'o jas cubij chij la. Xukuje' man c'o tä jun chque ri kachalal ri e petinak jela', ri e ulinak waral, ri u bim ta ri man utz taj chij la. ²²Cäkaj c'ut cäkato jas ri cächomaj la, rumal chi ketam chi pa ronojel tinimit c'äx quech'aw ri winak chrij we c'ac' tjonc' ri', —xecha che ri tat Pablo.

²³Xquicha' c'u jun k'ij rech quetzelej ruc' ri tat Pablo. E q'uia c'ut xeopan ruc' pa ja jawije' ri jekel wi. Ri are' c'ut xtzijon cuc' chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Xuwi xuchap ak'ab, are chak'ab chic aretak xto'tajic. Xucoj u chuk'ab chque ri winak rech quecojon che ri Jesús. Xusiq'uij chquiwäch ri cubij chrij ri Jesús pa tak ri wuj re ru Pixab ri Moisés, xukuje' ri cubij chupam ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. ²⁴Jujun xquic'amo jas ri xubij ri tat Pablo, xquicojo, jujun chic c'ut man xquicoj taj. ²⁵Man xjunamataj tä c'u ri qui chomanic conojel, xa je ri' nojim xquichaplej elem bic. Are c'u ri tat Pablo xubij chque: Kas tzij ri xubij ri Lok'alaj Espiritu chque ri ka mam ojer chuchi' ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Je wa' xubij:

²⁶Jat, jabij chque we winak ri':

Ri ix, pune kas tzij quitatabej,
man quich'ob tä ri' ri quito.

Pune kas tzij quixca'yic,
man quixcowin tä chuch'obic ri quiwilo.

²⁷Je ri', rumal chi ri canima'

we winak ri' abajarinak chic.
Qui tz'apim ri qui xiquin,
qui ch'ukum c'u ri qui wak'äch

rech man queca'y taj,
 man coc tä tzij pa qui jolom,
 man cäquich'ob tä c'ut.
 Je ri' rech man cäquitzelej tä quib
 wuc', queutziric, cäsach ta c'u na
 ri qui mac,

—cächa', —xcha ri tat Pablo.

²⁸Chetamaj ba' alak chi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri queuto' ri winak, cätzijox na chque ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj. Ri e are' c'ut cäquitatabej na, —xcha ri tat Pablo chque.

²⁹Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, conojel ri winak aj Israel xebel bic, sibalaj xquichomala quib chrij ri xubij ri tat Pablo chque.

³⁰Quieb junab c'ut xc'oji na ri tat Pablo pa Roma pa jun kajomal ja. Utz xuban che qui c'ulaxic conojel ri xeopan chuch'abexic. ³¹Aretak xc'oji chila' man xuxej tä rib chutzijoxic ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, xukuje' xeutijoj ri winak chrij ri Kajaw Jesucristo, man c'o tä c'u jun ri xyo'w latz' che.